

Açık Oturum:
Servet beyanı kalkarsa ne olur ?

İŞSİZLERİN YÜRÜYÜŞÜ

Liderler, hâlâ affı konuşuyor

UYANIŞ

Yıl : 1 - Sayı : 21 9 Mayıs 1962 100 Kuruş

OKUYUCU'DAN YÖN'E

Bir açıklama

Basın Ahlâk Yasasına uymayı taahhüt eden gazetenizin 25 Nisan 1962 tarihli, 19 sayılı nüshasının 4 üncü sayfasında «Yılanların öcü» başlıklı yazınızda bu eserin Devlet Tiyatrosunda oynanmasına karşı koyabilecek Talim ve Terbiye üyeleri arasında adımın da neşrolunduğunu gördüm. Bu gerçeğe aykırıdır. «Yılanların Öcü» romanının ve piyes haline getirilmiş şeklinin sanat yönünden değerli, gelecek için umut veren, eğitsel bir eser olduğu kanısında bulunduğum gibi bu görüşümü Talim ve Terbiye Kurulunda savundum ve oyumu da lehte kullandım.

Bu açıklamanın Yön'ün bundan sonra çıkacak ilk sayısında ayni sayfa ve sütunda yayınlanmasını dilerim.

Feriha Baymur

(M. E. Bak. Talim ve Terbiye Kurulu üyelerinden)

Kur'an ne diyor?

İstanbulda ve Ankarada yayınlanmakta olan ve sabıkların paraları ile beslenmekte olan bir kısım gazetelerde YÖN yayınlarına karşı yapılan neşriyatta hep hisse ve *halkın* din duygularına hitap edilerek cehaletin istismar edilmekte olduğunu görüyoruz. Müslüman halk ve bir kısım din adamları İslam dininin sosyal prensiplerine vakıf değillerdir. Bilenler de çıkarcıdırlar. Kendi çıkarları uğruna faydacılar hesabına yaymaktadırlar. Müslümanların mukaddes kitabı olan *KURAN'ın müslümanlar* tarafından kendi öz dilleriyle okuyup açıkca anladıkları müddetçe bu ıstıraplar hep devam edecektir. EN-NECM süresinin 39 — 42 nci âyetlerinde aynen : Hiçbir suçlu başkasının suçunu yüklenemez.

İnsan için çalışmasından başka bir şey yoktur. (Leyse lilinsanı illâ masea)., **Çalıştığı da mutlaka görülecektir. Sonra ona tam karşılığı verilecektir.)** EL—KASAS Süresinin 77. **ci âyetinde de (Çalış., dünyadaki nasibini de unutma. Allah nasıl sana verdiyse, sen de başkalarına ver.) Yer yüzünde fesat çıkarmıya kalkışma, çünkü Allah fesatçıları sevmez.)** EL—HAŞR Süresinin 7. ci âyetinde ***(Cemiyetin eline geçen* malın, Allah ve Peygamber ile yakınlarının, yetimlerinin, yoksulların ve yolda kalanlarındır., varlıklı kimselerin elinde dolaşacak sermaye değildir.)** EZ—ZARİYAT Süresinin 19 — 21 inci âyetlerinde **(Onların mallarında sadaka istiyenlerin ve yoksulların da hakkı vardır. Yer yüzünde de bu hususta iyiden iyiye inanmış olanlar için deliller vardır, nefislerinizde de... Görmez misiniz?** EN'AM Süresinin 153. cü âyetinde: Yetim malına, ergenlik çağlarına varıncaya kadar, en iyi tarzdan başka şekilde yaklaşmayın. Ölçeği, teraziyi tam ve doğru ölçüp tartın. **Kimseye gücünün yeteceğinden fazlası *yükletilmemiştir. Hüküm* verdiğiniz zaman akrabanız bile olsa A d a l e t i mutlaka gözetin.** Allah'a olan ahdinizi yerine getirin. Işte size hatırlamanız öğütlenen bunlardır.) EN—NAHİL süresinin 73. cü âyetinde (Allah, rızık bakımından bir kısmınızı *bir kısmınıza üstün kıldı.* Üstün olanlar kazandıkları rızkı, **bileklerinin hakkı olanlara, kendileriyle eşit olarak vermezler. Allah'ın nimetini inkâr mı ederler. Muhakkak ki Allah alimdir, kadirdir.)** 92. ci Süresinde **(Allah, adaleti ve ihsanı yakınlarına muhtaç olduklarını vermeyi buyurur.,** hayasızlığı, yapılmaması gerekli şeyleri, *taşkınlığı yapmayın der.,* düşünesiniz diye bunları size haber verir). ENFAL Süresinin 42. ci âyetinde (Biliniz ki ganimet olarak elinize geçen şeyin beşte biri Allah'ın, Peygamberin, akrabanın, yetimlerin, yoksulların yolcularındır......). EL—MÜNAFİKUN Süresinin 10. cu âyetinde (Size verdiğimiz rızıklardan başkalarını da, size ölüm gelmeden evvel, nafakalandırın, ölüm vakti gelip de: Rabbim, ölümümü geciktirseydin, sadaka verip salih kimselerden olsaydım, - denmesin.) ET—TEGABÜN süresinin 16. cı âyetinde de (Artık olanca kuvvetinizle Allah'tan sakının., işitin, itaat edin. nefsiniz için de hayırlı olması için insan doyurun. Nefsinin cimriliğinden kurtulanlar felâha ulaşmışlardır.) EL—HAKKA süresinin 32 — 34 (Sonra onu yetmiş zira boyunda zincire vurun, çünkü o, pek Ulu Allah'a inanmazdı. Yoksulları doyurmak için teşvikte bulunmazdı). 35 — 37 de (onun için bugün burada bir dost yok, irinden başka yiyecek yok, onu ancak suçlular yer). EL—MEARİÇ süresinin 19 — 21 inci âyetlerinde (Muhakkak ki - insan aç gözlü yaratılmıştır, bir kötülük gelince sızıldanır, bir iyilik gelince de cimrileşir. Din gününün hak olduğuna inananlar, diliyenler ve mahrumlar için, belli bir hak ayırırlar) (âyet 24 — 26)., EL—FECR süresinin 18 — 24 üncü âyetlerinde de **(Yok, hayır., siz yetimi ağırlamıyorsunuz. Yoksul beslemek için birbirinizi teşvik etmiyorsunuz. Mirası da körü körüne yiyorsunuz. Malı da son derece seviyorsunuz. Yok, yeryüzü param-parça olup dağıldığı, Rabbinin emri gelip melekler sıra sıra dizildiği o gün cehennem de ortaya çıktığı zaman *insan hatırlıyacak., ama bu* hatırlama neye yarar?).** EL—BELED süresinin 10 - 17. *ci âyetlerinde de* **(Ona iki yol göstermedik mi? Ama o, sarp yokuşu çıkamadı. Sarp yokuşun ne olduğunu bilir misin? Kul (Köle) Azad etmek, yakınlarından olan bir yetimi, yerde sürünen bir yoksulu, kıtlık gününde doyurmak, sonra inanmış kimselerden olmak, birbirine sabır ve merhamet tavsiye edenlerden olmaktır).** EL—LEYL süresinin 14 — 21. ci âyetlerinde de **(Onun için alevli ateşle sizi korkutuyorum. Oraya ancak şakiler atılacak, yalanlıyanlar, yüz çevirenler. Yalnız sakınanlar ondan *uzak* kalacak, onlar malını verir, kendini temizler, hiç kimseden bir karşılık nimet beklemez, yalnız Yüce Rabbinin razılığını diler., O da ondan razı olacaktır).** SAFAT süresinin 25. ci âyetinde **(Size ne oldu ki birbirinize yardım etmiyorsunuz?)** 59. cu âyet de **(Çalışanlar bunun böylesi için çalışsınlar).** 78. ci âyet **(İşte *iyilik edenlere karşılığını* böyle veririz).** EZ—ZUHRUF süresinin 31. ci âyetinde **(Rabbinin rahmetini onlar mı dağıtıyorlar? Dünya hayatında onların aralarındaki geçimi dağıtan - biziz (Allah)., bazılarının işlerini ötekiler görsün diye onların derecelerini yüksek kıldık. Rabbinin rahmeti, onların bütün topladıklarından hayırlıdır).**

Dr. R. Ülgen

Bir köy var, uzakta

Toz bulutlarının ardında, gözün alabildiğine bir beyazlık. Kayalar, beyaz, toprak beyaz. Çiğ beyaz bir güneş. Gözüm kamaşıyor bu beyazlıklar ülkesinde. Dev aynalar sanki çepeçevrem.

Güney - Doğunun özelliği bu. Yakıcı güneş kavuruyor tenimi. Yalçın kayalar, çorak toprak. İnsanları da uymuş doğala sert, haşin. Dudakları, topukları da suyun özleminde, tarlaları gibi yarık, yarık.

Batman'dan Hasankeyife giderken Mağara köyüne ait kekremsi anılarımı yazmağa çalışıyorum.

Tümü seksen hane olan köy, boz kayalara oyulmuş mağaralarda yaşıyor. Seksen hane ve seksen mağara... Kapı niyetine kullandıkları karanlık oyuklara birer çul asmışlar. Sorduğumda :

— «Eyidir» diyorlar. «Soğuk işlemez».

Uzun kış gecelerinde, birbirlerine sokulup titreşerek sabahlıyorlar.

Bu karanlık, ıslak duvarlar arasında ne bir delik, ne bir pencere. Çocuklar gıdasız, çocuklar havasız, ışıksız. Benizleri kara, sarı. Karınları şiş. Sıtma bu dayanan yaşar, dayanamıyan göçer gider. «Tanrı böyle istedi» derler.

Anadolu köylüsü böylesine mütevekkil. Yirminci asırda taş devrini yaşıyorlar.

Şairin söylediği gibi «O köy bizim köyümüzdür». *Fakat unutulmuş..* Orada daha yüzlerce Mağara köyü var. Kovuklarda, toprak altında yaşıyanlar var. İçim burup acı dolu geldim yanlarından. Ama, doğu aç, doğu cahil, hasta, dertli. Uzanacak yardım ellerini bekliyorlar. Umutlu...

Güneri Cıvaoğlu

Basından

YENİ ADANA

Yüzsuyu da mı yok?

Kadirli'den bir mektup geldi. Aynen yayınlıyoruz:

«Kadirli Ağaları çeltik limited şirketinden.»

«Yıllardır milli gelirimizi baltalayan kaymakam Mehmet Can'ı demokratik usullere dayanarak Tuzluçaya naklettirdik. Şimdi ise geniş çeltik sahaları ekmekteyiz. Savrun nehrinin bu sahalara suyu yetişmiyeceğinden halkın elinde ve vücudünde mevcut sıvı maddelere *ihtiyacımız vardır. Gözyaşı ve alın teri gibi* mahsul bereketi sağlayan suların zayi olunmayarak ve insanlık namına şirketimize bağışlanmasını rica ederiz.»

Doğrusu isteğin bu kadarı da fazla. Ama yine de kendilerine merhum Neyzen'in üslâbuyla bir akıl verelim:

«Boğar Kadirli'yi toplarsa eğer ağamız,
Hükûmet kapısında döktüğü yüz suyunu...»

Kolay Damga

CHP. İl Merkezinde yapılan, Devlet Bakanı Avni Doğan'ın *hazır bulunduğu bir toplantıda bir sade vatandaş,* kendilerine merhum Neyzen'in üslûbuyla bir akıl vere- olarak çıkarılan bir dedikodu üzerinde durdu:

— Ağalar şimdi Kaymakamın komünist olduğunu yayıyorlar. Adamı hem sürdürttüler, hem de süründürecekler.

— Merak edilecek bir şey değil. Bizim memleketimizde en kolay şekilde vurulan damga budur. Onlar da öylesini yapmışlar..

YÖN

HAFTALIK FİKİR VE SANAT GAZETESİ

İmtiyaz sahibi ve mesul müdür: DOĞAN AVCIOĞLU

Kurucuları: Cemal Reşit Eyüboğlu, Mümtaz Soysal, Doğan Avcıoğlu

(BASIN AHLAK YASASINA UYMAYI TAAHHÜT ETMIŞTIR)

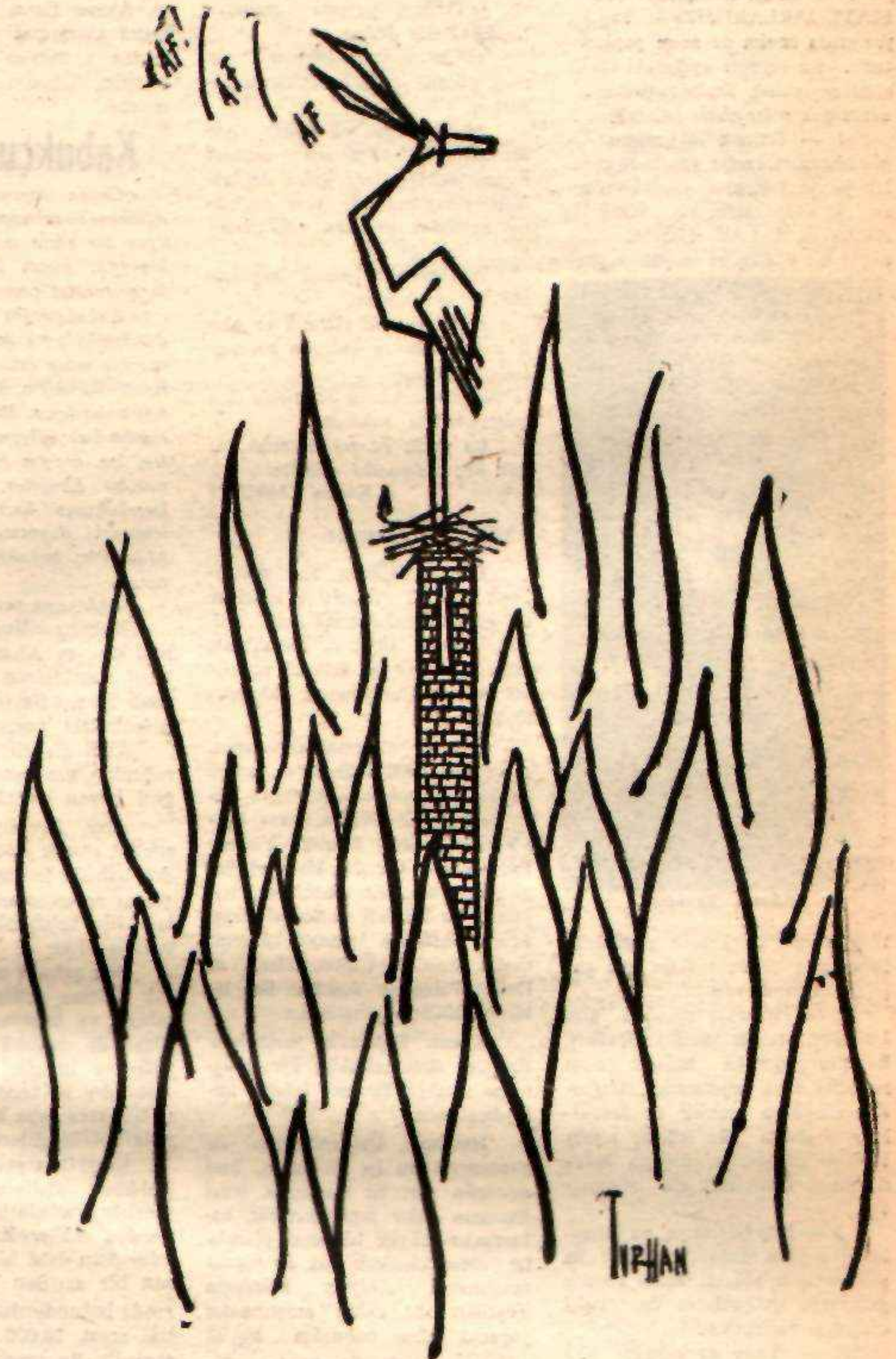
İDAREHANE: BAKANLIKLAR — ANKARA. ATATÜRK BULVARI 137/8 Telefon: 12 72 00 ★ İstanbul Bürosu: Mollafenari sokağı 32 Cagaloglu, Posta kutusu: 512 — İstanbul, Telefon 229315 ★ Dizilip basıldığı yer: VATAN Gazetecilik ve Matbaacılık T.A.Ş. — İSTANBUL

ABONE: Yıllığı (52 sayı) 50 T.L., altı aylığı (26 sayı) 25 T.L., üç aylık (13 sayı) 12:50 T.L.'dır. Öğretmen ve öğrencilere indirimli abone târifesi: Yıllık 40 T.L., altı aylık 20 T.L., Üç aylık 10 T.L.'dır. Yurt dışı abonelerinde posta ücreti tutarında ilâve yapılır.

İLÂN: *Beher sütunda santimetresi 25 T.L. dır.* 1, 3, 4, 5 ve orta sayfalara ilân kabul edilmez. Renkli ilânlar özel târifeye ve pazarlığa tâbidir. Devamlı çıkacak ilânlar için özel anlaşmalar yapılır. İlânlardan dolayı hiç bir mes'uliyet kabul olunmaz.

BAKIŞ

Vergi Meselesi

Memleketimizin kalkınmasını sağlamak için çözümlenmesi lâzım gelen başlıca meselelerden biri de vergi meselesidir. Halen mevcut vergi sistemimiz, ne adalet ne de sağladığı hasılat bakımından tatminkârdır. Gerçekten, vergilerimizin hasılâtı, bu yılın Bütçesinden yapılacak ve mütevazi sayılması lâzım gelen, yatırımların bile ancak yarısı kadar bir miktarını karşılayabilmektedir. Geri kalan 2 milyar civarındaki *meblâğ ise, dış yardım ve tasarruf bono*larının hasılâtı ile kapatılacaktır. Önümüzdeki yıldan itibaren 5 yıllık plânın tatbikatına başlanacağı için, kamu yatırımları ve dolayısiyle Devletin veridat ihtiyacı daha da artacaktır.

Durum böyle olduğu halde, son aylarda, vergicilik sahasında bazı önemli gerilemeler yapılmıştır. Bunların başında, zirai gelirlerden vergi alınmasının geri bırakılması gelmektedir. Vergicilik sahasındaki gerilemeler, yalnız vergi hasılatında sebep oldukları azalmalar bakımından değil, ayni zamanda bu konudaki hâkim zihniyet ve tutumu ortaya koymak bakımından da son derece manidardır. Bu zihniyetin son günlerde müşa*hade ettiğimiz diğer bir tezahürü*, gelir vergisi hasılatının artmasında büyük rolü olan servet beyanı usulünün kaldırılmak istenmesidir.

Vergi meselesinin sıhhatli bir şekilde çözümlenebilmesi, ancak bu meselenin mahiyeti hakkında açık bir anlayışa varmakla mümkündür. Verginin bugün memleketimizdeki başlıca görevi, iktisadî kalkınmamız için gerekli olan yatırımların finansman kaynağı olmaktır. Diğer bir deyimle, vergiler yatırım yapmamız için gerekli olan parayı temin ederler Bunun tabii bir sonucu olarak, yatırımlarımızı artırıp iktisadi kalkınmamızı hızlandırmak için vergilerimizi artırmamız lâzım gelmektedir.

Şimdi bunun niçin böyle olduğunu görelim: Bir memleket ne kadar yatırım yapmak istiyorsa o kadar da tasarruf yapmak mecburiyetindedir. 100 liralık tasarruf yapıp 120 liralık yatırım yapmaya imkân yoktur. Böyle bir şey ancak, aradaki 20 liralık fark dışarıdan borç veya hibe şeklinde sağlandığı takdirde mümkün olur. (Enflâsyonu hesap dışı bırakıyoruz)

Bir memlekette iki çeşit tasarruf vardır. Birisi mecburi tasarruflar, diğeri gönüllü özel tasarruflardır. Mecburi tasarrufların başlıcaları vergi, sosyal sigorta primleri, kamu *teşebbüsleri* kârları olup, kamu sektöründe toplanır ve bu sektör tarafından yatırılırlar. Gönüllü özel tasarruflar da, işletmelerin ve halkın yapmış oldukları tasarruflar olup, bunlar da özel sektörde toplanırlar. Bu her iki çeşit tasarrufun toplamı yapıla*cak yatırımların hacmini tayin ederler.*

Acaba önümüzdeki devrede gönüllü özel tasarrufların miktarı nasıl bir gelişme gösterecektir? Bu soruya cevap verebilmek için gönüllü özel tasarrufları ikiye ayırmamız lâzımdır. Birisi müşterilerin ve şirketlerin yaptıkları tasarruf*lardır.*

Kârların miktarı iktisadi konjonktüre bağlıdır. Faaliyet hacminin genişlediği yüksek konjonktur *devrelerinde* kârlar da yüksek olur. Önümüzdeki plân devresinde faaliyet hacminin artacağını ve işletmelerin tam kapasiteleri ile çalışacaklarını, fakat aşırı kârlara imkân ve*recek bir enflâsyon olmayacağını farzet*memiz lâzımdır. Bu takdirde önümüzdeki devrede, kârların mutedil bir ölçüde yükselmesini beklemek icab eder.

Halkın yapacağı tasarruflara gelince; bu tasarrufların artması şöyle dursun hattâ azalmasını bile beklemek lâzımdır. Çünkü halkımızın tasarruf yapabilecek bir gelir seviyesinde olanları, Batının yüksek standardını çeşitli yollarla tanımış ve ayni şekilde yaşamayı arzu etmeye başlamıştır. Bu durumda, fertlerin kendilerinden istihlâklerini kısıp tasarruflarını artırmalarını beklemek boş bir ümittir. Hattâ, tasarruflarını azaltıp, istihlâklerini artırmaları çok daha muhtemeldir. Ayni sebeple artan gelirlerin *de tamamen veya buna çok yakın bir öl*çüde istihlâke gideceğini beklemek gerçeğe daha uygun bir düşüncedir. İktisadi bir terimle kısaca ifade edecek olursak, diyebiliriz ki, memleketimizde istihlâk temayülü devamlı bir artış halindedir.

Önümüzdeki devrede gelir tevziinin daha âdil bir değişme göstereceğini farzedersek bahis konusu tasarrufların azalması ihtimali daha da kuvvetlenecektir. Nihayet, sosyal sigortaların gelişmesinin ve buzdolabı, çamaşır makinesi gibi dayanıklı istihlâk mallarının, fertler bakımından ayni zamanda bir tasarruf sayılmasının, insanların tasarruf yapma arzularını da zayıflatmış olduğuna önemle işaret etmek lâzımdır.

Bütün bunlardan çıkacak sonuç şudur ki, önümüzdeki devrede gönüllü özel tasarruflar, en iyimser bir tahminle, hiç veya pek az bir artış göstereceklerdir.

Halbuki, önümüzdeki devrede, kalkınmamızı sağlamak için, yatırımlarımızı önemli ölçüde artırmayı düşünmekteyiz. *O halde, gönüllü özel* tasarruflar *hiç* veya pek az artacağına göre, mecburi tasarruflarımızı artırmak zorundayız. Mecburi tasarrufların en önemlisi ve artırılıp eksiltilmeğe en elverişli olanı ise vergilerdir. Kısacası, eğer kalkınmak istiyorsak vergileri artırmağa mecburuz. Demek oluyor ki vergi, kalkınma dâvamızın kilit noktasıdır ve mesele vergi hasılatını artırmaktır. Bu şekilde kavranıp ortaya konmadıkça, vergi meselesinin sıhhatli bir şekilde ele alınmasına imkân yoktur.

Hiç şüphe yoktur ki vergi hasılâtını artırmak vergi âdaletini sağlamakla mümkündür. Adaletsiz bir vergi sisteminin sağlayacağı veridatın miktarı az olur. Gerçekten, vatandaşların yalnız bir kısmına yükletilen vergi, ne kadar ağır olursa olsun, zaruri olarak az hasılât sağlar. Vergi hasılâtı, ancak bütün vatandaşlar iktidarları ile orantılı bir şekilde vergilendirildikleri zaman artar. Ve gene ancak bu takdirde, vergi yükünü ağırlaştırmak zulüm olmaz. Kısacası, *vergi âdaleti* ve vergi hasılâtı birbirine bağlıdır ve ancak birlikte çözümlenebilirler.

Son olarak, iktisadi kalkınmanın ancak milletçe fedakârlık yapmakla (kemer sıkmakla) mümkün olacağı şeklindeki ve çok yaygın olan düşünce üze*rinde duralım. Bu düşünce memlekette*ki bütün işgücü tam çalışma halinde olduğu takdirde doğrudur. Çünkü ancak bu *takdirde*, yatırımları artırmak için istihlâki kısmak zarureti vardır. Gerçekten, bütün işgücü çalışma halindeyken yatırımları artırmak için, yapılacak tek şey, istihlâk malları istihsal eden insanları buradan alıp yatırım faaliyetlerine sevketmektir. Böyle yapınca da yekûn istihlâk miktarı azalmış olacaktır. Halbuki memleketimiz için böyle bir zaruret yoktur. Bilindiği gibi, memleketimizde büyük bir gizli işsiz kütlesi vardır. Yatırım faaliyetlerini, istihlâk malları istihsal eden insanlara dokunmadan, bu gizli iş*sizleri kullanarak artırmak mümkündür.* Demek oluyor ki, memleketimizde, yatırımları artırmak, yani iktisaden kalkınmak için istihlâki kısmaya *(kemerleri* sıkmaya) lüzum yoktur. Lüzumlu olan şey, kemerleri kalkınma hızımızdan daha yumuşak bir tempo ile gevşetmektir.

Bu durumda tasarrufların veya ayni şey demek olan vergilerin artırılması, yekûn millî istihlâki kısmamakta, sadece bunun dağılımını değiştirmektedir. Diğer bir deyimle vergi hasılatı, memleketi istihlâk mallarının bir kısmının devlet elinde toplanmasını sağlamaktadır. Sonra devlet gizli işsizleri yatırım işlerinde kullanabilmek için bu istihlâk mallarını onlara ücret olarak verecektir. Görülüyor ki vergi veya tasarruf, istihlâki yekûn olarak kısıcı değil, fakat dağılımına tesir e*dici bir rol oynamaktadır.* Ancak, bu yeniden dağılımda güdülen gaye, gizli işsizleri çalışmaya sevketmektir.

Hiç şüphe yoktur ki, istihlâk mallarının evvelâ vergi ile toplanıp sonra tekrar dağıtılması esnasında bazı insanların istihlâki kısılacak bazılarının da azıcık artacaktır. İstihlâkleri kısılacak olanlar için elbetteki bir fedakârlık bahis konusudur. Yukarda bahsini ettiğimiz düşünce tarzı yalnız bu halde, yani bir grup insan için doğrudur. Ancak bu grubun zaten yüksek gelir seviyesinde oldukları düşünülürse, yapacakları fedakârlığın pek önemli ve ızdıraplı olmayacağı anlaşılır. Buna karşılık büyük kütlenin istihlâki azalmayacak, hattâ bir miktar artacaktır.

Özetleyecek olursak diyebiliriz ki, iktisadi kalkınma esnasında yekûn istihlâk azalmayacak, aksine kalkınma temposunu takiben artacaktır. Ancak dağılımı değiştirecektir. Bu değişikliğe imkân veren şey vergidir. O halde verginin başlıca görevi memleketteki istihlâk imkânlarının bir kısmının, gizli işsizleri harekete sevkedecek şekilde kullanılmak üzere, devletin kontrolu altına geçmesini sağlamaktır.

Sadun Aren

Taşkent'in mektubu

Tanınmış iş adamı Kâzım Taşkent'ten, 6 milyon liralık sosyalizm mücadele fonu kurulduğunu yazmamız üzerine aşağıdaki tavzihi aldık:

Muhterem Gazetenizin 2 Mayıs 1962 tarihli nüshasında (SERMAYEDARLARIMIZ) başlıklı yazınızda benim de adım geçmektedir. Bu sebeple aşağıdaki tavzihimi neşretmek lütfunda bulunursanız çok müteşekkir kalacağım.

1 — İktisadî inkişafımızı ilgilendiren mevzular etrafında etüdler ve araştırmalar yapmak üzere, (EKONOMİK ve SOSYAL ARAŞTIRMALAR TESİSİ) namiyle bir (Tesis) in meydana getirilmesi için çalışmalar yapılmaktadır. Ben de bu maksat için çalışanlar arasındayım.

Kâzım Taşkent

2 — Herkesçe bilindiği gibi bu kabil tesisler malî vaziyetleri, bağışlar yapmağa müsait olan kimseler veya müesseseler tarafından meydana getirilir ve devamlılığı sağlanır. Bu sebeple teşebbüs ve çalışmalar, bağışta bulunabilecek kimselerce ele alınmıştır.

3 — Neşriyatınızın, bu hususların dışında kalan kısımları ile şahsen ilgim yoktur. Tesisi vücude getirmeğe çalışanların da ilgisi olmadığı kanaatindeyim.

4 — Tesis statüsünün (3) üncü maddesinde sarahaten belirtilen Tesis gayelerini, çeşitli tahmin ve tefsirlere meydan vermemek için, aşağıda aynen kaydetmeği faydalı görmekteyim:

TESİSİN GAYESİ

1 — İktisadî gelişmemizi, Garpteki örneklerine göre sür'atle gerçekleştirmek için;

a) Garp medeniyet ve kültürünü vücude getiren unsurların memleketimizde tanıtılmasına çalışmak ve bilhassa iktisadî ve sosyal konular üzerinde Garp dünyasında yürütülen ilim metodlarını araştırmak ve bu sahalarda tanınmış Garplı ilim adamlarının iştirâkiyle çalışmalar yapmak,

b) Memleketimizin iktisadî ve sosyal dâvalarını ele alacak ve bunların çözüm yollarını arayacak ilim adamları ve mütehassısların çoğalmasına yardım etmek.

2 — İktisadî alanda gelişme halinde bulunan memleketimizde ana dâvalar arasında dikkate alınması lâzımgelen;

a) İktisat ve maliye sahalarında emniyet ve istikrarın temini,

b) Tasarrufların ve kazançların iktisadî sahalara aktarılmasında ve yatırımların azamî ölçülerde istihsalle ilgili ve bilhassa döviz sağlayacak mevzular üzerine teksifinde vergilerin teşvik edici rolü,

c) Halkımızın ve bilhassa ziraatle meşgul köylümüzün boş zamanlarının kıymetlendirilmesi daha geniş ölçülerde çalışma imkânlarının sağlanması, işgücü verimlerinin arttırılması ve bu suretle de hayat şartlarının ıslâhı,

d) Memleketimizin ve halkımızın taşıdığı, hususiyetlerden ve kıymetlerden faydalanma imkânları,

e) İktisadî devletçiliğin ve hususî teşebbüsün önemi ve vazifeleri,

f) İktisadî hayatta sermaye terakümünün önemi,

g) Memleketin iktisad ve malî gücünü aşırı istihlâklerin zararları,

h) Kaybolan ve tahrip edilen varlıklar yüzünden iktisadî hayatımızda husule gelen boşlukların giderilmesi ve yeni boşluklar husulüne meydan verilmemesi,

i) Nazarî ve pratik bilgilerin sür'atle arttırılması,

j) En verimli iktisadî ve malî metodların ve çalışma prensiplerinin esasları,

ve benzeri mevzular etrafında ilmî araştımalarda bulunmak.

Bu vesile ile saygılarımın kabul buyurulmasını dilerim.

Kâzım TAŞKENT

YÖN'ün cevabı

Kâzım Taşkent, bu mektubuyla, büyük tüccarların aralarında para topladıklarını kabul ediyor. Fakat gâyenin, sosyalizmle mücadele değil de, iktisadî ve sosyal araştırmalar yapmak olduğunu söylüyor.

Büyük sermayedarlarımız, gerçekten ciddî iktisadî ve sosyal araştırmalar yapmak niyetinde iseler, onlara bir teklifimiz var. Hükûmetimiz, 1962 Teknik Yardım Programında yer alan bir teşebbüse girişmek üzeredir. Hükûmet, bağımsız bir İktisadî ve Sosyal Araştırma Enstitüsü kurmak kararındadır. Enstitü, Üniversiteler ve Devlet Plânlama Teşkilâtı ile işbirliği hâlinde çalışacaktır.

Kâzım Teşkent'in mektubundan ise, özel sektörün ayrı araştırma merkezi kurmak istediği anlaşılmaktadır.

Hükûmet, Üniversitelerin de yardımıyla bu işe girişirken, özel sektörün ayrı bir araştırma tesisi kurması, fakir memleketimiz bakımından büyük bir israf olacaktır. Memleketimiz çok az sayıda araştırıcıya sahiptir. Plânlama Teşkilâtı bile, ciddî araştırmalar yapacak adam bulmakta büyük sıkıntı çekmektedir. Böyle bir durumda, araştırıcıları dağıtmaya, kimsenin hakkı olmaması lâzım gelir. Bunun içindir ki, özel sektör, gerçekten bir araştırma merkezi kurup, memlekete hizmet etmek istiyorsa, topladığı parayı, tesisi kararlaştırılan iktisadî ve Sosyal Araştırma Enstitüsüne devretmelidir. Büyük müteşebbislerimiz bunu yapmaktan kaçınırlarsa, araştırma tesisi adı altında, başka maksatlar için para topladıklarından haklı olarak şüphe edeceğiz. Şimdi Sayın müteşebbislerimizden bu teklife evet demelerini bekliyoruz.

Kâzım Taşkent, büyük sermayenin sözcülüğünü yapmak üzere, Ahmet Emin Yalman'ın gazetesini kurtarmak için, iş çevrelerinden 1 milyon lira topladığını bildiren haberimize ise dokunmuyor.

Kabukçuoğulları

Geçen sayımızda Kabukçuoğullarının mirasçısı olduğunu söyliyen bir zâtın mektubunu yayınlamıştık. Şimdi bu zâta, köylülerin verdigi cevabı yayınlıyoruz.

Kabukçuoğlu ailesinin, 290 dönümlük tapu ile 18 bin dönüm araziye sahip çıktığı ve toprağı işleyen köylüleri kovmaya kalkıştığı anlaşılıyor. Bu arazinin 4 bin dönümünü işliyen Kanlıca köylüleri ise, araziyi bırakmamak azminde. Köylüler, jandarma asayiş karakolunun, Kabukçuoğlu ailesi lehindeki davranışından şikâyetçi. Mücadele, bakalım nasıl sonuçlanacak.

Aldığımız cevap şudur:

Kabukçuoğlullarının cevabı başlıklı ve Abdi Keçeli imzalı YÖN gazetesinin 2 Mayıs 1962 tarih 20 nci Sayısının 14 ncü sahifesindeki yazıya cevaptır:

Abdi Keçeli şikâyetçiler tarafından, gazetenizin iğfal edildiğini beyan etmektedir.

Abdi Keçeliye, burada teşekkür etmek isterim ki, ismimden bahisle kaleme almış olduğu yazıyı cevaplandırmak ve hakikatları dile getirmek fırsatını bana vermiş oldu:

Ben şahsen onun cevap olarak kaleme almış olduğu yazıyı sabır ve tahammülle okudum. Onun da mukabil cevabımı sükûnetle ve itidalle okumasını tavsiye eder ve kendisine bildiklerini bir kere daha hatırlattığımdan dolayı özür dilerim.

İhtilâflı arazinin ecdadından kaldığını söyliyen Abdi Keceli, mezkûr arazinin hududunu değil, nerden gidileceğini, nereden çıkılacağını dahi bilemez. Keceli'nin bir asırdan beri tasarruflarında bulundurduklarını iddia ettiği arazi, 18.000 dönümü mütecavizdir. Bu araziye ancak 3 adet tapu ibraz edilmekte ve tapularda ise miktar dönümü 290 dönümden ibaret olup geri kalan arazinin tamamen hazinenin malı olduğunu ve bu yerlere hiç bir güna hakları olmadığı ortaya çıkmıştır.

Yüksek Dahiliye Bakanlığının emirleri ile Sayın Nevşehir Valisi Rafet Yıldırım Paşanın gönderdiği, Vilâyet Jandarma Başkanı, 39 No:lu Toprak Komisyon Başkanı ve Millî Emlâk Memuru ve Kozaklı Kaymakamı Kâmil Demircioğlu, Kozaklı Mal Müdüründan kurulu tetkik heyeti, ihtilâflı arazinin başında yaptığı tetkik ve tahkikten sonra, Yozgata hareket ederek 55 No.lu Toprak Tevzi Komisyonunun krokisi ve paftalarını, ilâmlarını tetkik ederek meseleyi aydınlatmıştır.

Bu Heyet, Kabukçuoğullarının 18.000 dönüm araziden ancak 290 dönüm arazilerinin kayıtlı olup, diğer kısmının Hazineye ait olduğunu her iki tarafa da şifahî beyanla bildirmiştir.

Kendi durumunu düşünmeden, sağına soluna tarizde bulunmak cesaretini gösterirken, alacağın cevabı hiç düşündün mü? Sözlerinde şahsıma karşı mütegallibe, derebeyi, zamanın adamı, etiket değiştiren siyasetci diye dil uzatmaktasın. Beni muhitin temiz ve asil duygulu insanları tanır, soyum sopum bellidir. Kanaatlarından hiç bir zaman şaşmayan hakkın ve hakikatin yolundan ayrılmayan ve memleket menfaatlerini her şeyin üstünde gören bir insan olarak beni bilirler.

Abdi Keçeli biraz gözlerimizi geçmişe çevirirsek, Gazi bir babanın evlâdı, şehit bir insanın yeğeni olmakla iftihar ederim. Benim babam Millî Mücadelede, millete karşı cephe almadı. Benim babam, Millî Mücadeleyi yapan kahraman askerlerin kurşunları altında can vermedi. Haksızlıktan ve mütegallibelikten bahsediyorsunuz. İddianıza konu olan bu meselede, ben birinci derecede devletin malı olan hazine tarlasını meydana çıkarmakla, ikinci derecede de aç, topraksız ve masum vatandaşların hakkını müdafaa etmekle iftihar ediyorum. Sizi vicdanınızla başbaşa bırakıyorum. Allah taksiratınızı af etsin. **Mehmet Ünal**

Emin Paksüt

Paksüt'ün çalışmaları

İşsizlerin yürüşü, Bayındırlık Bakanı Paksüt'e yöneltilen tenkitleri arttırdı. Paksüt, yatırım yapmamakla suçlandırılıyor. Gerçekten devlet yatırımlarının hemen hemen yarısını yapan Bayındırlık Bakanlığında, Bakanın çok çalışmaktan söz etmesine rağmen, işler yürümemektedir. Buna sebep, çalışkan Emin Paksüt'ün çalışma tarzı. Bakan, «Bütün yatırım projelerini ben göreceğim, ben inceliyeceğim» diyor. Bu yüzden Bakanın masasında dosyalar yığılıyor ve yatırımlar geri kalıyor.

Paksüt, ayrıca halk efkârıyla yakından teması da çok seven bir Bakan. Anadolu Ajansı Bültenlerinde ve radyoda en çok onun konuşmaları görülüyor. Bu da Bakanın bir hayli vaktini alan bir faaliyet. Zira Paksüt, Anadolu Ajansının yaptığı konuşma özetlerinden hiç memnun değil. Bu yüzden önce konuşması, sonra saatlerce uğraşıp konuşmasını kaleme alması gerekiyor.

Paksüt'ün başka bir özelliği, çok konuşarak çalışması. Bakanlık mensupları, Paksüt'ün bu özelliğini, şu nükteyle belirtiyorlar: «Çok çalışıyoruz. Günde 12 saat çalışıyoruz. Çalışmaların 10 saati Bakanın konuşmasıyla geçiyor, geri kalan iki saatte biz konuşuyoruz.»

Tenkitlere kulak vermesini bilen çalışkan Bayındırlık Bakanının, artan tenkitler karşısında, çalışma metodlarını değiştirip, geniş bir yatırım hamlesine girişmesi bekleniyor.

Turhan Feyzioğlu

Feyzioğlu ve şiddet

Ciddi Cumhuriyet gazetesinin hafta başında verdiği bir haber, şüphe ve endişe ile karşılandı. Cumhuriyet'in Ankara muhabiri, «Bir bakan»a atfen, Hükûmetin asayiş bozucu hareketlerin artması karşısında hareketsiz kalmıyacağını ve Bakanlar Kurulunun ilk toplantısında bu gibi hareketleri kesin suretle önleyecek tedbirlerin sür'atle alınması maksadıyla bir kanun tasarısı hazırlanması meselesinin ele alınacağını bildiriyordu.

Meselelerin çetinliği karşısında işin içinden çıkamayınca şiddet yoluna gidilmesi bizde alışılmamış bir usûl olmadığı için, haber karşısında pek çok yazar, sütunlarında işin yorumunu yaptılar. Bu arada, Cumhuriyete beyanatta bulunan «Bir bakan»ın kim olduğu hakkında da çeşitli tahminler yapıldı ve meşhur beyanat Devlet Bakanı Turhan Feyzioğlu'na yakıştırıldı.

Fakat Hükûmetin böyle bir temayülü ve hazırlığı olmadığının açıklanması ile haber yalanlandı. Feyzioğlu da, yakıştırmanın yalanlamasını «Bu, kapalı rejime gitmektir. Biz iktisadî meseleleri şiddet tedbirleri ile halledecek bir hükûmet değiliz» diyerek yaptı.

Irkçılar ve ağalar

Kadirli Ağalarının hâlen en çok itibar ettikleri gazeteler milliyetçiliğini ağaların ve D.P. devri milyonerlerinin savunmasını üzerine alarak gösteren, Millî Yol ve Toprak dergileri. İçişleri Bakanının ağabeysi olan Mehmet Topaloğlu külliyetli miktarda Millî Yol alarak, eşe dosta dağıtıyor. Millî Yol ağalardan geçiyor!

Ağa milliyetçiliği yapan bu derginin iddiası şu: «Mehmet Can da, Mehmet Can'ı savunanlar da ya komünisttir, ya da komünist âletidir. Allahın suyunu yüzbinlerce liraya satan ağalar ise vatanperverdir!»

PLÂNLI DEVREYE GEÇİŞ

1962 Bütçe Gerekçesinden ...

İktisadi Devlet Teşebbüslerinin 1962 yılı gelir - gider ve ...

Teşebbüsler	İşletme gelirleri	İşletme giderleri: Nakdi	Hesabi	Toplam	Kâr veya zarar	Gider hesabı	Toplam	Vergi	Amort. Kredi Sandığı	Diğerleri
Sümerbank	1 079 000	972 100	[illegible]	[illegible]	[illegible]	19 900	[illegible]	30 500	23 400	2 400
Etibank	400 200	250 000	37 200	287 200	112 900	37 300	150 800	24 500	[illegible]	2 500
T. Kömür İşletme Kurumu	583 200	589 200	86 900	[illegible]	– 81 800	[illegible]	15 000	[illegible]	[illegible]	[illegible]
T. Demir ve Çelik İşletmeleri	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	52 200	152 200	[illegible]	[illegible]	[illegible]
T. Çimento Sanayii A. Ş.	144 644	123 454	21 190	[illegible]	–	21 190	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
Ankara Çimento San. A. Ş.	[illegible]	[illegible]	[illegible]	17 200	1 800	[illegible]	[illegible]	[illegible]	–	[illegible]
Azot Sanayii T. A. Ş.	72 672	[illegible]	[illegible]	[illegible]	– 71 200	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
Maden ve Kim. Endüst. K.	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
T. Seydişehir ...	[illegible]	[illegible]	12 700	[illegible]	[illegible]	13 000	[illegible]	[illegible]	2 500	900
T. Petrolleri A. O.	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	20 000	[illegible]	[illegible]	–	1 000
T. Hava Yolları ...	[illegible]	[illegible]	17 200	[illegible]	–	17 200	17 200	[illegible]	–	–
Denizcilik Bankası	[illegible]	[illegible]	40 900	323 353	[illegible]	40 900	50 900	[illegible]	[illegible]	17 000
D. B. Deniz Nakliyat A. Ş.	187 100	[illegible]	[illegible]	187 100	[illegible]	12 000	42 000	[illegible]	–	3 000
T. C. D. D. Y. İşletmesi	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	112 000	– 137 000	[illegible]	21 900	[illegible]
P. T. T. İşletmesi	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
Petrol Ofisi	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
Ziraî Donatım Kurumu	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
Türkiye Şeker Fabrikaları	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
Toprak Mahsulleri Ofisi	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
Devlet Malzeme Ofisi	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
T. Yapağı ve Tiftik ...	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]

af af af af

işsizlik

iftira kampanyası

Bundan sonra en çok işiteceğimiz sözlerden biri «tahrikçilik» olacaktır. Sosyal ve iktisadi dâvalarımızı çözmekte aciz gösteren idareciler ve politikacılar, kabahatı kendilerinde değil, başkalarında arıyacaklardır. İşçiler, «açız» diyecekler, politikacılar ve bir kısım basın «komünistlerin tahriki» cevabını yapıştıracaklardır. Grevler başlıyacak, bu çevreler «komünistler azıttı» diyeceklerdir. Sosyal huzursuzluğu önliyemiyenler, huzursuzluğu *dile getirenleri susturmaya ve sindirmeye* çalışacaklardır. Nitekim açların mâsum yürüyüşü, bu mekanizmayı harekete getirmiştir. D.P. devri milyonerlerinin elindeki basın «komünistlerin kafasını ezelim» kampanyasına derhal başlamıştır. İşsizlik ve durgunlukla mücadele yerine, yatırım yapmıyarak işsizliği ve durgunluğu arttıran bir hükûmetin bazı üyeleri «tahrikçilerden, kökü dışarıda faaliyetlerden» konuşmakta tereddüt etmemişlerdir. Sosyal huzursuzluk *arttıkça, âciz politikacılar ve istasmar* düzenlerinin tehlikeye girdiğini gören çıkarcılar, halkın savunucularını komünistlikle suçlandıracaklar, halkı uyutmaya ve sindirmeye çalışacaklardır.

Bu hep böyle olmuştur. Mazide «komünistler azıttı» iftiraları, tesirli bir şekilde kullanılmıştır. Şimdi de ayni silâhlar piyasaya sürülmüştür ve çok daha geniş ölçüde sürülecektir. Fakat Türkiye artık eski Türkiye değildir. Türkiye, karşısındakine «ko*münist» deyip, her halt işliyebileceğini* sanan çıkarcıların aslâ anlıyamıyacağı, büyük bir sosyal uyanış içindedir. İşçi kütleleri, dostunu düşmanını çok iyi biliyor. Fakir çiftçiler, ağaların meselâ Kaymakam Mehmet Can'ı niçin komünistlikle suçlamaya kalkıştığını çok iyi anlıyor. Memleketin sağlam kuvvetleri, istismarcıların oynamak istedikleri oyunun tamamen farkındadır. Gerçek vatanperverler ile milliyetçilik kalpazanları artık kolayca ayırdedilmektedir. Bu *sebeple, sosyal gidişi ve ileri hamleleri* durdurmak için girişilen iftira kampanyası hedefine ulaşamıyacaktır. Bununla beraber, istismara karşı dikilenlerin uyanık, dikkatli ve cesur olmasını gerektiren günler gelmiştir.

Açların protestosu

Sayıları 5 bine yaklaşan işsiz ve aç inşaat işçisinin, bir türlü işittiremedikleri seslerini işittirebilmek için giriştikleri efendice yürüyüş, efendilerimizi korkuttu ve telâşlandırdı.

Yürüyüş haberi, ilk defa 26 Nisanda duyuldu. İşçiler o gün bir dilekçe ile vilâyete başvurdular.

Ankara Emniyet Müdürü, o günün şartları içinde işsiz işçiler tarafından yapılacak bir yürüyüşün zaten sallantıda olan koalisyonu daha da müşkül duruma düşüreceğini anlamış olacak ki, yürüyüş izni için müracaat eden Sendika Yöneticilerini bu işten vaz geçirmeye çalıştı. Vali de ayni şekilde araya girdi ve 26 Nisanda yapılmak istenen yürüyüş önlendi. Ne var ki, zaten pek fakir olan Yapı—İş Federasyonu kasası, işsiz olan ve hergün sendikadan bir ekmek ile bir tas çorba içen işsizleri doyuracak güçte değildi. Kasa kısa *bir zamanda* tamtakır kaldı. Bunun üzerine, Federasyon yöneticileri bir kere daha vilâyete baş vurup, «tazyike karşı koyamayacaklarını», işsizliğin günden güne arttığını, dertlerini anlatmak için bir miting yapacaklarını Valiye bildirdiler. Vali, yapılacak mitingde ne isteneceğini sordu, yöneticiler, «iş» cevabını verdiler. Vali, teşebbüsü önlemek istedi. Sendikacılar, belirli bazı şartları olduğunu bunlar yerine getirilir ise yürüyüşten de mitingden de vaz *geçileceğini söylediler*. Şartları şunlardı: En az bin kişiye iş bulunması, işyerlerinde sekiz yerine 12 saat çalıştırılan inşaat işçilerinin sekizer saat çalıştırılmasının temini ve böylece kazanılacak iş saatlerinde de daha başka işçilerin çalışmasının sağlanması.

Bu talepler üzerine, işçi liderlerine «siz ültimatom veriyorsunuz» diye çıkışan Vali Teoman, durumu, İçişleri Bakanlığı vasıtası ile Çalışma Bakanlığına duyuruyor. Ancak Çalışma Bakanı Bülent Ecevit'in verdiği cevap şudur: «Ankara'da söylendiği kadar kesif bir işsizlik yoktur. İşçi Bulma Kurumuna 386 kişi müracaat etmiş, bunların da 90'ı işe yerleştirilmiş, işsiz 290 kişi kalmış, rakamlar hayali».

Aracılık yapan Vali ile daha sonra da Federasyon yöneticileri arasında tartışmalar oluyor. Valinin, köylüler köylerine dönsünler sözü sendikacıların, «bunlar işçi değil mi?» sorusuyla kesiliyor. Vali köylerine dönsünler, isterseniz vilâyet olarak köylerine dönmelerinde yardımcı olalım diyor. Sendikacılar, «Nasıl gitsinler, hangi yüzle *köye dönecekler?» cevabını veriyor. Vali* susuyor. Sendikacılar, «bize beşbin müracaat var, toplantıya da beşbin kişi gelecek, biz kanuni hakkımızı kullanarak mitingi yapacağız, mitinge buyurun, ikna ederseniz edin» diyorlar.

Federasyon bünyesinde, sendikacılar*dan müteşekkil bir* «Yapı—İş Federasyonu Merkez Sendika yürüyüş tertip komitesi» kurulmuş ve o zamana kadar ki münasebetleri de bu komite tertip etmiştir. Sendikacılar, 3 Mayıs günü saat onda işsiz işçileri mitinge davet ediyorlar.

Biri yer, biri bakar

Yapı — İş Federasyonunun işçiler, binanın önünde toplanan işçiler, miting kürsüsünde Çalışma Bakanını veya o derecede yetkili bir başkasını göreceklerini umarlarken karşılarında gene Ankara Valisini buldular. Vali, kürsüye doğru çevrilmiş, son derece acemice yazılmış ama yüzde yüz samimi dövizler ormanına karşı, sözlerine, «indirin şunları aşağı» diyerek başladı. Bu, bir idareci olarak ortalığı yatıştırmaya gelen birinin ilk gafıydı. Daha sonra Nuri Teoma'nın yaptığı konuşmada, «Bu memleketi idare edenler, memleketin dertlerini iyi bilirler, yürüyüp de elinize ne geçecek? Vazgeçin yürümekten. Önümüzdeki aylar içinde yirmi milyon liralık yatırım yapılacak, belediyeye de temizlik işçisi olarak 150 işçi alınacak, iki üç aya kadar iş sahaları açılır» demesi bardağı taşıran damlalar oldu.

İşçilerin kürsüden illâ da kendisini dinletmek isteyen Valiye cevapları manidardı. «Üç aya kadar biz açlıktan çoktan ölmüş, oluruz» diye bağırıyorlardı. Vali, daha da çok sinirlenmiş olarak konuşmasını şöyle bitirdi: «Çok kimseler yürüdü, siz de yürürsünüz. Fakat sizin yürüyüşünüzü istismar edenler çıkacaktır. Bunu unutmayın.»

Aylardır iş bekleyen işçilerin hiç birinde bu sözleri dinleyecek takat yoktu. İçlerinden biri, «Allahını seven yürüsün» dedi. Bu ses parola oldu. Dalgalanan binlerce işçiden birkaçı, kürsüyü süslemek için konmuş olan bayrakları yerlerinden çıkarıp ellerine aldılar ve başa geçtiler. Binler, bir sel gibi, Rüzgârlı sokaktan aşağı doğru akmaya başladı. Bu sırada, Sendika yöneticileri boş yere işçi arkadaşlarını durdurmaya çalışıyor, ama hoparlörlere rağmen sesleri uğuldayan kalabalığın arasında eriyip gidiyordu.

Başlarında bu işleri bilen yöneticiler olmadığı halde yola dökülen işsiz işçiler ilk durdurulma hareketi ile Rüzgârlı Sokağın alt başında, İstanbul Caddesinin ağzında karşılaştılar. Bir müfreze polis, copları ile yolu kesmişti. Ama, sel, işleyen coplara *rağmen bu barikatı aştı. İkinci barikat,* işsizlerin yöneldiği Yenişehir istikametindeki Anadolu Ajansı önünde aşıldı, bunu biraz ötede, Operanın önündeki, daha sonra, Sağlık Bakanlığı önündeki barikatlar takip etti. Ellerinde bayraklar, dövizler olduğu halde o gün sayıları birkaç bini bulan işsiz, bütün bu barikatları koşar adım, polisin insafsız coplarına tekmelerine rağmen aştılar ve dertlerini anlatacaklarını sandıkları Meclis Bahçe kapısına kadar geldiler. Meclisin bahçe *kapısı önünde kurulan barikat* oldukça kuvvetliydi. Üstelik burada işsiz işçiler ilk defa askerle de karşı karşıya kaldılar.

Binbir yamalı, bir kısmı yalın ayak inşaat işçileri bu kuvvetli barikat karşısında durdu. Ama ne bir adım geri, ne de bir adım ileri gitti. Ellerde taşınan *dövizler Meclise karşı çevrildi ve sabırla* beklenmeye başlandı. Bu sırada Barikatın gerisinde, eski MBK üyelerinden Sami Küçük ile Suphi Karaman, Suphi Gürsoytrak kederli olanları seyrediyordu. Beri yanda ise, Ankara emniyetinin seferber edilmiş müdürler seviyesindeki erkânı, işçileri nasıl dağıtacaklarını düşünmekle meşguldü.

Kuru kuruya zor kullanmanın, bu gerçekten dertli, gerçekten işsiz ve aç insan-

İşsiz inşaat işçilerinin yürüyüşü böyle başladı, polis kordonları yarıldı ve koşa koşa Meclise varıldı

ları önleyemeyeceğini gören emniyet mensupları nihayet Meclise haber gönderdiler. İşçilerin içinden hiç değilse bir heyetin Senato ve Meclis başkanları ile görüşmesi kalabalığın dağılmasına yarardı. Talep kabul edilince, yirmi kişilik bir heyet seçilerek içeri, toplantı halinde olan TBMM Başkanlık Divanına gönderildi. Fuat Sirmen ve Hayri Ürgüblü, işsiz işçilerin temsilcisi olan yirmi kişi ile bir masanın başında oturdu. *İşçiler dertlerini sayıp* döktüler. Dertleri kendilerine ve arkadaşlarına iş bulunması, İş Bulma Kurumunun dertleriyle daha yakından alâkadar olmasıydı. Herkesten ve her şeyden şikâyetçiydiler. İçlerinden bir tanesi Şinasi Koç dayanamadı göz yaşları arasında, «Af toplantısı af toplantısı diye toplanıp duruyorsunuz. Bizim yırtık pantalonla okula giden çocuklarımıza ve sefaletimize bir çare bulmuyorsunuz» dedi. Artık her kafadan bir ses çıkıyordu. Herkes tek tek derdini döküyord, dertlere çare bulunmasını istiyordu. Senato ve Meclis başkanları *temsilci işsizlere hitaben birer konuşma* yaptılar. Dert ve şikâyetlerini hükümete duyuracaklarını söylediler. Yatırım politikasından, enfrastrüktür yatırımlardan bahsettiler. O kadar ki, söylediklerinin pek çoğunu işçiler anlamadı. Ama buna rağmen, gene de kendilerine ilgi gösterilmesi biraz önce sırtlarına inen copların acısını unutturmuşa benziyordu. Geri döndüler.

Heyetin Parlâmento başkanları ile temas edip geriye dönmesine kadar geçen zaman içinde ise, polisler boş durmadılar. Böyle bir harekete ilk defa katılmış olan işsiz işçilerin arasında biraz sivrice gibi gördüklerini, «Gelin sizi de Meclise götürelim» diyerek kalabalıktan ayırdılar ve barikatın gerisine alınca da tekme tokat polis arabalarına bindirip, Birinci Şubeye, Stadyum yanındaki Hazır Kuvvet karakoluna ve İkinci Şûbeye naklettiler. Bu arada, kalabalık içinde dımdik yükselen dövizlerden de rahatsızlık duymuş olmalılar ki, bunları da yok etmek için bir taktik düşündüler. Bazı basın mensupları ile de işbirliği yapıp, döviz taşıyan bu işsiz işçileri, «Gelin sizi de dövizlerinizle Meclis Başkanına götürelim» diyerek, barikatın gerisine aldılar. Başlarına geleceklerden habersiz yirmi kadar işçi, ellerinde dövizler, burada sıraya sokuldu, toplu halde resimleri çektirildi *ve sonra*, «Haydi bakalım binin şu arabaya da sizi Başbakanlığa götürelim» denilerek Hazır Kuvvet arabalarına bindirildi ve karakola götürüldü. Bu kurnaz oyun polis şeflerinin öylesine hoşuna gitmişti ki, ayni numarayı üst üste defalarca tekrarladılar. Ama içlerinbir kısmı sadizmini bu kadarla da tatmin edememişti. Barikatın gerilerinde, birbirlerine sokulmuş, sabırla, inatla ve çaresizlikle bekleşenlerin arasında gözlerine kestirdiklerini de asker ve polis kordonunun gerisine alabilmek için zaman zaman tekme, yumruk ve jop kullanmaktan geri *kalmadılar. Bizzat İkinci ve Üçüncü Şube*nin müdürleri, Birinci Şûbenin müdürü bu işi defalarca tekrarladılar. Ankara Emniyet Müdürü de relöve şapkasının altında olup bitenleri rahatlıkla seyretti.

Meclis ve Senato başkanları ile görüşen heyet geriye döndüğünde arkadaşlarına dağılmalarını, dertlerini ilgililere duyurduklarını söylediler. Ne var ki, temsilciler ilgililere dertlerini duyurmaya çalışırken, beri yanda polisler eskiden kalma *bir takım alışkanlıklarını tatmin* için ellerinden geleni yapmışlar pek çok işsizi götürmüşlerdi. Kalabalık, «arkadaşlarımızı isteriz» diye tutturdu. Yoksa dağılmıyacaklarını söylediler. Kalabalığın mukavemet göstereceğini gören polis çaresiz, daha önce sahipleri ile birlikte karakola gönderilmiş olan bayraklardan iki tanesini geri getirtti. Bayraklar bir Hazır Kuvvet arabasında olduğu halde, işçileri, geriye geldikleri yere götürmek için kafileyi hareket ettirmeye calıstılar. Ama işçiler, «arkadaşlarımızı verin, onlara ne yaptınız?» diye direniyorlardı. İşte bu sırada, motorsikletli bir trafik polisinin, — ki adı Kenandı—, motosikletini bütün vahşeti ile işçilerin üzerine sürdüğü görüldü. Bumin Yamanoğluna taş çıkartmak sevdasında olduğu anlaşılan bu polis neferlerinin işçiler tarafından şaşkınlıkla karşılanan insanlığa sığmayan hareketi de gene hemen oradaki Emniyet Müdürü ve Şûbe Müdürleri tarafından memnuniyetle seyredildi.

Arkadaşlarını almadıkça oradan ayrılmak istemeyen işsiz işçiler, nihayet polisin kıyasıya cop ve jandarmaların da dipçikleri ile oldukları yerden geri püskürtüldüler. Bu geri püskürtülme üzerinedir ki, işçiler, polis arabasından zorla geri aldıkları bayrakları ve ellerinde kalan, «Bize bakın halinize şükredin» yazılı tek dövizleri ile, Hürriyet Meydanı, Sağlık Bakanlığı, Ulus yoluyla Sendika binalarına döndüler. Bu arada da, gördükleri ilgisizlik ve kötü muameleden dolayı, zaman zaman *«af değil iş,» «İnönü istifa,»* «Ecevit İstifa» diye bağırdılar.

Hareket, her türlü destekten ve yöneticiden mahrum olduğu halde, şuurlu ve ölçülüydü. Aç işçiler, hiç bir taşkınlıkta bulunmadılar. Lüzumsuz müdahaleler olmasa belki de, en ufak bir hâdise çıkmayacaktı. Fakat yalınayakların yürüyüşü, yalınayak olmıyanları ürküttüğü için coplar işledi.

Aç işçilerin yürüyüşü, işçi kütleleri arasında dayanışma ruhunun geliştiğini ortaya koydu. Yurdun dört köşesindeki sendikalardan gelen sempati telgrafları bunun *delilidir. İşçiler*, Ankarada işliyen copların, bütün işçilere indirildiğini anlamışlar ve bunun acısını ruhlarında duymuşlardır. Yalınayakları, insan muamelesi edilmeye lâyık görmeyen zihniyet, bu değişikliği anlamakta güçlük çekmektedir. Bu anlayışsızlığa bir de iktisadi ve sosyal meselelerimizi çözmekte gösterilen aciz eklenirse, memleketimizin XIX. Yüzyıl Avrupasını hatırlatan mücadelelere sürüklenmesinden korkulur.

KOALİSYON

Mütareke!

Ortak İktidarın Ortak Hükûmetinin daha bir süre yaşatılabilmesi için yapılan *toplantılar sona er*di. AP. ile CHP nin 50 üst kademe yöneticisinin meydana getirdiği, Koalisyonu Yaşatma Genel Kurulunun aldığı belli başlı kararlar şunlar:

Her iki partinin sadece üst kademeler yöneticileri değil, il ve ilçelerdeki alt kademeler yöneticileri de «işbirliği» yapacaklar. Bunun için de üst kademelerde olduğu gibi alt kademelerde de «Koalisyon Komiteleri» kurulacak. Teşkilât başkanları birbirlerine özel ve resmî ziya - fetler verecekler. Büyüklerin Süreyya veya Ankarapalas eğlencelerine benzer şekilde, küçükler *de bulundukları yerin* muteber lokanta ve salonlarında kadeh tokuşturacaklar ve karşılıklı yakınlaşmayı sağlıyacaklar. Bunun için de iki parti Genel Merkezleri birer genelge yayınlayacak ve teşkilâtı yakınlaşmaya teşvik edecek.

İktidar kanadı olan partilerin şu günlerde başlayacak olan kongrelerinde, «asla ve kata», diğer kanat parti aleyhinde konuşmalara, imalara ve hatta telmihlere *göz yumulmıyacak*. Milletvekilleri ve Senatörler seçim bölgelerine gittiklerinde, yaptıkları temaslar sırasında ka - nat partiler arasında *fark gözetmeyecek*ler. Konuşmalarında AP. liler CHP, CHP liler de AP. leyhinde atıp tutmayacaklar. Resmî ve hususî, «İyiniyet» toplantıları tertip edilecek.

Bakanlar yurt içi gezilere çıkarken yanlarında mutlâkâ, koalisyonunun her iki kanadından da milletvekillerini ala - caklar. *Türkiye Büyük Millet Meclisinde* ise, iktidar partilerine mensup olan Se - natör ve Milletvekilleri asla havanın bulandırılmasına müsade etmeyecekler, hep birlikte hareket edecekler, Grup İdâre Kurulları sık sık müşterek toplantılar yapacak, hatta gerekirse, müşterek grup toplantılarına bile gidilecek, sözlü sorular ve teklifler önce gruplarda görüşülecek, ancak gruplardan geçtiği takdirde Meclis Genel Kuruluna getirilebilecek. Her iki parti de, aşırı sağ ve aşırı sol cereyanlarla «Şiddetle» mücadele edecek, bu cereyanların gelişmesine asla meydan vermeyecek.

Millet Meclisinde ve Cumhuriyet Se - natosunda iki partinin milletvekilleri ve *senatörleri oylarını hep aynı istikâmet*lerde kullanacaklar, birbirlerini itham etmeyecekler ve «Bir iktidar partisi mensubu olmanın *sorumluluğunu*» müdrik olacaklar. Türkiye Büyük Millet Meclisi bu yıla mahsus olmak üzere geç ve kısa bir yaz tatiline girecek. İktidara mensup senatör ve milletvekillerinin bütçeye yeni yükler tahmil edecek teklifler yapması önlenecek, yapanlar olur ise bunlar desteklenmeyecek ve gereğince Grup Hay - siyet Divanlarına verilecekler.

Bütün bu organizasyonu sağlamak için de, AP. ve CHP. Merkez İdâre Kurulları, Grup İdâre Kurullarının meydana getirdiği, Koalisyonu Yaşatma Genel Kurulu her iki ayda bir otomatikman, arada gerektiğinde de, iki partinin Genel Başkanları, Gümüşpala veya İnönü tarafından çağırılarak toplanacak.

Servet beyanı

Koalisyonu Yaşatma Genel Kurulunun geçen hafta içinde en zor çalışmalarını hiç şüphe yok ki, *Malî Meseleler Komisyonu yaptı*. AP. yöneticilerinden Kâzım Yurdakul, Nureddin Bulak, Kemal Bağcıoğlu, Cavit Oral, Ferhat Nuri Yıldırım *ile CHP'den* Ferit Melen, İlyas Seçkin, Fethi Çelikbaş, Şefik İnan ve Şakir Ağaoğlundan kurulu komisyon belli başlı üç meseleyi ele aldı. Bunlar, Servet Beyannamelerinin geri verilmesi, Tasurruf Bonolarının kaldırılması ve Hükûmetin getireceği vergi re - form kanunlarının desteklenmesiydi. Komisyonda bunların dışında bir de, iktidar partileri mensuplarının senato ve Meclise, bütçeye külfetler tahmil edecek teklifler getirmemesi meselesi karara bağ - landı.

Hükûmetin getireceği vergi reformu kanunları *konusunda komisyonda* Şefik

Yürüyüşten Notlar

Sina Pamukçu

Anne, bu adamlar nereye gidiyor?» diye soran kızını elinden hırsla bir kenara çekti süslü bayan. Berbere gitmekten vazgeçerek, ara sokağa saptı. Çevresine saldığı esans kokusu bir anlık bekleyişten sonra dağıldı.

Dâvalarının durumunun ve ince hesaplarının tatlı gündüz düşünden uyandırılmaktan kızgın *bir avukat* «hepiniz solcusunuz» diye bağırdı. Bunu düşünerek değil de, daha çok bilinçaltı bir korku içinde haykırmıştı.

«Sersem köylüler» diye düşüncesini açıkladı yanyana giden iki Bayandan biri. Ve sonra mağazalara gelen yeni elbiseler üzerine konuşmaya başladı.

Ne yaptığını bilmeyen bir tüccar kendinden geçerek akan sele karşı durmak istedi.

Ankara Valisi, elinde süet eldivenler, seslerin en tatlısı içinde, «Memleketin huzura ihtiyacı var. Geçenlerde *120 işçiyi Temizlik İşlerine aldım*. Ankara'nın 26 köyünde 300 işçiye ihtiyacımız olacak. İki üç ay sonra hepinize iş bulacağım» diyordu.

Aralarında uçurumlar vardı. Biri «açım, yarına yiyeceğim yok, iki üç ay sonra zaten yapı mevsimi geçecek» diyordu. Öbürü «memleketin huzura ihtiyacı var» diyordu.

Günün en ilginç demecini Çalışma Bakanı verdi. «Mart ve Nisan aylarında *İş ve İşçi Bulma Kurumuna* müracaat eden işçi sayısının sadece 388 civarında bulunduğu, buna her memlekette rastlanacağı v.s. v.s...» Sayın Bakanın kulağına daha gitmemişse biz fısıldayalım: Türkiyede İş ve İşçi Bulma Kurumunun görevinin evlerine hizmetçi arayan varlıklı ailelere hizmet eden bir kurum olduğu üzerinde hemen hemen herkes anlaşmaya varmıştır. Bugün işsiz bir kimseye «İş ve İşçi Bulma Kurumuna git» demek, onunla alay etmek gibi bir şeydir ve iş arayanın durumunun ciddiliği ile orantılı kötü sonuçlar verebilir. Bir de hikâye anlatılmaktadır:

İş ve İşçi Bulmaya bir süre önce yazılan işsiz, yeniden gittiğinde ilgili memur «Senin müracaatın müruruzamana uğradı» demiş. İşsiz de «Yok begim,» demiş «ben müruruzamana değil, size uğramıştım.»

★

Meclis Başkanı Fuat Sirmen de, *yürüyüşçüler arasından seçilen* komiteye, Avrupadaki işçi durumunu izah etmiş ve «böyle iş aramak çin şehirlere gelmemelerini, köylerinde kalıp çalışmalarını» sağlık vermiş!

İçişleri Bakanı ise, «işçi yürüşü tamamen kanuna aykırıdır. Sendikalar yürüyüşten vazgeçmişlerdir. Buna rağmen bu işçiler kanunsuz harekette bulunmuşlardır. Gerekirse tahkikat açılacaktır.» demiştir. İşsizlerin sendikalı olup olmamasının bu konu ile ne ilgisi olduğu anşılmamıştır.

Çeşitli siyasal, ruhbilimsel, iktisadi ve *başka nedenlerle yapılan bu hareket*ler ve söylenen sözlerin yanında, halktan yana olan, vicdanı pas tutmamış, memleketin geleceğinden endişeli bulunan vatandaşlar ise işsizleri yerden göğe kadar haklı buluyor ve bu yürüyüşe neden izin verilmediğini soruyorlardı birbirlerine. Kiminin cevabı şu oluyordu: «Şimdiye kadar Ulus ile Meclis arasındaki Atatürk Bulvarından geçenler hep durumu iyi olan, gülümser yüzlü rahat insanlarla karşılaşırlar. Oysa ki. yürüyüşe izin verilirse, sanki Merihten gelmiş acaip kılıklı, kimseler ortaya çıkacak ve o zaman herkes *ne der sonra*. İşsizlik olduğu da anlaşılır. «Başka bir görüş de: «Bu yakın bir gelecek içinde yenilenecek ve sayısını ve etkisini her gün biraz daha artıracak işsizler hareketinin başlangıcıdır. Hükûmet buna izin verirse bu sürer gider ve Hükûmet zor duruma düşer» onun için yapılacak şey devekuşu gibi başını kuma sokmak.

Kimi de der ki: «Hükûmet çekinmektedir». Bazı gruplar diyecek ki, «Hükûmet yok mu? Nedir bu başımıza gelenler? *İsyandır bu*». Ve Hükûmeti bugün tutan varlıklılar şüpheye düşecektir. Onun için yapılacak şey devekuşu gibi başını kuma sokmak

Bazıları da İngiltere, Norveç gibi Avrupa memleketlerinin tarihlerine gitmekte ve ister Hükûmet izin versin, ister vermesin, bu gibi yürüyüşlerin süreceğini ve sosyal *vicdan ve* biliņç sahibi kimselerin üzerinde yapacağı etki ile Türkiyedeki emekçileri, gençleri ve aydınları *bir araya getirecek Sosyalist Par*tisinin kısa zamanda çok güçleneceğini ve bir zamanlar böyle bir partiye oy vermeyi düşünmeyenlerin bile ondan yana çıkacaklarını sanmaktadırlar. Çünkü bunları böyle bir Parti bir araya getiremezse ileriye korku ile bakmak gerekir ki, şu parti, bu parti derken işçiler ve gençlikle sosyal görüşlü aydınlar bölünmekte, karşı yanın ekmeğine yağ sürmektedirler. Bunun sorumlularını ne tarih, ne *de* işçiler bağışlar. Bu *yürüyüşde* mi bir ders olmıyacak?»

★

İçinde bulundukları duruma dayanmaları imkânsızlaşınca bir hafta on gün önceden beri işsiz köylüler ve yapı işçileri Türkiye Yapı İş Federasyonunu sıkıştırmaya başladılar: Bizim durumumuz ne olacak? diye Federasyon yürüyüş iznini alamayınca miting yapmaya karar verdi. Mitingde *dertlerine çare bulunmayacağını* anlayan işsizler bayrakları kaptıkları gibi ellerindeki dövizlerle miting yerini bırakarak coşan bir sel gibi akmaya başladılar. Bu içten gelen bir hareketti.

Ve kiminin gözlerinden yaşlar akarak, kiminin kuvvetini öğrenmiş olmanın verdiği heyecan içinde koşarak katıldığı bu üstü başı yamalı, yırtık, ayakkabıları delik deşik Türk vatandaşları selini kimse durduramadı. Coplar işledi —ne acı, *Devrim öncesini düşündüler— fakat co*pu yiyen yürümesinde koşmasında devam etti. Yollar kapatıldı, duvardan atladılar. Efendiliklerini *—tabriklere rağ*men— bir an yitirmeden yarım saatte Ulustan Meclise ulaştılar. Ve Ne GÜÇLÜ OLDUKLARINI ANLADILAR.

Kentlerde ve köylerde işsizler artmaktadır. Bunlar her gün biraz daha artacak ve biraz daha bilinçleşeceklerdir ve İSTEYECEKLERDİR.

Anayasa dersi

Ahlâk anlayışı, bilgi seviyesinin üstünde bulunmıyan genç bir milletvekili başyazar, bir sözlü soru önergesi vererek, YÖN'ü Adalet Bakanına jurnal ediyor. Önerge şudur:

Kadrosunda bir takım aşırı solcuların toplandığı «Yön» adlı bir derginin, 25 Nisan 1962 tarihli Millî Hâkimiyet hakkına kavuştuğumuzun 42 nci yıldönümüne rastlayan günlerdeki sayısında «Rejim» başlığı altında, Atatürk tarafından müteaddit defalar «Türkiye Büyük Millet Meclisinin üstünde hiçbir kuvvet yoktur» cümlesi ile ifade edilen bu Atatürk ilkesinin, demokrasinin ve Cumhuriyet rejiminin temel prensibi olan bu hakikatın, iki gazeteci tarafından ortaya atılan bir slogan olduğu ve bu sloganın Anayasaya aykırı bulunduğu iddia edilmiştir.»

Gökhan Evliyaoğlu önergesinde, Türkiye Büyük Millet Meclisinin üstünde bir kuvvet olmadığı hakikatının Anayasamıza aslâ aykırı bulunmadığı hususunun Başvekil tarafından Meclis huzurunda teyid edilmesinin düşünülüp düşünülmediğinin bizzat Başvekil tarafından açıklanmasını ve Yön Dergisinin antiparlamenter tutumu dolayısı ile savcılık tarafından niçin takibat açılmadığı hususunun Adalet Bakanı tarafından cevaplandırılmasını istemektedir.»

Önerge için, Kayseri affının şampiyonluğunu yapan sevimli milletvekiline teşekkür ederiz. İftiralarının, YÖN'e reklâm *olacağından eminiz. Fakat gönlümüz, bir milletvekilinin* Anayasa hakkında, bu derece bilgisiz kalmasına râzı olmadı. Bu maksatla, Anayasa hocalarından, Evliyaoğlu'nun iddialarını düzeltmesini istedik. Cevaplar aşağıdadır:

Prof. Tahsin Bekir Balta'nın görüşü

Soru: Meclis her şeyin üstünde midir?

Cevap: Eğer sorunuz Parlâmentonun *devlet kuruluşları içindeki mevkii*ne taallûk ediyorsa, bu hususta şu söylenebilir:

Bilindiği gibi bugünkü Parlâmentomuzun hukukî durumu, nazarî prensipler ve Anayasa yargısı bakımından, *1924 Anayasası Parlâmentosuna nazaran* farklıdır. Çünkü geçen devrin parlâmentosu Anayasaya göre Millî Hâkimiyeti *tek başına kullanma yetkisine* sahipti. Yasama (ve hükûmeti denetleme) yanında, ayrıca nazarî olarak yürütme *yetkisini de haizdi.* Bundan başka çıkardığı kanunların Anayasaya uygunluğu da yargı denetimine tabi değildi. *Halbuki bugünkü Anayasa rejimimizde* ise Parlâmentonun yetkileri esas itibariyle denetlemeye inhisar ediyor, *ve çıkardığı kanunlar da Anayasaya* uygunluk bakımından bir Anayasa mahkemesinin denetimine tabi bulunuyor. Ancak bu *prensip* değişikliklerinin ve yargı denetiminin hukukî etkileri mubalağa edilmemelidir. *Çünkü bugünkü parlâmentoda* 1924 rejiminin parlâmentosu gibi 2/3 çoğunlukla Anayasada değişiklik yapabilir. Bu itibarla *parlâmento* hukukî yönden yeni rejimimizde de üstün bir temel organdır. Hususî ile hükûmetle parlâmento arasındaki hukukî münasebet aynıdır. Bir kere parlâmento yasama organı sıfatıyle Anayasadan sonra gelen ve her makamın ve herkesin saygı göstermek zorunluğunda olduğu, kanunları adî çoğunlukla yapar organdır.

Cumhurbaşkanını parlâmento seçer, Hükûmeti parlâmento denetler ve düşürür. Parlâmentonun bütün bu saydığımız ve herkesin bildiği çok önemli yetkileri gösteriyorki parlâmento siyasî alanda en üstün hukukî yetkilere sahip temel bir organdır.

Prof. Tahsin Bekir Balta

Ancak parlâmentonun hükûmet karşısındaki bu hukukî durumuna aşırı bir amelî değer izafe etmek gerçeğe pek uymaz. Çünkü filiyatta devletin temel sevk-ü-idâre organı hükûmettir, ve böyle de olması lâzımdır. Devlet işlerinin iyi yürümesi, en başta onun tutumuna bağlıdır. Bunun için de hükûmetin isabetli karar ve tedbir bulma yeterliğini haiz olması kadar, bu hususta gereken teşriî kararları parlâmentoya idârî tedbirleri de yetkili yürütme mercilerine aldırmak imkân *ve kudretine sahip olması lâzımdır.* Aksi halde hükûmet istenen başarıyı sağlayamaz. Bu itibarla fiilî olarak üs*tün yetkili ve üstün imkânlı organın,* hükûmet olması lâzımdır. Gerçi zaman zaman, hükûmetlerin meclis önünde *onun üstünlüğünü belirten ifadeler* kullandıkları görülür. Fakat bu sözlerin altında hakikatta kendisinin ar*zu ettiği teşriî kararları ve tedbirleri* aldırmanın ve parlâmentoyu buna yetkili olduğuna inandırmanın gayreti *saklıdır.*

Bundan ötürü parlâmentonun esas fonksiyonu millet adına hükûmeti murakabe etmektir; başarı derecesi de bu murakabeyi isabetle ve tesirli olarak sağlıyabilmesi ile ölçülür.

Netice olarak parlâmento bir siyasî karar yeridir. Siyasî kararları oluşturmak ve onu parlâmentodan geçirmek durumunda olan esas organ hükûmettir. Diğer bir deyimle parlâmento ile hükûmet arasındaki münâ*sebet siyasî denetimle siyasî yönetim* arasındaki münâsebetin ta kendisi olmak lâzım gelir. Bu durum parlâmen*tonun fonksiyonunun önemini azalt*maz. Gerçekten parlâmento bir yandan isabetli iş gören kuvvetli bir hükûmeti iş başında tutmak, *fakat aynı* zamanda onu devamlı ve tesirli bir suretle denetlemek gibi bağdaştırılması zor iki yönlü bir temel fonksiyonu başarmak zorundadır.

Prof. Bahri Savcı

Şayet Meclis her şeyin üstünde midir? Sorusu parlâmentonun siyasî *hayatiaki bilhassa umumî efkâr* belirtileri önündeki durumuna taallûk ediyorsa bu hususta da şu söylenebilir:

Meclis halk oyunun temsilcisi ve belirti merciidir. Bu itibarla meclise karşı meşru yollardan telkin, tesir gayretinde ve tenkitlerde bulunmak, meclis dışındakilerin meselâ basının ve diğer halk efkârı mihraklarının *demokratik haklarındandır. Buna kar*şı niçin meclisin işine karışıyorsunuz gibi bir iddia tabiatiyle akla gelemez.

Ancak parlâmento millî iradenin temsilcisi olan temel bir organ olduğu cihetle, bu gibi halk efkârı hareketlerinin onun *saygı gerektiren* bu önemli mevkiine yaraşan bir nezaket ve olgunluk çerçevesi içinde kalması şarttır.

Prof. Bahri Savcı'nın görüşü

*1 — 1924 Anayasasında Hâkimi*yetin siyasî renk altında görünen imtiyazları ve yetki alanları, mutlâk ve *inhisarı olarak Meclise* bırakılmıştır. Hâkimiyete dahil diğer yetki alanı olan kaza hakkı, ayrı bir organa tevdi edilmiştir. Demek ki bu sistemin karakteristiği, hâkimiyetin siyasî veçheli yetki alanlarının mutlâk ve inhisarî olarak Mecliste oluşudur. Buna Meclis üstünlüğü diyebiliriz.

II — 1961 Anayasasındaki durum bundan farklıdır. Bu Anayasa'da hâkimiyetin kazaî mahiyetteki veçhesi, yine bağımsız mahkemelere aittir. Geri kalan — ve yukarıdaki tasnife göre siyasî mahiyette göründüğünü telmih ettiğimiz — yetki alanları, artık mutlâk ve inhisarî olarak Meclise tevdi edilmiş değildir. Bu yetki alanları, birbirleri ile işbirliği halinde çalışacak olan türlü Anayasa organlarına, Anayasa ile sınırlı olarak tevdi edilmiştir. 1961 Anayasasında hiçbir organ herşeyin üstünde değildir. Hâkimiyet hakkı hiçbir organın mutlâk inhisarında değildir.

Doç. Turan Güneşin görüşü:

«Eski Anayasamız millî hâkimiyetin *sâdece Mecliste tecelli edeceğini* söylemekle, Meclisin üstünde hiç bir hukukî kuvveti tanımadığını göstermişti. Yeni Anayasada böyle bir hüküm yoktur.

Yeni Anayasamızın 4 üncü maddesi, egemenliğin sadece millette olduğunu, diğer bütün kurulların Anayasanın çizdiği çerçeve içinde yetkiler kullandığını belirtmektedir. Bu bakımdan «B.M.M. nin üstünde bir kuvvet yoktur» sözü yanlıştır. En azından Anayasa mahkemesi, kanunları iptâl etmek yetkisiyle bir bakıma Meclisin de üstündedir. Hukukî durum budur.

Siyasî duruma gelince, Meclislerin herşeyin üstünde olduğu telâkkisi demokratik de değildir. Demokrasi, Meclise toplanmış bir kaç yüz kişinin «astığı astık, kestiği kestik» olduğu mânâsını aslâ taşımaz. Demokrasi milletin bütün fertlerine değer veren ve hepsini eşit sayan bir düzendir. Meclislerin, fertlerin değerini ve eşitliğini inkâr eden her davranışı, efkârı umumiyeden her zaman *lâzım* gelen cevabı alacaktır. Kaldı ki bu cevabın bâzen bir hayli de ağır olabileceği 27 *Mayıs hareketiyle anlaşılmıştır.* Şimdi vatandaşların sorduğu suâl, milletvekillerinin, böyle yarım yamalak siyasî *felsefe kırıntılarıyla, beceriksizliklerini* ve basiretsizliklerini örtmekten vazgeçip, toplumumuzun meselelerine çâ*re bulup bulamıyacaklarıdır.»*

Anayasa hocalarının bu görüşlerinden sonra, Anayasayı okumadığı ve bilmediği anlaşılan sevimli başyazar milletvekilinin, Anayasa bilgisinin azıcık artacağını ümit ederiz.

Doçent Turan Güneş

İnanın verdiği bilgi, bariz bir *memnuniyetsizlikle* dinlendi ise de, Cavit Oral ve Ferhat Nuri Yıldırımın da desteği ile me*sele pek uzun münakaşalara* yol açılmadan kabul edildi. Uzun müzakerelere yol açan diğer iki mesele oldu. Yani Servet *Beyannamelerinin kaldırılması* ve Tasarruf Bonolarının alınmaması. Komisyon bu iki hususta üst üste yaptığı müzakerelerde bir türlü karara varamadı. Uzun uzun Servet Beyannamelerini savunmaya çalışan Maliye Bakanının her sözü, komisyonun AP. li üyeleri üzerinde hiç bir etki yapmadan geçip gitti. AP. liler kararlıydı. Servet Beyannameleri kalkmalıydı A. P. liler, bu mesele programımızda var, Servet beyanı usulüne mutlâkâ son verilmeli diyorlardı.

CHP. liler, ısrarlı talep karşısında taviz vermekten başka çıkar yol bulamadı. Verilen taviz, bir defaya mahsus olmak üzere Servet Beyannamelerinin geri *verilmesi ve 1963 yılında yürürlüğe gire*cek Vergi Reformu ile birlikte yeniden alınması yolunda oldu. Ama, Ferit Mele*nin aracılığı ile bulunan bu formül, ne* AP. lileri tatmin etti, ne de bilhassa İlyas Seçkin ve Şefik İnanı. Komisyonun *çıkmaza girdiğini gören Ferit Melen* bu sefer, çalışmaların aksamaması için yeni bir formül ileri sürdü. Komisyonun karar veremediği konuyu, Koalisyonu Yaşatma Genel Kuruluna götürmek. Son çare olarak bu formül kabul edildi. Tasarruf *Bonolarının kaldırılması yolundaki* temayül de kendini kuvvetle AP. lilerde hissettirdiğinden, CHP. liler bu konuda da taviz vermek zorunluluğunu hissettiler ve tasarruf bonolarının kaldırılması, şimdiye kadar verilmiş bonoların da daimî istikraz tahvilleri ile değiştirilmesi yolunda çalışmalar yapılması formülü benimsendi. Bütün bunlar plânın iç finansmanını sağlamak için gerekli vergi tedbirleri*ni, Koalisyonun alamıyacağını gösteri*yordu.

Haftanın sonunda, Teşkilât İşleri Komisyonu ile, Gruplar arası Ahenk Komisyonları raporlarını hazırlayıp verdikleri halde, Malî Meseleler Komisyonu hâlâ münasip bir şekil bulmaya uğraşıyordu.

Ama kâğıt üzerinde formül nasıl olsa bulunacaktır. Zira koalisyon mutlaka kurtulacaktır. Taraflar koalisyonun *kurulması için her türlü tâvizi vermeyi* göze almışlardır.

Affa gelince

Koalisyonda ilk çatlaklar bütün vehameti ile ortaya çıkmağa başladığı ilk günlerde, pek çok insan, koalisyonun dağılma tehlikesi ile karşı karşıya kalmasına başlıca sebep olarak, siyasî affın biran önce çıkıp çık*maması meselesini gösteriyordu.* CHP.' nin yıllanmış lideri İnönü bu konudaki kanaatleri sarsıcı bir tecrübeyi başa*rıyla sonuçlandırdı.* Affın, partiler üstü bir mesele olduğunu, bunun şu veya bu partinin istismarından kurtarılması için, *Parti Liderlerinin biraraya gelerek* konuşulacak bir mesele olduğunu ileri sürdü. Aslında teklif, YTP. lideri Alican'dan geliyordu. YTP.'*liler, İnönü'nün* geçen hafta gerçekleştirdiği teklifi resmî bir bildiri ile ortaya atmışlar Başbakan 15 Mayısa kadar böyle bir toplantı tertiplemez ise kendilerinin parti olarak af teklifini getireceklerini bildirmişlerdi.

Tehlikeyi gören İnönü teklifi derhal benimsedi ve liderleri, af konusunu görüşmek üzere, koalisyon meselelerin dışında bir toplantıya davet etti. Mecliste, Başbakana ayrılan odada yapılan ilk liderler toplantısına, dört partinin genel başkanları ile, birer yardımcıları katıldı.

Dört köşe bir masanın etrafında, sekiz kişinin arasında yapılan toplantıdan hemen hiç haber sızdırılmamaya çalışıldı. Ne var ki, daha toplantının ertesinde, CHP. Merkez Kurulunun kendi Genel Merkezinde, AP. Genel İdare Kurulunun da kendi binasında yaptığı toplantılarda iktidarın iki kanadının liderleri, arkadaşlarına toplantıların havasını naklettiklerinden, bir gün önce kapılar ardında yapılan toplantılar ertesi gün sokağa döküldü.

Koalisyonu badirelerden çıkarmak için bir araya gelen dört siy asî lider

Mecliste, Perşembe günü akşam üzeri yapılan toplantıda ilk konuşmayı Başbakan İsmet İnönü yaptı. Liderleri toplantıya çağırış sebebini anlattı. Siyasî bir af konusunda partilerin baskısını Hükûmet Başkanı olarak yakından hissediyordu. Aslında kendisi affın hiç bir zaman karşısında olmamıştı. Bu gün de değildi. Affın çıkarılmasını bir zaruret olarak kabul ediyordu. İnönü, Gümüşpala, Alican ve Hasan Dinçer'e hitaben, «Zannedersem bu hususta mutabıkız, değil mi?» diyerek sözlerini tasdik ettirdi. Evet, parti liderleri siyasî bir affın çıkarılmasında mutabıktılar. İnönü bu mutabakatı tescil ettikten sonra, geniş olarak, memleketin durumunu anlatmaya başladı. Memlekette hâlâ bir oturmamışlık vardı. Affa taraftar olanlar kadar taraftar olmayanlar da vardı. İnönü açıkça «ordu» lâfını kullanmadı ama, «bir takım çevrelerin affa karşı allerjisi var» tutumu diğer liderlere anlattı. İnönü, Hükûmet Başkanı olarak, Hükûmet programında vaad edildiği şekilde, en kısa zamanda, *«ama en müsait zamanda» yaraların sarılacağını* da tekrar belirtti.

İnönü'nün konuşması o gün daha ziyade bir toplantıyı açış ve meseleyi ortaya koyuş konuşması oldu. YTP. lideri Alican durumdan son derece memnundu. Her ne kadar, parlâmentodaki muhalefet partilerinden ikincisi, CKMP. lideri Hasan Dinçer ile yan yana oturuyor ve iktidar kanadını teşkil eden İnönü — Gümüşpala'ya karşı hitap ediyordu ama, görüşünü ortaya koyduğunda, Dinçer'den çok Gümüşpala'nın fikrine yatkın olduğunu gösterdi. YTP. lideri olarak, kendi partilerinin görüşünün benimsenip bir liderler toplantısına gidilmesinden memnundu. Af konusu siyasî partiler için bir yatırım olmaktan çıkarılıp, partil[illegible] üstü bir mesele olarak ortaya konmuştu. Nitekim, bu toplantının tertibi de bu yolda adımlar atıldığını gösteriyordu.

Alican bu girizgâhtan sonra asıl konuya geldi. Affın çıkması bir zaruretti. Memleketteki *huzursuzluk bir türlü giderilemiyordu*. Partiler teker teker af konusunu ele alıp siyasî yatırım yapmak istiyorlardı. Halbuki iktidarın memleketin gerçekten önemli bir takım meselelerinin üzerine bir an önce eğilebilmesi için, af meselsesi ile uğraşmaktan kurtulması lâzımdı. Bunun da tek çıkar yolu, *siyasî affın bir an önce gerçekleştirilmesi*, meselenin ortadan kaldırılmasıydı. Bir siyasî affın çıkarılması için gerekli ortam yaratılmıştı. 22 Şubatçıların affından sonra, artık siyasî bir affın da çıkarılması için herhangi bir engel kalmıyordu.

Ordu ne der?

Ortak iktidarın ikinci kanadının lideri Gümüşpala'ya göre de siyasî bir affın çıkarılması için her türlü zemin hazırdı. Şimdiye kadar yeterince beklenmişti. Af bir an önce gerçekleştirilmeli, «parmak kaldırmaktan ötürü» yıllarca ceza evlerinde yatmış olanlar hürriyetlerine kavuşturulmalıydı.

Gümüşpala daha sonra görüşünü şöyle özeltedi: Siyasî bir affın çıkması zaruretinde birleştiğimize göre, hemen bir affın çıkarılması için gerekli hazırlıklara başlamalıyız. Silâhlı kuvvetler öyle etrafta yayılmak istendiği gibi siyasî bir affa karşı değil, tam aksine, aftan yanadır. Üstelik siyasî bir affın çıkarılması 27 Mayıs devrimine karşı bir hareket olarak ta mütalâa edilmemelidir, zira Kayseri'dekileri affedecekler, 27 Mayısçı Kurucu Meclisin kabul ettiği Anayasa gereğince yapılmış seçimler sonunda Millî İrade ile bu Meclise gelmiş olanlardır.

Gümüşpala'nın bu tâviz kabul etmez sözleri arasında bilhassa bir noktaya daha dikkati çektiği görüldü. Gümüşpala, kademeli bir af teklifinin gelmesinin de aleyhindeydi. Af hem, hemen çıkmalı, hem de bütün siyasî mahkûmlara teşmil edilmeli diyordu.

Gümüşpala'dan sonra konuşan, CKMP. lideri Hasan Dinçer ise, af konusunda ne Alican, ne de Gümüşpala kadar iyimserdi. Affa sureti katiyede taraftar olduklarını belirtmeye bilhassa dikkat etti. Evet, CKMP., daha ilk günden itibaren siyasî aftan tarafa olmuştu. Ne var ki, birden çıkarılacak bir siyasî affın vatan sathındaki *reaksiyonlarının* ne olabileceğini en iyi kestirebilecek durumda olan ne Gümüşpala ne de Alican'dı. Bu hususta en iyi hükmü verecek olan Hükûmetti, İnönü idi. Bu bakımdan, af konusunda tarih tesbiti işini İnönü'ye ve Hükûmete bırakmak en doğrusu idi. Sonra Hasan Dinçer bir hususta daha tereddüt sahibi idi. Hükûmet Başkanı olarak çeşitli çevrelere teması olan, en geniş haber alma kaynaklarına sahip olan İnönü, kısa vâdede çıkarılacak bir siyasî affın tepkileri konusunda ne düşünürdü? Toptan bir siyasî af, acaba Silâhlı Kuvvetlerde tahminlerin üstünde bir reaksiyona sebeb olmaz mıydı? İnönü, çıkacak bir *siyasî affın tepkilerine* karşı koyabilmek bakımından garanti verebilir miydi?

Gümüşpala ve Alican'ın biraz da mütebessim dinledikleri endişelerini ortaya döktükten sonra, Hasan Dinçer, partisinin esas olarak bir siyasî aftan yana olduğunu, ancak affın kademeli olarak çıkmasının memleket şartlarına daha uygun düşeceğini, önce Gürsel'in Cumhurbaşkanlığı yetkilerini kullanarak hasta ve yaşlı mahkûmları affetmesini, bu hususta Hükûmetin de gerekli anlayışı göstermesini istedi. Bilâhare, hırsızlık ve yolsuzluk suçluları dışındaki, siyasî mahkûmların kademeli olarak peyderpey hürriyete *kavuşturulmasını* parti *olarak* desteklevecek*lerini belirtti. Günün son konuşmasını yapan gene İnönü idi ve af konusunda kesin bir tarih vermenin mümkün olmadığı yolundaki pek meşhur görüşünü tekrarladı.

O akşamki görüşme bu kadarla son buldu. Liderler, karşılıklı görüşlerini öğrendikten sonra, bilhassa Gümüşpala'nın, partisinin diğer idarecileri ile görüşme arzusunu izhar etmesi üzerine toplantı iki gün sonraya bırakıldı.

Liderler Cumartesi akşamı tekrar toplandılar. Toplantıya bermutat önce İnönü, sonra ötekiler geldi. O gün en çok konuşan İnönü oldu. Bir gün önce kendi partisi yöneticileri ile bu konuda Genel Merkezde yaptığı bir toplantıda partisi ileri gelenlerinin pek çoğunun kademeli de olsa bir siyasî affın şimdilik aleyhinde olduklarını görmüştü. Buna rağmen, CHP. içinde devam edegelen otoritesi ile duruma hâkim olmuştu. Nitekim liderlere hitaben yaptığı konuşmada gene bu meseleyi ele alarak, geniş izahat verdi. Bir affın çıkmasına taraftardı. Bunu hükûmet programı çerçevesi içinde gerçekleştirmek de belli başlı arzularından biriydi. Hırsızlık ve suiistimal suçları dışında kademeli bir affı çevresine kabul ettirebileceğini de bu arada ifade etti.

Diğer liderler ilk günkü görüşlerinde ısrar ettiler. İkinci toplantı da ayni hava içinde, ümitler tamamen kırılmadan sona erdi. Bundan böyle de toplanılmaya karar verildi. Bu durumda, siyasî hayatımızın bu önemli dâvası hâline gelen Keyseri'deki üç yüz kadar adamın affı meselesi, koalisyonun düşman kardeşlerinin imzaladıkları mütareke anlaşmasını her an tehlikeye atabilir. Bununla beraber asıl mesele, koalisyonun, hızlı ve plânlı kalkınmanın gerektirdiği kanunî tedbirleri alacak güce eriştirilmesidir. Plânın yürütülmesi çeşitli menfaatlere dokunan kanunların çıkmasını gerektirmektedir. Halbuki şimdiye kadar koalisyonun her iki kanadı da yeni tedbirlere girişmek şöyle dursun, mevcudu kaldırmaya çalışmışlardır. Nitekim koalisyonu yaşatma komisyonunda da en önemli mesele, servet beyanının kaldırılması olmuştur. Bu sebeple, düşman kardeşlerin mütareke anlaşması, en iyimser tahminlerle, tarafların biribirlerine karşı daha terbiyeli ve daha sakin davranmalarını sağlıyabilir. Fakat koalisyonu, 1962 Türkiyesinin meselelerini ele alacak güce ve anlayışa eriştirmez.

İlhan Selçuk

Siyasî çıkmaz, iktisadî çıkmaz

Size ilgi çekici bir soru:

— Bir insan kendi kendisini ameliyat edebilir mi?

Zannederim bu soruya «evet» cevabı verebilecek bir tek kişi çıkmaz. Gerçi olağanüstü vak'alarda çok yiğit kişilerin kendi vücutları üzerinde bazı ufak operasyonlara giriştikleri görülmüştür. Onlara bu gücü veren ölüm korkusudur. Eğer o küçücük ameliyatı başaramazsa, hayata büsbütün veda etmek zorunda kalacağını bilmesi kendi vücudu üzerinde çok basit ve mevzii müdahalelerde bulunmak cesaretini yaratır bazı insanda...

Gene de tam anlamında bir ameliyat denilecek bir işi kendi kendine başarabilecek hiç kimsenin yeryüzünde yaşadığını ve yaşayabileceğini sanmıyoruz. Peygamberler tarihinde bile buna benzer bir mucize anlatıldığı görülmemiştir. İnsan, böyle bir işe giriştiğinde derhal bayılacağına göre başka türlüsünü düşünmek akla ve mantığa aykırı kaçar.

Sözü bizim talihsiz iktidarımıza getirmek istiyorum... Başımızdaki iktidar, ikide birde:

— Baylar! Hani toprak reformu? Hani vergi reformu? Hani eğitim reformu?.. gibi mânasız sorular sormaktaki mantıksızlığımıza dikkati çekerim. Parlâmentoyu dolduran toprak ağalarından, toprak reforu istemek bir insanın kendi kendisini ameliyat etmesini istemekten farksız değil midir?

Ama hem bu memleketin aydın çevreleri ve uyanmış bir kısım halk, hem *yardım musluğunu elinde tutan* yabancı dostlarımız, Türkiyenin reformlara muhtaç olduğuna inanmışlarsa, şüphesiz bizim kodamanlar da reformlar yapmak zorunda olduklarını ve reformsuz bu işi yürütemiyeceklerini hissedeceklerdir.

Nitekim böyle olmuştur. Kendisi bir toprak ağası olan Tarım Bakanı, toprak reformunun; kendisi bir özel teşebbüs sözcüsü olan Maliye Bakanı, Vergi reformunun lüzumundan söz açmışlar ve bunları gerçekleştirmek yolunda olduklarını ilân etmişlerdir.

Gazetelerin birinci sayfalarında sık sık demeçler veren Bakanlarımız toprak ve vergi reformlarından sık sık söz açmaktadırlar. Ama bunlar. Türkiyenin değişmesi ve var gücüyle kalkınma yoluna girebilmesi için gerekli değişiklikleri isteyen çevreleri uyutma politikasından başka bir şey değildir.

Fakat bu kadarı bile toprak ağaları ve iş çevrelerinde büyük kıyametler kopmasına kâfi gelmiştir. Bu memleketin tapusunu kendi ceplerinde zanneden bir takım insanlar bu memlekette en küçük bir değişikliğe tahammülleri olmadığını isbat etmek için birbirleriyle şu günlerde yarış halindedirler. Bununla beraber tekrar edelim ki lâfı çok edilen toprak reformunun ve vergi reformlarının, gerçek reform kavramıyla uzaktan yakından bir ilişikleri yoktur.

İlişikleri olmamasına da kimse şaşmamalıdır. Bu iktidar (ki sadece toprak ağalarının ve büyük sermayenin temsilcilerinden ibarettir) sadece kendi vücuduna ameliyat yapmak iktidarından mahrumdur. Bu müdahaleyi yapamadığı müddetçe de gittikçe zayıflıyacak, bozulacak çökecek, mikroplar bütün vücuda yayılarak mukadder akibeti hazırlıyacaktır. Yardım gibi dışarıdan yollanan oksijen tüplerinin ancak ameliyat yapılabilirse bir takviye edici faydası dokunacağından tam tedavi edici bir etkisi zaten düşünülemez.

Ne olacaktır?..

Bu soruya cevap vermek, şüphesiz kolay değildir. Türkiye bir çıkmazın içindedir. Bu sözü çeşitli anlamlarda olarak belki şimdiye kadar çok işittiniz. Türkiyenin «iktisadi çıkmaz» içinde bulunduğu ve buradan nasıl kurtulacağı sorusunun gittikçe büyüyen bir soru işareti halinde aklı başında kimselerin uykularını kaçırdığı bir gerçektir. Ama biz burada Türkiyenin ikinci çıkmazından bahsediyoruz. Tâbir caizse buna «siyasî çıkmaz» adını vereceğiz.

Siyasî çıkmaz Türkiyenin donmuş sosyal yapısında büyük çıkarları bulunan kimselerin iktidarda bulunmalarından doğmaktadır. Bunlar kendi güçlerini yaratan kalıpları parçalamak yoluna nasıl gireceklerdir? Bir toprak ağaları teşkilâtına dayanan iktidar partileri kenlerine iktidarı sağlayan düzeni bizzat nasıl bozacaklardır?

Bugün Türkiyede siyasî iktidarın, kendisini iktidar koltuğuna oturtan kuvvetlere karşı herhangi bir harekete girişemiyeceğini söylemek kehanet sayılmaz. Şu halde memleket bugünkü sosyal yapısının donmuş kalıpları içinde yaşamağa devam edecektir.

Fakat ne çare ki, bu donmuş kalıplar sadece vatandaşların siyasî hürriyetlerini kâğıt üzerinde kalmış kuru lâflar gibi dondurmakla kalmamaktadır.

Bu donmuş kalıplar ekonomik kalkınma dâvasını da dondurmakta imkânsız bir hale getirmektedir.

Şu halde siyasî çıkmaz, iktisadi çıkmazı yaratmakta... İktisadi çıkmaz siyasî çıkmazın kaçınılmaz bir sonucu olarak ortaya çıkmaktadır.

Bu sonucun gittikçe ağırlaşan şartlarının *siyasî iktidarın yaşaması ve gelişimi üzerindeki* büyük etkilerini pek yakında göreceğiz.

E. Alican ile konuşma

YÖN — Siyasî hayatımızın boş çekişmelerden kurtulup, ciddî memleket dâvalarına yönelmesini ve partilerin fikirlerini ortaya koymalarını ısrarla istemenizi sevinçle karşıladık

ALİCAN — Partilerimizin, meselelerimizi ve çözüm yollarını ortaya koymaları zamanı çoktan geldi. Bu bakımdan YÖN çok faydalı bir rol oynadı. Yön, ister beğenelim, ister beğenmeyelim, belli bir görüş getirdi. Bu görüşün etrafında bir çok insan topladı. Bir dergi bunu yaparken, siyasi partilerin evleviyetle görüşlerini ortaya koyması lâzım.

Yön, partilerimizi ve hatta özel sektörü, toparlanmaya ve görüşlerini ortaya koymaya zorlayarak faydalı oluyor. Arkadaşlarımıza bunu söyledim. YTP çeşitli meselelerdeki tutumunu tesbit için çalışılıyor. Çalışmalar bir hayli ilerledi.

YÖN — Çalışmalara hâkim olan ana görüşleri bilmek isterdik.

ALİCAN — Görüşlerimiz tabii ki sizinkilerden farklı. Türkiyenin temel dâvâsı, azgelişmiş bir memleket olmaktan çıkmak Bunu gerçekleştirmek için devlete, büyük görevler düşüyor. Devletçilik zarurî. Fakat kalkınmamızda biz özel teşebbübüsün de çok önemli bir rol oynayacağına inanıyoruz. Özel teşebbüse Yön ikinci derecede bir rol tanıyor. Biz, özel teşebbüse azami gelişme imkânının tanınmasını uygun buluyoruz. Kalkınmanın böylece çok daha kolay yürütüleceği düşüncesindeyiz. Fakat sosyal adaleti ikinci plâna atan bir kalkınma politikasına karşıyız. Sosyal fonksiyonunu anlamış, dürüst çalışan ve vergisini ödeyen bir özel teşebbüs istiyoruz. Böyle bir özel sektörün hertürlü teşvike lâyık olduğuna inanıyoruz

YÖN — Çok güzel, Fakat 1950 — 1960 yılları, özel sektörün, imkânlar ölçüsünde çok geniş çapta teşvik edildiği bir devre oldu. Şartlar da bugünkünden çok elverişliydi. Ekonomi, ağır bir dış borç yükü altında değildi. Dış yardım ve borçlanma imkânları genişti. Ekilmemiş bol toprak vardı. Ziraatte istihsali kolayca arttırmak mümkündü. Özel sektör anormal şekilde teşvik ediliyordu. Buna rağmen 1950 — 1960 devresinin başarılı olduğu söylenemez. Bir defa kalkınma politikası çok adaletsiz oldu. Sonra özel teşebbüs yatırımlarında çok önemli bir artış görülmedi. Yatırımların üçte ikisini devlet sektörü yaptı. Özel sektörün yatırımlara iştiraki üçte bir civarında. Bunun da üçte ikisi meskene gidiyor. Meskeni saymazsak, özel sektörün verimli alanlardaki yatırımı, toplam yatırımın ancak dokuzda biri. Sanayideki yatırımlar ise, önemsiz. Ayrıca imalât sanayiinde, devlet eliyle kurulan teşebbüsler rantabl işletmeye imkân verecek büyüklükte olduğu halde, özel teşebbüsler çok ufak. Sanayi anketine göre, imalât sanayiindeki devlet teşebbüsleri, ortalama 600 işçi kullanırken, özel sektörde bu rakkam 20 işçi civarında. Çok ufak işletmeye yöneliş teknik bakımdan büyük bir zaaf. Fakat özel sektörün ferdiyetçiliği, uygun büyüklükte, ve teknik açıdan üstün teşebbüslerin kurulmasını önlüyor, milletin, 1950 — 60 devresindeki adaletsiz gidişi, bir daha yaşamaya rıza göstermiyeceğini de unutmamak lâzım. kaptıkaçtı zihniyet üzerinde ise durmayorum. Bu durumda, özel teşebbüs, ondan beklenen önemli rolü nasıl yerine getirecek. Meseleye doktriner bir açıdan bakmadığımız halde, doğrusu göremiyoruz.

ALİCAN — Geçmiş yıllarda, özel sektörün, gayrî makûl şekilde desteklendiğini ve elde edilen sonuçların da fazla başarılı olmadığını kabul ediyorum. Buna rağmen, iyi ve başarılı müteşebbisler de yetişti. Özel sektörde bir zihniyet değişikliği yaratılabilirse — ki yaratılabileceğine inanıyorum — tatminkâr sonuçlar alınabilir. Sonra devlet teşebbüslerinin de hâlini gözönünde tutmalı. Devlet teşebbüsü de başarısız.

YÖN — Bugünkü hâliyle devlet teşebbüslerini biz de beğenmiyoruz. Devlet teşebbüsü, onun başarısına inanmıyan iktidarların elinde. Hükümetler, devlet teşebbüslerini bol sayıda adam yerleştirmek için kullanıyorlar. Politik düşüncelerle, onları, mâliyetin altında zarara satış yapmaya zorluyorlar. Elektrik ve kömür, özel sektöre zararına satılıyor. Seçim yatırımlarını gerçekleştirmek, bir takım lüzumsuz iştiraklerle, özel şahıslara fon sağlamak onlara düşüyor. sonra da bakanlarımız, sanki özel teşebbüsün sözcüleriymiş gibi, devlet teşebbüsleri kötü» diye âdetâ övünüyorlar. Buna, plânsız gidişte eklenince, devlet teşebbüslerinin kötü işlemesine şaşmamak lâzım. Devlet teşebbüsleri, onun kalkınmadaki önemli rolünü anlamış ve onun başarısına inanmış iktidarların elinde, kolayca islâh edilebilir. Kaldı ki çok kötü idâre edilmelerine ve özel sektöre âdetâ peşkeş çekilmesine rağmen, son 10 yılda da kalkınmanın temel yükünü devlet teşebbüsü taşıdı. Kalkınmayı en uzak köşelere devlet teşebbüsü götürdü. İşçilere, nisbeten daha iyi hayat şartlarını ve müstehlike daha ucuz ve kaliteli mal ve hizmeti devlet teşebbüsü sağladı.

ALİCAN — Devlet teşebbüsünün rolünü tanıyorum. Devlet teşebbüslerinin düzeltilebileceğine inanıyorum. Mesele oldukça güç, fakat gerçekleştirilmesi mümkün. Ben Maliye Bakanı iken, devlet teşebbüsleri idârecilerine, hükûmet politikasının dışında, zarar eden ve verimsiz çalışan idârecilerin vazifelerinden uzaklaştırılacağını söyledim. Bu, bile faydalı oldu. Zararına satışlar, imkân nisbetinde önlenirse ve aslâ tasfiye yoluna gitmemek şartıyla, personel sayısındaki şişkinlikler giderilebilirse, devlet teşebbüsleri, plânlı bir gidiş içinde verimli hale getirilebilir. Böylece devlet teşebbüsleri ve özel işletmeler, yanyana ve âhenkli bir şekilde gelişebilir. Devlet teşebbüsüne önem verirken, özel teşebbüsün çalışma şevkini kırmamak lâzım.

YÖN — Günün konularından olan toprak reformu ve köy enstitüleri hakkındaki görüşlerinizi sorabilir miyim?

ALİCAN — Toprak konusunda, bence en önemli mesele, yaşıyabilir, verimli işletmelerin kurulabilmesi. İşletmeler çok ufak ve dağınık tarlalardan kurulu. Bu işletmeleri, sahiplerini rahatça yaşatmaya imkân verecek teknik ilerlemeye elverişli büyüklüklere ulaştırmak şart.

Toprak dağılışındaki adaletsizliklerin fazla mübalağa edildiğine inanıyorum. Sonra toprak reformu, her derde deva gibi ilân ediliyor. Bu doğru değil. Toprak reformu meselelerimizden sâdece bir tanesi. Ayni temayül grev hakkı konusunda da görülüyor. Sâdece grev hakkı ile sosyal adalet gerçekleştirilecekmiş, gibi konuşuluyor.

İşsizliğin mevcut olduğu bir devrede, grev hakkı işsizliği artırmaktan başka neye yarar? Hissî ve hayalî olmaktan kaçınmak lâzım.

Köy Enstitülerine gelince, eğitim meseleleri, ihtisasının dışında kalmakla beraber, bu okulların kuruluşundaki prensipler, sanırım ikidir. İlk prensip, eğitimin pratik çalışma ile birlikte yürütülerek istihsale yöneltilmesi. İkinci prensip, köy çocukları vasıtâsıyla köylünün okutulması ve yetiştirilmesi. Her iki prensibi de tamamen tasvip ediyorum. Yalnız Köy Enstitülerinden çok şikâyet edildi. Geleneklerimize aykırı tatbikat üzerinde duruldu. Bunları da gözönünde tutmak lâzım. Önemli olan yukarıdaki iki prensibin uygulanması. İsim üzerinde durmamalı.

YÖN — Köy Enstitülerine en büyük tepki, sanırız, onun köy bünyesinde bir cins ihtilâl yapacak hüviyette olmasından ileri geldi. Enstitüler, köydeki sosyal yapıyı altüst edecek ve bugünkü düzenden faydalananların durumunu değiştirecek mâhiyetteydi. Bu sosyal grupların, karşı koymalarıdır ki, Köy Enstitüleri denemesine, son verdirmiştir. Bu sebeple, Köy Enstitüleri meselesi herşeyden önce, siyasî iktidarın, köyde hâkim sosyal gruplara vaziyet almasını gerektiriyor. İsim, iktidarın tutumunda bir değişikliği göstereceği için önemli olabilir. Enstitülerin iki prensibinin, iktidar Türk ziraatına hâkim sosyal gruplara karşı olan tutumunu açıkça tesbit etmedikçe, geniş çapta ve sür'atle uygulanabileceğinden emin değiliz.

Toprak reformununa gelince, toprakların birleştirilmesi ve ufak işletmelerin toplanması çok önemli ve iktisadî bakımdan hayatî bir mesele. Fakat meselenin sosyal ve siyasî taraflarını da unutmamak lâzım. Elimizde tatminkâr istatistikler yoksa da, çeşitli müşahedeler ve gazetelere gittikçe fazla sayıda akseden olaylar, bir toprak adaletsizliğinin olduğunu gösteriyor. Hızlı nüfus artışı dolayısıyla toprak sıkıntının çoğaldığı bir devrede, iktisadî ölçüleri de unutmamak şartıyla toprak dağılışındaki adaletsizliği gidermek faydalı. Demokrasinin daha iyi işlemesi bakımından da, bu, lüzumlu. Tabii ki toprak reformu, meselelerimizden sâdece bir tânesi. Hızlı bir sanayileşme hareketiyle birlikte yürütülmedikçe, toprak reformu, ondan bekleneni veremez.

Bu bahsi burada kapıyalım, zira daha soracaklarımız var. Meselâ, günün en önemli konusu olan işsizlik ve durgunluk meselesi gibi.

Kısır politik çekişmelerin ön plâna geçtiği bir devrede, hükûmetten devlet yatırımlarının durumunu sorarak, siyasî faaliyetin, hangi istikâmetlere yönelmesi gerektiğini gösteren güzel bir örnek verdiniz. Gerçekten, herkes durgunluk ve işsizlikten şikâyet ediyor. Fakat durgunluk ve işsizlikle mücadelenin en önemli vasıtalarından biri olduğu halde, devlet yatırımları çok yavaş gidiyor.

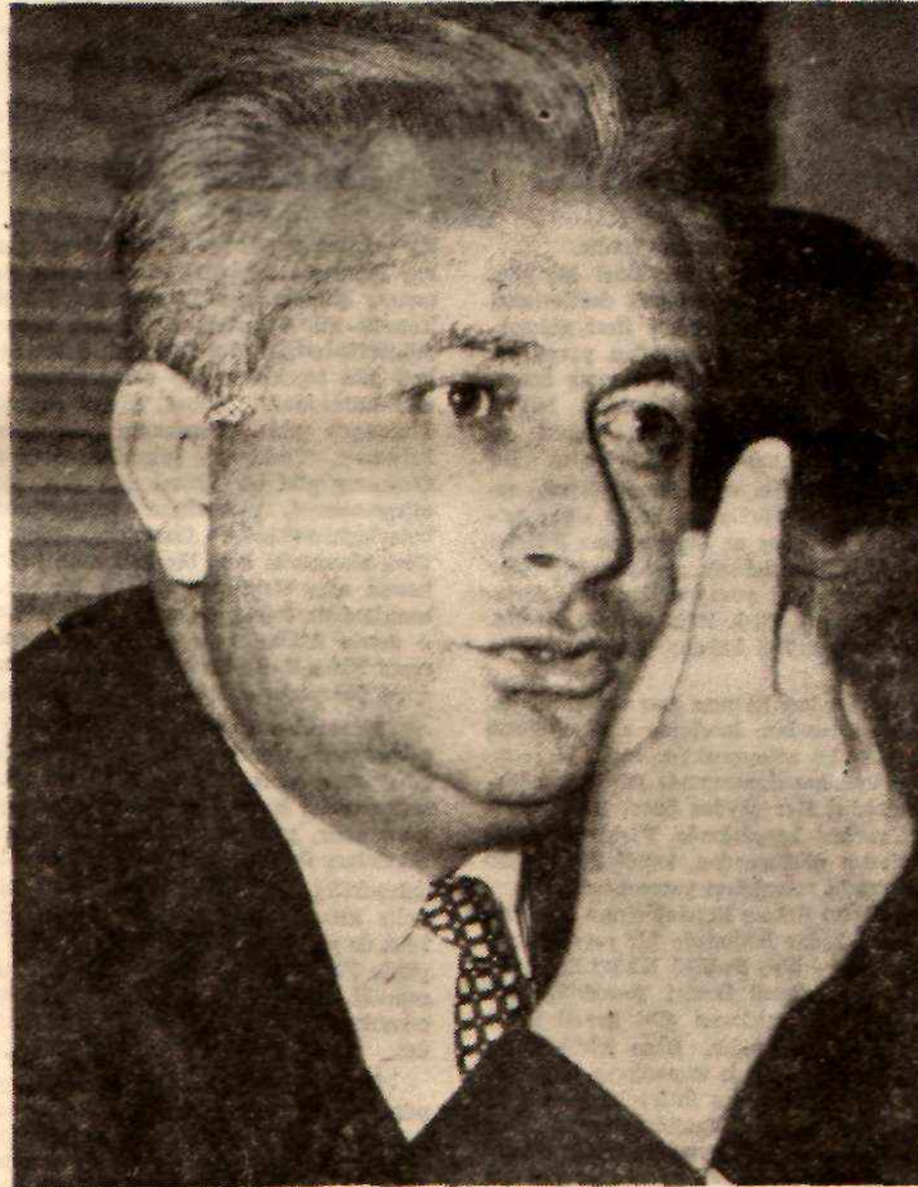
ALİCAN — İşsizler sokağa dökülmüş bir durumda. Durgunluk ve işsizlik artıyor. Fakat hükûmet, durgunluk ve işsizlikle mücadelede çok yavaş davranıyor. Devlet daireleri pek az yatırım yapıyor. Yatırımları hızlandırmak şart. Hükûmet çok ürkek davranıyor. Ayni ürkeklik ve meselelere cesaretle eğilmekten kaçan tutum, 1946 — 50 hükûmetlerinde de görülmekteydi. Böyle bir tutumla, durgunluk ve işsizliğe çâre bulunamaz. Hükûmeti, enflasyon korkusunun geniş ölçüde frenlediğini sanıyorum. Hükûmet, enflasyon korkusu içinde, yatırım yapmamaktan âdetâ memnun. Bugünkü şartlar içinde korkaklığı yenmek ve cesur olmak lâzım. Sorularımı gerçek durumu öğrenmek ve hükûmeti yatırımları hızlandırmak hususunda uyarmak için verdim. Fakat bizim sorular, çeşitli dedikodulara yol açtı. Bizi, kritik devrelerde sustuğumuzdan; hükûmete zaman bıraktığımızdan dolayı tenkit ediyorlardı Muhalefet vazifemizi ihmal ettiğimizi söylüyorlardı. Şimdi de (Alicanın Başbakanlıkta gözü var. Soruları bunun için verdi) diyorlar. Gülünç iddialar.

YÖN — Sorularınızın şimdiden Hükûmeti harekete getirdiği söyleniyor. Yatırımları hızlandırmak için bir faaliyet başlamış. Bu bakımdan sizin sorular, görünüşe göre, çok faydalı oldu. Her harekette gizli bir maksat aranması bizde âdet olduğuna göre, dedikodular önemli olmasa gerek. Sizin, Devlet Başkanı Gürselin Parlamento çalışmalarını tenkit eden konuşması hakkındaki görüşünüz de, geniş yorumlara yol açtı.. «Demokrasi bir vâsıtadır» demeniz tenkitlere yol açtı.

ALİCAN — Totaliter idâreyi asla tasvip etmemekle beraber, demokrasi elbette bir gâye değil, vâsıtadır. Gâye, medeniyete doğru yol almak, mes'ut bir cemiyet kurmak. Demokrasinin bunu gerçekleştirecek en iyi vâsıta olduğuna yürekten inanırım. Fakat demokrasinin iyi işlemesi şart. Partiler arasında medeni münasebetlerin kurulması, demokrasinin oyun kaidelerine saygı gösterilmesi ve parti çekişmelerinin memleket dâvalarının çözülmesine yönelmiş fikir tartışmalarına yönelmesi lüzumlu. Bu bakımdan koalisyon iyi işlemedi. Koalisyonu teşkil eden partilerin idârecileri seviyesinde bile, ortak çalışma aksıyor. Hem iktidarda olmanın, hem de muhalefette kalmanın nimetlerinden faydalanmak istenince, işler güçleşiyor. Kâğıt üzerinde gerçekleştirilmek istenen anlaşmaların, bu durumu düzelteceğini ümit edelim.

YÖN — Bugünkü koalisyonun yerini alacak başka kombinezonlar düşünülemez mi? Meselâ CHP. nin başka partilerle koalisyona gitmesi gibi. Böylece, hükûmetin nisbeten daha istikrarlı bir çoğunluğa dayanması ve iktidardaki partilerin idârecileri arasında daha anlayışlı bir havanın yaratılması sağlanamaz mı?

ALİCAN — Bilmem, düşünmedim. Zâten koalisyondaki partiler, durumlarından memnun görünüyorlar. İki partinin de koalisyonu bozmak istediklerini sanmıyorum.

YTP Genel Başkanı Ekrem Alican

BAŞBAKAN, PLANLAMA DAIRESINDEKİ TOPLANTIDA:
Plancıların tek ümidi İnönü, İnönünün tek ümidi ise plan...

5 yıllık plân bitmek üzere fakat

Plânlı gidişe hazır mıyız?

Dış yardım

NATO Konseyinin Türkıyeye yardım kararı vermesi üzerine, Başbakan İnönü, alışılmış tevazuunu bırakarak, karar «ekonomik politikamızın açıkça takdir edilmesinin neticesi alındı» dedi.

5 bin aç işçinin Meclis kapılarına dayandığı ve devlet sektörünün yatırım yapmaktan ürktüğü bir devrede, «açıkça takdir edilen ekonomik politika» sözleri kuşağı biraz tırmaladıysa da, başarıya hasret susuz hükûmetin bu mübalâğalı iddialarını anlayışla karşılamak lâzımdır. Nitekim bir müflisi kurtarma ameliyesinden başka bir şey olmıyan 1958 yardımlarından sonra da, o devrin hükûmeti «Ekonomik politikamızı takdir etmeseler, bize yardım verirler mi» demişti. Yalnız bu sefer durum, biraz farklıdır: 1958 yardımları karaya oturan gemiyi yüzer hale getirmek maksadıyla verilmişti. Şimdiki yardım geminin yol alması için verilmiştir. Geminin pusulası, 5 yıllık kalkınma plânı olacaktır.

Bununla beraber, dış yardım meselesinin bütün güçlükleri henüz çözülmüş değildir. Kimlerin, ne miktar ve ne şekilde vereceği meselesi henüz karara bağlanmamıştır. Üye memleketler bu meseleleri, gecikmeleri önlemek için, âcilen inceliyeceklerdir.' Bu bakımdan, yardımın, Dac (Kalkınma Yardım Komitesi) tarafından yapılmaması birşanssızlık olmuştur. Zira Dac çok yumuşak bir mekanizmaydı. Kararlarında oybirliğine ihtiyaç yoktu ve istiyen katılıyor, istemiyen katılmıyordu.

Bu, işlerin çabuk ve rahat yürütülmesini kolaylaştıracaktı. Dac'ın «üye olan memleketlere yardım yapılamaz» kararını alması, üye Türkiyenin bu mekanizmadan faydalanmasını önlemiştir. Böylece yardım oranı olarak, İktisadi İşbirliği ve Kalkınma Teşkilâtından (OECD) faydalanma ihtimali kuvvetlenmiştir.

Nitekim dış yardımla ilgili olarak en son memleketimize gelen uzmanlar, bu teşkilâtın adamlarıdır. Fakat CECD yavaş işliyen bir mekanizmadır. Meselâ yardıma katılmıyacak bir Norveçe bile Türkiyenin plânı hakkında söz sahibi olmak imkânını verecektir. Bu sebeple, OECD, çevresinde olsa bile, sadece yardım yapan memleketlere söz hakkı veren bir mekanizmanın kurulması faydalı olacaktır. Türk Hükûmeti, *halen bunu sağlamaya çalışmaktadır.* Bu sağlanamadığı takdirde, yardımın miktarca düşük olmasından ve gecikmesinden korkulur. Fakat bu güçlüğün yenileceği ve 1963 te 400 milyon dolar yardımın sağlanacağı sanılmaktadır.

Yardım meselesinde ikinci bir güçlük, Batılı dostların, iktisadi dertlerimizi pek iyi anlamamalarından ileri gelmektedir: İhtiyaçlarımız açısından yavaş gözüken, yüzde 7 arasında kalkınma hızını, onlar fazla bulmaktadır. Nitekim NATO Heyetinden sonra gelen OECD Heyeti de yüzde 7 hızı, mübalagalı saymıştır. Bu tutum, az yardım verme temayülünün sonucudur. Zira Türkiye ne kadar yavaş kalkınırsa, o kadar az dış yardıma ihtiyacı olacaktır. Bu sebeple, yabancı uzmanlar Türkiyeyi daha yavaş kalkınmaya zorlamakta, ancak Türk Hükûmetinin israflarıyla, yüzde 7'yi kabule yanaşır gözükmektedir.

Meseleleri Batının kısa vâdeli menfaatleri açısından inceleme alışkanlığının yarattığı bu anlayışsızlığın başka bir tarafı, plânın hazırlanmasında görülen müdahalelerdir. Her şeyden önce, Batılı dostlar, yardım karşılığında, Türkiyenin özel şartlarını düşünmeden, kendi iktisadi sistemlerinin satıcılığını yapmaktadır.

Devlet Bakanı Feyzioğlu'nun «Biz yasak, bu kadar lehimizde bir rapor hazırlıyamazdık» diye övdüğü NATO Raporunda bile, İktisadi Devlet Teşekküllerinin özel sektöre satılması gibi hayali tavsiyeler yer almaktadır. Daha tehlikeli bir bir davranış, Batılı uzmanların plânı incelerken, Türkiyenin ihtiyaçlarından çok, Batı Sanayiinin menfaatleri üzerinde durmalıdır. Meselâ bir gemi sanayii kurulması fikri, Türkiye açısından rasyonel bir teşebbüs olduğu halde, Batının Türkiyeye gemi satışlarını azaltacağı endişesiyle, mukavemet görmektedir. Bu tarz müdahaleler, enerjik bir şekilde karşı konamadığı takdirde, Türkiyenin kalkınması için Hazırlanan plânı, «Batı Sanayiinin satış plânı» haline getirebilir.

Yardım bu espri içinde ve her şeyden önce askeri siyasi maksatlarla yapılmaktadır. Bununla beraber, yardımın sağlanmasında, Hükûmetin ekonomik politikasının değilse bile, Devlet Plânlama Teşkilâtının gayretli uzmanları tarafından gerçekleştirilen çalışmaların payı büyük olmuştur.

İktisadî Plânlama

Gerçekten Beş Yıllık İlk Kalkınma *Plânını, Haziran sonunda* Başbakana teslim için, Devlet Plânlama Teşkilâtının 140 elemanı, Üniversitelerin ve çeşitli devlet dairelerinin en seçkin uzmanlarının da katıldığı hummalı bir çalışma içindedir. Meselâ ziraat grubu, Plânlama Teşkilâtı uzmanlarının yanısıra, Ziraat İşleri Genel Müdürlüğü, Toprak - Su, Veteriner ve Orman Umum Müdürlükleri, Devlet Su İşleri, Şeker Şirketi gibi teşekküllerden gelen uzmanlardan kuruludur. Ayrıca, dünya çapında Tinbergen gibi bir uzmanın çalışmalara katılması, Türkiyeyi yakından tanıyan Chennery gibi bir İktisatçının yardımını esirgememesi, plâncıların çalışmalarını kolaylaştırmaktadır. Chennery, 1953 te Türk ekonomisi için, bir kalkınma politikasına esas olabilecek önemli bir rapor hazırlamıştı. Fakat sadece methiye istiyen o devrin iktidarı bu raporu beğenmemiş, rapor Fatin Rüştü Zorlu'nun emriyle, Dışişleri Bakanlığının bahçesinde yakılmıştı!

Plân çalışmaları üç ayrı seviyede yapılmaktadır. Bir taraftan, ekonominin bir cins genel mali plânı sayılabilecek olan makromodel hazırlanmıştır. Makromodel, milli gelir, yatırım, istihlâk gibi genel rakamları ihtiva etmektedir. Model, önümüzdeki 5 yıllık devrede yılda yüzde 7 millî gelir artışı sağlamak için, yatırımların, 1962 de yüzde 16 dan başlıyarak, 1963 te yüzde 17 ye, 1964 te yüzde 18 e ve daha sonraki yıllarda yüzde 18 in biraz üstüne çıkarılması gerektiğini ortaya koymaktadır.

İkinci çalışma, sektör servisinde yapılmaktadır. 20 sektörün birbirleri arasındaki talep ve her sektör için gerekli yatırım miktarı hesaplanmıştır. Ayrıca özel ihtisas komisyonları 20 sektörün istihsal imkânlarını incelemişlerdir.

Üçüncü seviyede çalışma, ilgili devlet dairelerinden ve özel sektörden toplanan ön projeler yoluyla yapılmıştır. Bu projeler, gelir yaratma, dış ticarete ve istihdama tesirleri bakımından değerlendirilerek elenmişlerdir.

Şimdi bu üç ayrı seviyedeki çalışmanın entegre edilmesi için çalışılmaktadır. Beş Yıllık Plân, bu entegrasyon çalışmasından doğacaktır. Bu çalışma ne kadar iç tasarrufa, ne kadar dış yardıma ihtiyaç olduğunu ve ne kadar insana ilâve iş yaratılacağını kesin şekilde ortaya koyacaktır.

Sosyal Plânlama

İktisadi Plânlamanın yanısıra, Sosyal Plânlama faaliyetine girişilmiştir. Sosyal Plânlamanın en önemli meselesi, istihsal hedeflerine göre, iş gücü talebini hesaplamak ve bunun gerektirdiği okul ve öğretmen gibi eğitimin ihtiyaçlarını tesbit etmektir.

Sosyal Plânlama Dairesi, Türkiyenin iş gücü durumunu ve ihtiyacını gösteren ilgi çekici çalışmalar yapmıştır. Bu çalışmalar yapmıştır' Bu çalışmalar, ziraatte önemli miktarda gizli işsizin mevcudiyetini ve kalkınma hedefleri gerçekleştirilse bile işsizliğin artacağını ortaya koymuştur.

1960 yılında, ziraatte aylar itibariyle gizli işsiz durumu şöyledir:

Gizli işsizlik

Aylar	Işsiz sayısı (milyon)
Ocak	8,1
Şubat	5,2
Mart	1,7
Nisan	1,7
Mayıs	1,8
Haziran	3,5
Temmuz	1,3
Ağustos	4,7
Eylül	5,3
Ekim	4,0
Kasım	4,6
Aralık	8,0

Görüldüğü gibi, zirai faaliyetin hızlandığı Mart, Nisan, ve Temmuz aylarında bile, ziraatte, istihsal faaliyetinin artmasına pek faydası dokunmayan milyondan fazla insan vardır. Kış aylarında, bu rakam 8 milyona çıkmaktadır. Bu rakam, yıldan yıla artma istidadı gösterecektir.

YÖN'ün geçen sayısında yayınlanan tablonun da gösterdiği üzere, hızlı bir kalkına *temposu tuttursa dahi* Türkiyeye sür'atle bir işsizler diyarı olmaya doğru yol almaktadır.

Yapılan hesaplara göre, önümüzdeki devrede sanayide, oldukça mahdut sayıda iş sağlanabilecektir. Sanayideki işçi sayısı tahminleri şöyledir:

SANAYİDE IŞÇ[illegible]

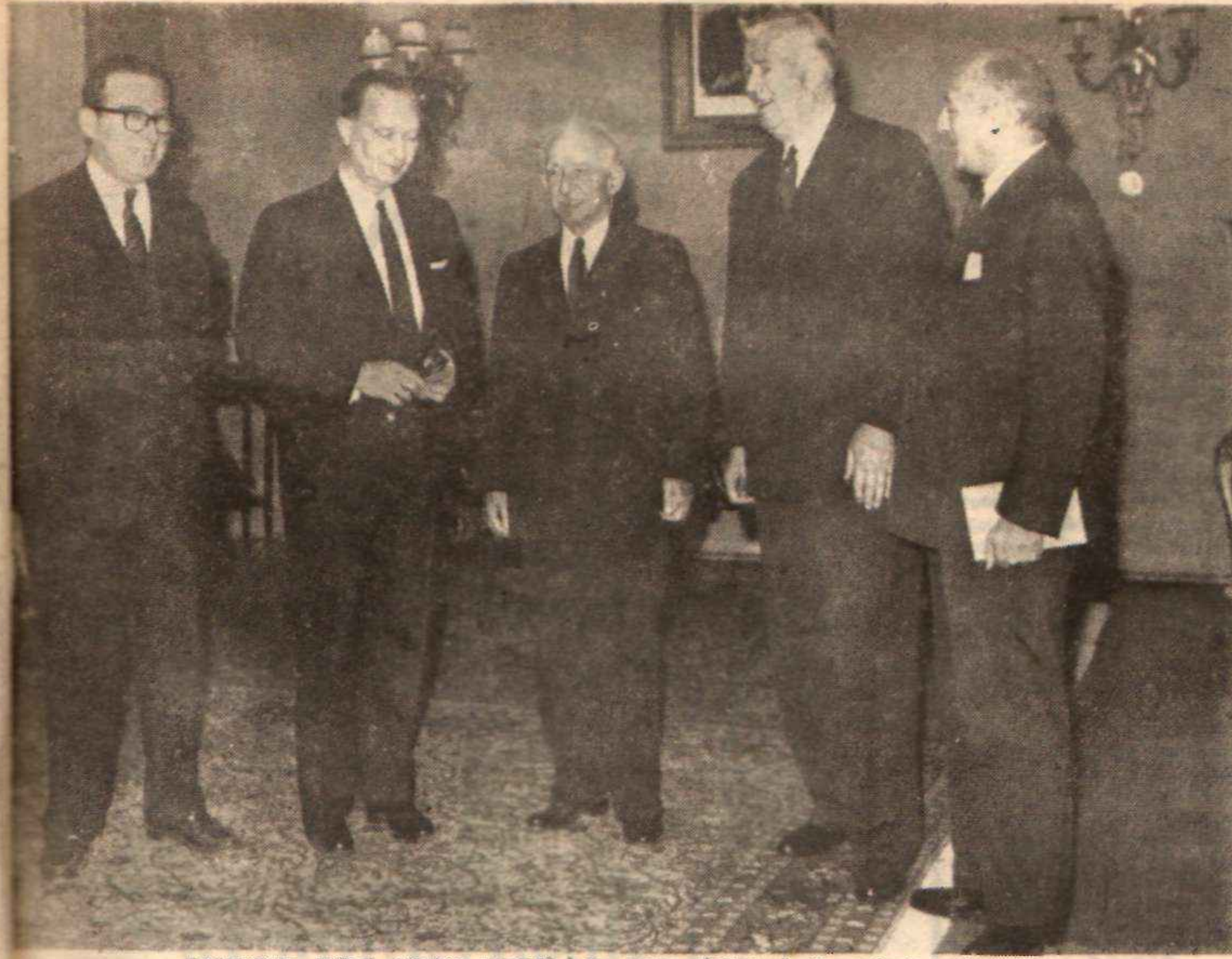
	1960	1962	[illegible]
Ihraç S.	67	71	[illegible]
Imalât S.	831	881	[illegible]
Inşaat S.	228	241	[illegible]
Toplam	1126	1193	[illegible]

Tablodan görüldüğü gibi, 5 yıllık kalkınma plânının sonunda, sanayi sektöründe 290 bin kişilik bir artış olacaktır. Münhasıran imalât sanayiindeki artış ise ancak 143 bindir. İmkânlarımız açısından oldukça önemli görülen bu rakamlar, ihtiyaçlar bakımından cılızdır. Gizli işsizlerle dolu ziraat daha fazla insan barındıramıyacağına ve şehre akın hızlanacağına göre, şehirler işsizlerle dolacaktır. Ankaradaki açların yürüyüşü sadece bir başlangıçtır.

Büyük çapta işsizlik tehlikesi, Devlet Plânlama *Uzmanlarını, doğum kontrolü* meselesini, ciddi olarak ele almaya itmektedir. Fakat doğum kontrolü tedbirleri, eğer yeni teknikler bulunmazsa, bütün az gelişmiş memleketler gibi Türkiyede de önemli sonuçlar vermiyecektir. Verse bile, bunun tesiri çok sonraki yıllarda kendini hissettirmektedir. Bu bakımdan doğum kontrolü, kapıda bekliyen işsizliğin çâresi değildir.

İkinci tedbir olarak, zirai sektörde iş gücünü değerlendirmek özel faaliyet sahaları yaratmak ve halkın gönüllü olarak katılmasını sağlamaktır. Devlet Plânlama Teşkilâtı, Toplum kalkınması projeleri çevresinde, ziraatteki fazla iş gücünü kısmen değerlendirmeyi düşünmektedir. Bu maksatla; Toplum Kalkınması Konusunda Bakanlar Kurulu Karar tasarısı hazırlanmıştır. Fakat gerek doğum kontrolü, gerek toplum kalkınması, kapıda bekliyen işsizliği önliyecek genişlikte tedbirler değildir.

Üçüncü tedbir, işçi ihracıdır. Önümüzdeki yıllarda Batı memleketlerine geniş çapta kalifiye işçi ihraç edileceği ümit edilmektedir. İşçi ihracı da kısmi bir çözüm yoludur. Yalnız işçi ihracı, bugünkü gibi yetişmiş işçi şeklinde olursa, bu memleketimizde işsizliği arttıracak bir *sermaye ihracı haline gelebilecektir.* Zira fazla iş gücüne sahip olmamıza rağmen yetişmiş işçi sayısı azdır ve eğitim imkânlarımız dardır. Aşağıdaki tablo, 15 yıl sonra, ne kadar yetişmiş elemana ihtiya[illegible]

BAŞBAKAN İNÖNÜ, YARDIM HEYETİ İLE: Bütün güçlükler henüz yenilmiş değil

...ÇI[illegible]AYISI (Bin olarak)

[illegible]	1961	1965	1966	1967	1972	1977
[illegible]	82	92	112	126	157	268
[illegible]	920	960	997	1024	1245	1417
[illegible]	276	295	313	333	446	596
[illegible]	1278	1347	1422	1483	1848	2281

...mız olacağını göstermektedir:

...etişmiş Eleman ihtiyacı

(bin olarak)

...eslekler	1962	1977
...ühendis	12	50
...oktor	10	25
...okul öğretmeni	50	154
...ğretmen (İlko. hariç)	22	85
...ağlık yardımcısı	10	40
...eknisyen	20	115
...stabaşı	48	230
...etişmiş işçi	670	2165

Yetişmiş elemana ihtiyacı, eğitim ala...nda önemli masrafların yapılasını ge...ktirecektir. Fakat bu alanda da imkân...r mahduttur. Meselâ ilk beş yılda, eği... masrafları 12 milyar lirayı aşmıyacak, ...ha sonraki yıllar eğitime çok daha fazla ...ynak ayırmak gerekecektir. Bundan baş..., teknik eleman ihtiyacı, eğitim siste...mizin yapısını değişytirmeye lüzum ...sterecektir. Meselâ halen lise seviyesin... öğrencilerin yüzde 64'ü genel, yüzde 36 sı teknik ve mesleki öğretimdedir. Bu nisbet tedricen değişecek, 1977 de teknik ve mesleki eğitim, yüzde 64 e çıkacak genel eğitim yüzde 36 ya düşecektir.

Sosyal Plânlama Dairesi, ayrıca mesken ve bölge kalkınması gibi meseleler üzerinde durmaktadır. Yapılan hesaplara göre, işsizlik kadar, mesken sıkıntısı da çoğalacaktır. Yatırım imkânlarının mahdut oluşu, meskene ayrılacak yatırımların önemli ölçüde artırılmasına imkân vermemektedir. Yatırımlar daha çok, ziraat ve sanayi gibi doğrudan doğruya istihsale yönelmiş alanlara gidecektir. Bu duramda, mevcut imkânlarla, çok daha fazla sayıda mesken yapmak ve mesken yapımındaki israfları önlemek için çareler araştırılmaktadır. Ayrıca, bugünkü gecekonduların arsa, kiralanması ve teknik yardım sağlanması suretiyle, içinde yaşanılabilir mahallelere kavuşturulması düşünülmektedir.

Bölge kalkınması için ise, Sosyal Plânlama Devresi, Sosyal endeksler hazırlanmıştır. Yatırım projeleri bu sosyal endekslere göre değerlendirilecek Böylece, yatırımların imkân nisbetinde geri kalmış bölgelere yönetilmesi sağlanmaya çalışılacaktır.

Plânın yürütülmesi

Plân, Haziran sonunda hazır olacak. Plânlama uzmanları, çalışmalarından ümitli. Uzmanlar, realist ve kabili tatbik bir plân yaptıklarına kesin şekilde inanıyorlar. «Türkiyede plân yapılamaz» iddialarının böylece yalanlandığı düşüncesindeler.

Fakat iyi bir plân yapmakla iş bitmemektedir. Aşıl mesele, plân için gerekli imkânları sağlamak, reformları gerçekleştirmektir. Endonezya, Filipin ve hattâ Libya gibi memleketler, birinci sınıf uzmanları kullanarak mükemmel plânlar yaptırmışlardır. Fakat bu mükemmel plânlar, plânlı gidişe hazır olmayan ve gerekli tedbirleri almaktan kaçınan hükûmetlerin elinde hemen hemen hiç bir işe yaramamıştır.

Memleketimizde de uzmanlar, iyi bir kalkınma plânı ortaya koymuşlardır. Bu plânın başarısı veya başarısızlığı, hükûmetin tutumuna bağlıdır. Bugünkü hükûmet, plânlı bir gidişe hazır mıdır? Bu bakımdan, iyimser olmak kolay değildir. Aksine kötümser olmak için çok sebep vardır.

Meflûç idare

Başbakanın «ne güzel anlaşıyoruz» demesine rağmen, kabine, felçli bir adam manzarası göstermektedir. Aylardır, en önemli mesele olarak, durgunluk ve işsizlik karşısındadır. Hükûmet, durgunluk ve işsizlikle mücadele için, yatırımların arttırılacağını ilân etmiştir. Fakat tatbikat tam aksi olmuştur. Yatırım projeleri, Paksüt, Akyar ve Çelikbaş gibi bakanların masalarının üzerinde beklemektedir! Mart ve Nisan aylarında 3,5 milyar liralık yatırımın, ancak 180 milyon liralık kısmı ihale edilebilmiştir! Bu, akla durgunluk verecek bir gaflet ve düzensizlik örneğidir. Başbakan İnönü, bakanlarına iki ay önce, «yatırımlara hız verin» direktifini vermiş, fakat bakanlar bildiklerini okumuşlardır. İktisadi Devlet Teşekkülleri İdarecileri de, sorumluluktan kaçma telâşı içinde işleri yavaş tutmaktadır.

Bakanlar ayrıca, 1962 intikal programını hemen hemen tamamiyle unutmuşlardır. Bakanların çoğu, bakanlıklarını diledikleri gibi idare etmektedir. Biri jet uçakları almaktan söz açmakta, öteki imkânları çok aşan ideal mesken programları hazırlamakta, daha başkası aklına esen fiyat politikasını uygulamaktadır. Halen, Devlet Plânlama Teşkilâtı Koordinasyon dairesi, 1962 programının ilk üç aylık tatbikatını incelemektedir. İncelemeler, programın, bakanlar tarafından nasıl rafa kaldırıldığını ortaya koyacaktır.

Plân sözü eden bakanlar, aslında plânlı bir gidişe karşı koymaktadırlar. Bunun en önemli delili, İktisadi Devlet Teşekküllerinin yeniden teşkilâtlandırılması işinin geri bırakılmasıdır. Halbuki bu konu, plânın yürütülmesi bakımından hayati bir meseleydi ve uzun çalışmalardan sonra bu konuda hazırlıklar tamamlanmıştı. Hükûmet şimdi, gerekli reformu yapmaktan ürkmektedir. Buna sebep, bakanların ellerindeki yetkileri kaçırmak istememeleridir. Bir bakanın, ona bağlı teşebbüsün fiyat ve yatırım politikası üzerinde söz sahibi olmaması veya teşebbüsü başka bir bakanlığa kaptırması, bakan olmanın önemini geniş ölçüde azaltacaktır. Bu sebeple hayati reform, geri kalmaktadır!

Bu zihniyet ve bu korkaklıkla elbette ki plânlı gidişe ayak uydurulamaz. Bakanlıkların reformu üzerinde halen yapılan çalışmaların da aynı âkıbete uğramasından korkulur. Devlet dairelerinin tekelci ve âdeta hasmane tutumu da plânlı gidişi kolaylaştırmamaktadır.

İktisadî anarşi ve bilgisizlik

Bakanların, plânlı gidişe ayak uyduramayışlarının temel sebeplerinden bir diğeri, iktisadi anarşi ve bilgisizliktir.

Geniş bir devletçilik tatbikatına sahne olmasına rağmen, Türk ekonoisi dünyanın en başı boş bırakılmış ekonomilerinden biridir. Hiç bir alanda temel bir politika çizilmemiştir. Meselâ bir ulaştırma politikası yoktur. Demiryolu ve karayolu politikasının koordinasyonu düşünülmemiş, 1948 den sonra girişilen Korayolu politikası, milyarlarca lira yatırılan demiryollarının mahvedilmesi pahasına yürütülmüştür. Bir enerji, politikası olmamıştır: Elektrik, kömür ve petrol fiyatları arasında çok sıkı bağ olduğu düşünülmemiştir. Arazi, mesken, şehirleşme politikaları yoktur. Dış ticaret politikası yürütülürken, bizim bir de sanayileşme politikamız bulunduğu akıl edilmemiştir. Plânlama Teşkilâtı, bütün gayretlerine rağmen, ithalât politikasında söz sahibi olmamıştır. Bu yüzden kotalar, hiç bir rasyonel ölçüye dayanmadan ve bir çok halde sanayileşme zararlı olacak şekilde hazırlanmaktadır. Makinalaşma politikası mevcut iş gücünün kullanılması meselesini zerrece gözönünde tutmamıştır. Meselâ Karayollarında çok

BAKANLAR KURULU TOPLANTI HALİNDE: Plânı yürütebilecekler mi?

öhhööö

Davul – zurna!

3 Mayıs perşembe günü, işsiz işçiler Ankara'da bir yürüyüş yaptılar. Kimi «çapulcu alayı» dedi, kimi «başıbozuk alayı» dedi, kimi «serseri gürûhu» dedi. Yürüyüş yapılacağından haberli olan ilgililer, yürüyüşü yaptırmamağa çalıştılar.

Binlerce kişilik bu sinirli kalabalığı gören bir aydın kişi:

— Yahu, dedi, Kızılayda sabahtan akşama kadar salak salak dolaşıp duran *ütülü, cilâlı, kolalı, losyonlu, çukulatalı*, kadınlı-erkekli işsizler kalabalığına serseri, başıbozuk, çapulcu, gürûh demezler de, neden bunlara böyle derler? Neden onlara engel olmazlar da, bunlara..

Bir başkası karşılık verdi:

— Onlar Hürriyet Meydanında geziyorlar beyfendi, ama bunlar İnşaat İşçileri Sendikasının önünden yürüyorlar. Kısmet olursa, Anayasaya kadar *gidecekler*...

Biri:

— Hani, dedi, yalınayak yürüyeceklerdi?..

Yürüyüşe katılan bir işsiz işçi:

— Şunu da ayakkabı mı sayıyorsun? dedi.

Ayağında, tabansız bir kundura vardı...

Panorama

«*Tarla verin ekelim - İş verin yapalım*»
«Vatan yine ayni vatan - Elimden yoktur tutan!»
«Ya bu deveyi güdün - Ya bu diyardan gidin!»
«Geldi İsmet - Kesildi kısmet!»
«Af değil, iş istiyoruz!»
«Sabır selâmet - Açlık felâket»
«Biz sizleri Yassıadalılara avukat diye seçmedik!»
«Sırtı pek, karnı tok olanlar yolumuzdan *çekilsinler!*»
«Bize bakın, halinize şükredin!»
«Çalışın, çok çalışın... Hani, nerde iş?»
«Yaşayanlar yaşasın. Biz ölecek miyiz?»

İşte ülkemizin panoraması!

Restorasyon

Toprak ağaları yerlerinden alınıp sürüldü. Toprak ağaları tekrar yerlerine gönderiliyor.

147'ler kürsülerinden alındı. 147'ler *kürsülerine geri gönderildi.*

Kabzımallar Halden kovuldu, kabzımallar dönüşe hazırlanıyor.

Servet beyanı konuldu, servet beyanı kaldırılıyor.

Düşükler Kayseriye yollandı, Kayseri kapıları açılıyor.

Ağalar Mehmet Can'ı yediler. Mehmet Can sürüldü, fakat ağalar yerlerinde lök gibi.

Kim toy?

Bir gazeteci, İçişleri Bakanı Topaloğlu'dan soruyor:

— *Beyfendi*, Ankaradaki bu işçi yürüyüşü hakkında neler düşünüyorsunuz?

Topaloğlu şöyle diyor:

— Önemsiz bir mesele... Sadece emniyetin âcizliği ve toyluğu... Yalnız, bu işte bir tahrik olduğunu sanıyorum.

Emniyet mensubu toy... Ama, ya işsiz işçilerin «ekmek isteriz, iş isteriz, sosyal güvenlik isteriz» diye haykırmalarının nedenini göremiyen İçişleri Bakanı ne?

Sayın Bakan bu yürüyüşte bir tahrik arıyorsa, şunu bilsin ki, bu tahrik açlıktan başka birşey değildir Topaloğlu okulda mutlaka Faruk Nâfizi okumuştur:

«Aç midelerden doğar nurtopu ihtilâller!»

Yoncalar yeşerdi

Biri ötekine diyordu ki:

— Hükûmetin şansı varmış...

Öteki:

— Niye? diyordu.

— Niye olacak, önümüz bahara döndü... Yorgan istemez, soba istemez, kundura istemez... Nasıl olsa otlar da yeşerdi. Eee, ne kaldı geriye? Yatsın sokakta, yesin otu, yalınayak çıksın caddeye... Sana birşey diyeyim mi? Eğer önümüz *kışa girseydi, hükûmetin hali dumandı!* Ne Amerikan yardımı kurtarırdı bu işi, ne de Alman yardımı...

Niye?

CHP'li senatörler, Senatoda işsizlikle ilgili genel görüşme açılmasını istemi*yorlar*.

— Niye?

İşsiz işçiler Meclise doğru yürürken, Mecliste af tartışılıyor. Servet beyanı kalksın deniyor.

— Niye?

Polisler barikat kuruyorlar. Cop kullanıyorlar.

— Niye?

Ulus gazetesi olaydan nerdeyse hiç söz etmiyecek.

— Niye?

Bir bölük işçi yargılanıyor.

— Niye?

Anladık, açık rejimdeyiz ama, değişen ne?

Hüseyin Korkmazgil

→

geniş ölçüde makinalaşma yoluna gidilmiş, ayni işin daha az makina, daha çok iş gücü kullanılarak yapılacağı düşünülmemiştir. Bugün memleketimizdeki işsizliğin sebeplerinden biri de, bu, gelişigüzel makinalaşma politikasıdır.

Çeşitli devlet daireleri ve teşebbüsleri arasında işbirliği sağlanmamıştır. Bu yüzden çok geniş ölçüde teknik personel ve malzeme israf edilmiştir. Bu organizasyon hatası yüzünden devlet sektöründe, *önemli bir âtıl kapasite yatmaktadır.*

Bu konularda daha yüzlerce örnek vermek kabildir. İdare teşkilâtının ve bakanların, bu anarşi ve başı bozukluğun farkında olmamaları, kendilerini bakanlığın günlük gidişine bırakmaları meselerin çözülmesini güçleştirmektedir. Meselâ bir Tekel Bakanı, plânın uygulanması bakımından yapacağı tesirleri düşünmeden, gönül rahatlığı içinde tekel maddeleri fiyatlarını ayarlama yoluna bidebilmektedir. Bakanların çoğu, plân önceliklerini hatıra getirmeden, bakanlık dosyalarında buldukları projeleri gerçekleştirmektedir.

Her bakanlık, yaratılacak ücret anarşisine aldırmadan, kendi personeline fazla ücret verebilme imkânlarını araştırmaktadır.

Bu *anarşiyi yenmek kolay değildir.* Anarsiyi yenmenin ilk şartı, ilgililerce anarşinin farkına varılmasıdır. Halbuki ilgililer, İktisadi Devle Teşekküllerinin yeniden teşkilâtlandırılması meselesinin geri bırakılması örneğinin de gösterdiği üzere anarşiden memnundur! Anarşi ise plânlamanın düşmanıdır.

Yatırım imkânları

Oldukça geniş dış yardımlar nisbeten *kolaylıkla sağlanabileceği* halde, iç finansmanın karşılaşılmasında büyük güçlüklerle karşılanacaktır. Yüzde 7 kalkınma hızının sağlanması, devlet gelirlerini arttırıcı istikamette bir reforma ihtiyaç gösterdiği halde, gidiş tam tersinedir. Bugüne kadar Meclisin en başarılı gayretleri, vergileri azaltma yolunda olmuştur. Zirai gelir vergisi alınmasının durdurulması; servet beyanı çekişmeleri, tasarruf bonolarını kaldırma gayretleri bunun açık örnekleridir. Gelirler azaltılırken, câri giderler çığ gibi büyüme istidadı göstermektedir.

İktisadi Devlet Teşebbüslerinin yatırım imkânlarını arttırmak için, zararlarını ortadan kaldırmak yolunda alınmak istenen tedbirler, ilgili bakanlar tarafından reddedilmektedir. *Bu durumda*, kalkınma plânının iç finansmanını sağlamak hayaldir.

Ayrıca, sosyal adaleti gerçekleştirme *yolunda en ufak bir şey yapılmadığı* ve adaletsizlik gittikçe tahammül edilmez hale geldiği için, kalkında plânının yürütülmesinde, kütlelerin şevkle katılması beklenemez. Aksine, gittikçe uyanan halk kütlelerinin memnuniyetsizliği artmaktadır. Bu da plânın yürütülmesini kolay*laştırmıyacaktır.*

Kısaca, iyi bir plân hazırlanmıştır. Fakat Hükûmet, plânı gerçekleştirecek güce, ehliyete, dinamizme, cesarete ve geniş görüşe sahip değildir. Türkiyede bugünkü şartlar altında güzel plânlar yapılabilir, fakat tatminkâr şekilde uygulanamaz.

Servet Beyanı kalkarsa ne olur?

açık oturum

Sırrı Hocaoğlu, Sadun Aren, Kemal Kurdaş ve Doğan Avcıoğlu YÖN'ün açık oturumunda

Eski Maliye Bakanı, Orta Doğu Teknik Üniversitesi Rektörü *Kemal Kurdaş, Prof. Sadun Aren* ve Hatay Milletvekili Sırrı Hocaoğlu, Doğan Avcıoğlu'nun Servet beyanı ile ilgili sorularını cevaplandırdılar. Konuşmanın yapıldığı sırada, Servet beyanı koalisyonun iki kaandı arasında tartışılıyordu. Tartışmaların, 1963 te tekrar alınmak üzere, Servet beyannamelerinin geri verilmesi ile sonuçlanacağı sonradan anlaşılmıştır.

AVCIOĞLU— Servet beyanı usulünün kaldırılması, Meclisin üzerinde Kayseri affıdar ısrarla durduğu bir mesele oldu. Hükûmetin direnmesine rağmen, parti grupları beyannamelerin kalkmasını istiyorlar. Hükûmetin de tâviz yoluna gitmesinden korkulur.

28 milyonu temsil eden parlamento tarafından ısrarla istenen bu mesle kimleri ilgilendirir? Servet beyannameleri kalkarsa, bundan kimler faydalanacak?

KURDAŞ — Sorunuzu cevaplandırmadan önce, YÖN'e teşekkür etmek isterim. Ciddî insanları etrafında toplayan YÖN, meselerimize ciddiyetle eğilerek, çok faydalı bir hizmet görmektedir. YÖN'e başarılar dilerim.

Servet beyanına gelince, bu, çok mahdut bir zümreyi ilgilendirir. Az sayıda tüccarla ilgili bir mesele, tüccarın da ancak namuslu olmıyanını, havadan servetler yaparak yaşamaya alışmış olan, siyasî bakımdan ihtimal çok nüfuzlu ve varlıklı bir kısmını ilgilendirir.

AREN — Kurdaş, Servet Beyanı kalkarsa, bundan kimlerin faydalanacağını, çok güzel şekilde belirtti. Ben meseleyi tersinden ele alıp, Servet beyanı usulü kalkarsa, bundan kimlerin zarar göreceğini belirtmeye çalışacağım.

Servet beyanı, vergi hâsılâtını arttıran, varlıklı kimselerin paylarına düşen vergiyi ödemelerini sağlıyan bir usuldür. Bu bakımdan Servet beyanı, bütün memleketi ilgilendirir. Asıl vergi verecekler veremediği takdirde onların yerine vergiyi fakirler verecektir. Yani Servet beyanı usulü kalkarsa, bundan, varlıksız büyük çoğunluk zarar görecektir.

AVCIOĞLU — Büyük kütle, bu gerçeği kavramıştır. Nitekim düne kadar, Servet beyannamelerinin geri verilmesine karşı koyan Maliye Bakanı, İşçi Sendikaları tarafından desteklenmiştir. Ege Bölgesi Millî Savunma Bakanlığı İşçileri Sendikası, bu konuda «Memleketimizin iktisadî hayatında vâki bir çok aksaklıkların düzelmesini, Servet beyannamelerinin devamında görerek, şerefle kazanılan her kuruş üzerinden normal vergilerin verilmesi lüzumuna inanıyoruz» diyerek, Servet beyannamelerinin işçiler için olan önemini belirtmiştir. Ankara Yapı—İnşaat İşçileri Sendikası Başkanı Tahir Öztürk de, işçi yürüyüşünden sonra yaptığı basın toplantısında şöyle dedi: «Sermayedarlar, mal beyanı vermiyeceğiz, diyorlar. Mal beyanlarını geri istiyorlar. Politikacılar da, sermayeyi ürkütmiyelim, sermaye nazlıdır diyorlar. Zaten başımıza ne geliyorsa, sermayenin bu tutumundan *geliyor.» Örnekleri* çoğaltmak mümkündür: İşçiler, Servet beyannamelerinin geri verilmesinden görecekleri zararı çok iyi biliyorlar. Yüzde 15 maaş zammını alamıyan memurlar da ayni durumda.

HOCAOĞLU — Meselenin başka bir yönü *daha var. O da, Başbakan ve Maliye* Bakanı ile ilgili olan yönü. Bakan, 3 milyar liralık vergi kaçakçılığı olduğunu söyledi. Bu kadar büyük çapta bir kaçakçılık varken, Başbakan ve Maliye Bakanı, kaçakçılığı teşvik edici bir kanunun Meclisten çıkmasına bigâne kalamazlar. Kanun çıktığı takdirde istifa etmeleri gerekir.

Hükûmet, «istikrar politikası güdüyorum» diyor. Parlamentonun, masrafları arttırıcı, gelirleri kısıcı teklifler yapmasını önlemek istiyor. Memurların, portesi, 3—350 milyon lirayı aşmıyan yüzde 15 zammını vermiyor.

Çocuğuna mektep defteri alamıyan ufak memurun hakkı verilmezken, Servet beyanının kaldırılması, milyonerlere, en asgari hesapla, 300 milyon lirayı ahlâksızca bağışlamak olur. Hükûmetin samimiyet derecesini ölçeceğiz bu konuda.

Hudut boyunda yüz binlerce vatandaşımız, bir şişe zeytinyağı için, bir keçi için beyaname vermek zorunda iken, beyannameyi 24 saatte vermiyen vatandaş sürgün edilirken, Servet beyanı usulünden nasıl vazgeçilir?

(Not: Hocaoğlu bu konuşmayı yaparken Servet beyannamelerinin geri verileceğini bilmiyordu.)

KURDAŞ — Madem ki mevzu açıldı. Servet beyanı usulüne niçin gidildiğini belirteyim: Son 10 yılda, beyannameye tâbi gelir vergisi mükelleflerinin yüzde 40 ı, ayda 210 liranın altında gelir beyan etmiştir. Yüzde 40 tan sonra gelen yüzde 30 ise, ayda 630 lira gelir bildirmiştir. Bunların çoğu, zevkinde safasında olan otomobilli, köşklü insanlardır. Geçen 10 yıl böyle gitti. Servet beyanı, bunların asgarî ölçüde vergi ödemeye katılmalarını sağlamak için konmuştur. Nitekim, Servet beyanı daha ilk anda başarılı sonuç vermiştir. Maliye Bakanının da belirttiği gibi, tahsilâtta 300 milyon artış *vardır.*

Bu şartlar altında, Servet beyanının kaldırılması, devletin mahdut zümre lehine, vergi kaçırmak imkânını resmen tanıması mânasına gelecektir. Büyük kütle bunu tasvip etmez. Binlerce işçi, açız diye bağırırken, coplara aldırmadan, polis barikatlarını aşarken, mutlu azınlığın rahatını sağlamak için Servet beyanı kaldırılırsa, halk efkârında Meclisin hürriyeti ve rengi hakkında çok ciddî şüpheler uyanır. Meclisin kendini böyle bir duruma düşürebileceğine hâlâ inanamıyorum. Hükûmetin de, bugüne kadar takip ettiği tutumu değiştirerek, kendi kendini inkâr edebileceğini düşünemiyorum.

AVCIOĞLU — Servet beyanı, 1950 den önce, gelir vergisi kabul edilirken konuşulmuş. Sonradan vazgeçilmiş. Acaba neden?

KURDAŞ — O zamanki Maliye Bakanının korkusundan olacak. Servet beyanı gelir vergisinin tabiî unsurudur. Batıda da, şu veya bu şekilde mevcutur. Mevcut olmasa bile, bu usul memleketin tabiî ihtiyaçlarından doğuyor. Batıda bizdeki gibi büyük vergi kaçakçılığı var mı? Hükûmetin bu konuda medenî cesaretini göstermesi, tâviz vermemesi lâzımdır.

Vergi hâsılatı, 300 milyon lira arttı. Servet beyanı olmasaydı, artmak şöyle dursun, düşecekti. Çok gülünç örnekler var ortada. Adam 100 lira gelir gösterecekken, Servet beyanı çıkınca korkmuş, 5 bin lira göstermiş. Eski düzme defterlerini yok edip, yeni defter tanzim etmiş!

AVCIOĞLU — Servet beyanı usulü kalkmasın. Fakat beyannameler açılmadan geri verilsin. Gelecek yıl tekrar alınsın diyorlar. Ne dersiniz?

AREN — Eğer yatırım programlarımızı gerçekleştirmek istiyorsak, önümüzdeki devrede devlet gelirlerini arttırmak zorundayız. Bu kısımda geriliyen bir hükûmetin, genel olarak, devlet gelirlerini arttırmasına imkân kalmaz.

KURDAŞ — Beyannamelerin geri verilmesi, basit bir taktik. Bu elde edilince, gerisi kolayca sağlanacak. Servet beyanı usulü kalkacak. Böyle taktiklere, bu günlerde çok baş vuruluyor. Ziraî gelir vergisinin tehirinde olduğu gibi.

Adam, «Beyannamemi geri verin. Yanlış beyan ettim. Doğrusunu edeceğim» diyor. Bu adama inanılır mı? Maksadı, en azından tedbirli davranıp, yüsek servet beyan etmek. Böylece, Servet beyanı kaldırılmasa dahi, vergi kaçırma imkânlarını elinde tutacak. Bu konuda ancak tek bir tâviz verilebilir. «Eksik beyan ettim» diyen alenen ortaya çıkar, eksik beyanı Maliyeye vesikalarla belirtir. Bu olur.

HOCAOĞLU — Servet vergisi ile müterafık olarak, geri verilmesini kabul edebilirim.

KURDAŞ — Bundan ric'at eden Hükûmet Servet *vergisini getirebilir mi?*

AVCIOĞLU — Servet beyannamesi kalkmazsa, piyasa açılmaz, diyorlar. Ne dersiniz?

KURDAŞ — Adam, yıllarca vergi kaçakçılığına alışmış. Şimdi «Eksik beyan ettim. Servet beyanını kaldırın, yatırım yapacağım» diyor. Ben onun sözüne inanır mıyım? Eksik olsun, onun yapacağı yatırım. Faraza yatırım yapacak bile olsa, kapkaç cinsinden şeyler olacaktır.

Asıl önemli olan, Servet beyannamelerinin geri verilmesinin memlekette yaratacağı huzursuzluk. Bunun servete karşı yaratacağı infial. O zaman apartman bile yapmaktan korkacaklar. Başka bir deyişle, Servet beyanı usulünden vazgeçilmesi, iktisadî durgunluğu gidermek şöyle dursun, büsbütün şiddetlendirecektir. Ayrıca, Servet beyanının kaldırılması, vergisini ödiyen namuslu tüccarla vergi kaçakçısı tüccar arasındın eşitsizlik yaratarak, haksız ve gayri meşrû rekabete yol açacak.

Durgunluğun sebebi Servet beyanı değil. Bunun sebepleri çok başka. Durgunluğun sebebini, devlet mekanizmasının mefluç olmasında, vergi sisteminin toplum tasarrufu ve yatırımları arttırıcı şekilde bulunmamasında, ekonomideki çeşitli tıkanıklıklarda ve kambiyo sisteminin, ekonominin tam kapasiteyle çalışmasına imkân vermemesinde aramak lâzım.

AREN — Servet beyanı daha birinci yılında başarı göstermiş bir usul. Usul, başarılı olmasa, belki bir mazaret uydurup, kaldırılabilirdi. Hattâ Servet beyannamesi usulünün gerçekten başarılı olması için, küçük bir servet vergisi ile desteklenmesi lâzım.

KURDAŞ — Veraset vergisi islâh edilsin, yeter.

AREN — Piyasanın açılmasına gelince, Kurdaş'ın görüşlerine katılırım. Durgunluk ve işsizliğin Servet beyanıyla hiç bir ilgisi yok. Sebep siyasî istikrarsızlık Özel Sektörün ve devlet mekanizmasının mefluç halde olması durgunluğu yaratıyor. Servet beyanı olduğu gibi durmalı, devlet sektörü yatırımları hızlandırılmalıdır.

Konuşma burada bitti. Sonradan Maliye Bakanının, Koalisyon müzakerelerinde, çok önemli bir tâviz vererek, beyannamelerin iadesini kabul ettiğini öğrendik. Bu tâvizle, sistemde, çok büyük bir gedik açılmıştır. Servet beyannamesi usulünün, aldığı bu yaradan iyileşmesi beklenemez.

NATO

Yardım

Geçen pazar günü çalışmaları sona eren Kuzey Atlantik Antlaşması Teşkilâtı Bakanlar Konseyinin aldığı kararlar arasında bizi en çok ilgilendireni şüphesiz iktisadi yardım konusuydu. Konsey, Türkiye ve Yunanistana iktisadi yardım yapılması konusunda karar aldı, fakat rakam tesbit etmedi. Buna kalşılık, Yunanistan manevralara katılmamak tehdidi dahil, çeşitli vasıtalara başvurarak, iktisadi yardımdan başka askeri masraflarının yükünü hafifletmek için mali yardım da elde etti. Yunanlı dostlarımızın basınıyla ve iktisadi refahlarını örtbas etmeğe yarıyan usulleriyle, doğrusu gene aslan payını aldıkları anlaşılıyor.

NATO'nun gelecekteki meselelerinin daha bugünden ne yönde gelişeceği Genel Sekreter Dirk Stikker tarafından belirtilmiştir. Stikker 4 Mayıs günü yaptığı konuşmada, «üye memleketlerin sosyal dengesi ve iç istikrarının korunması ve halkların hayat seviyelerinin yükseltilmesi» ne dikkati çekmiştir. Stikker'in kastettiği üyelerin başında Türkiye'nin geldiği şüphesizdir.

Sosyal yaraları için için kanıyan Türkiye'de, başkent Ankadadaki son işçi hareketi gibi olaylar bu huzursuzlukların patlak vermeğe başladığını göstermektedir. Komünizm için müsait ortamı meydana getiren sefalet ve işsizlikle mücadele ve bunları ortadan kaldırmak amacıyla sosyal ve iktisadi reformlar yapmak zorunda olan Türkiye ile Atlantik topluluğundaki müttefiklerimiz daha yakından ilgilenmelidirler. Bu zaruret kendini daha fazla hissettirmeden müttefiklerimizin ihtiyacımız olan yardımı bir an önce sağlamaları gerekiyor. Simdi, NATO tavsiyesinin sağladığı siyasi koz elimizde olarak, yardım müzakerelerinin ikinci kısmı başlıyacaktır. (Orta sayfa yazımıza bakınız).

İSPANYA

Faşizm ve gerçekler

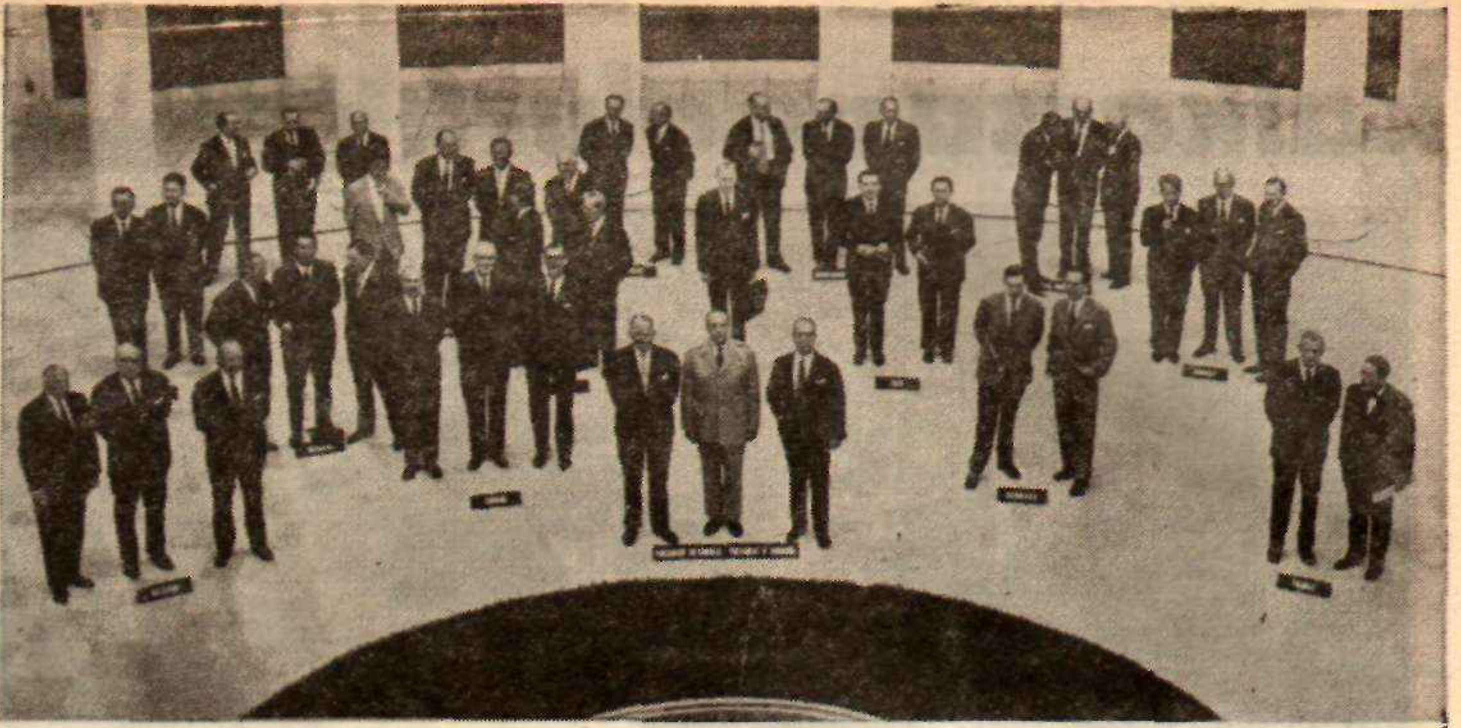
Ne kadar sert olursa olsun, faşist bir yönetimin sosyal huzursuzlukların yüzeye çıkmasını önliyemiyeceği gerçeği bir kere daha ortaya çıkmıştır. Franco İspanyasında bile işçiler her şeyi göze alarak grev hareketini yaymaktan çekinmiyorlar. İspanyanın, Asturya bölgesinde başlıyan grev, kuzey eyaletlerindeki bütün işçi çevrelerine yayıldı. İspanyada 100 bin işçi grev yapıyor. Grev yapanların yarısı dayanışma örneği gösteriyor. Cordova, Penaroya, Guipuzcoa bölgelerindeki işçiler Asturya'lı arkadaşlarını haklı dâvalarında destekliyor. Çelik fabrikalarında ve deniz şantiyelerinde çalışanlar da aynı şekilde hareket ediyor.

İşçiler başlangıçta toplu sözleşme ve asgari ücretlere zam istemişlerdi. Hükûmet, bu isteklerin siyasi yönü olmadığını belirtmek lüzumunu duymuş, fakat grevlerin yayılması üzerine olağanüstü hâl rejiminin sağladığı «kolaylıklar» dan faydalanma yolunu tutmuştur. Franko'nun hürriyetleri ortadan kaldırma ve silâhlı kuvvetleri seferber etme gibi «kolaylık» lara başvurması olayları bir başka açıdan değerlendirmek için yeterli bir sebeptir. «İspanyolların yasası — Fuaero de los espanoles» nın sağladığı ifade, toplanma ve yayın hürriyetini ortadan kaldırmakta, silâhlı kuvvetlere müdahale imkânı tanınmakta ve hükûmete sanayi işletmelerine elkoyma yetkisi verilmektedir. Franco'nun bu tedbirlere başvurması iktidar aşındırmasından ileri gelebileceği gibi daha esaslı sebeplere de dayanabilir.

Öğrenciler sahnede

Siyasal Bilgiler Fakültesi öğrencileri grev hareketini desteklemek amacıyla polislerle vuruşmayı göze alarak Madrit caddelerinde nümayiş yaptılar. Öğrencilerin kısa süren bu hareketi Üniversitenin Franco rejimine karşı olan tutumunu bir kere daha ortaya koymuş oluyordu.

Asturya'lı işçilerin istediği asgari ücret 157 peçeta idi. Bu ücretle İspanyada iyice bir lokantada ancak üç öğün yemek yenilebilir. İşverenler bu asgari ücreti kabul etmekle birlikte, primleri kısmak ve kıdem zammını kaldırak gibi «orijinal» usullere başvurak istemişlerdir.

NATO Bakanlar Konseyinin Atina toplantısına katılan delegasy onlar bir arada

Büyük sermaye tahakkümü

Asturya bölgesi İspanyanın kömür istihsalinin yüzde 70 ni sağlar. Bu bölgedeki kömür maden ocaklarının büyük kısmı ise 15 önemli şirketin elindedir. İspanyada büyük maden şirketlerinin sayısı 26 dır. Bunlardan başka piyasaya müessir olamıyan 500 kadar küçük şirket vardır. Bu 26 şirket millî kömür istihsalinin yüzde 65 ni elde etmekte ve bu istihsalin büyük bir kısmını gene kendilerine ait olan sanayi işletmelerinde kullanmaktadır.

Bu kadar geniş ve elverişli imkânlara sahip olan bu şirketlerin üç öğün yemek parasına işçi çalıştırmak için zorluk çıkarmaları istismarcılığın şahane bir örneği değil de nedir? Yirminci yüzyılın sosyal adalet anlayışı ile aralarındaki mesafeyi anlatmak için bu büyük sermayedarlara karşı grevden başka medeni silâhları olmıyan işçilere nasıl hak verilmez?

Franco

Hükûmet

Grevlerin devam edeceğini anlıyan hükûmet, grevcileri uyutmak için, «işçilerin yaşama şartlarının ıslahına karşı olmadığını» belirtmiştir. Fakat aynı hükûmet «milli menfaatler» gerekçesiyle işçileri zora başvurarak çalıştırmağa karar vermiş bulunuyor. İspanyada teşkilâtlı siyasi partilerin bulunmaması bu sosyal huzursuzluğun siyasi plâna gereği gibi aksetmesini önlemektedir. Fakat, Franco'nun bu denemeden kuvvetlenmiş olarak çıkacağı asla söylenemez.

İNGİLTERE

Işçi Partisi Konferansı

İngiliz İşçi sendikalarının bu yılki konferansı açıldı. İşçi sendikaları İngiliz İşçi Partisini destekleyen dört önemli unsurdan biridir. İşçi Partisi üyelerinin çoğu 800.000 üyeli Nakliyat Sendikası gibi büyük ve 60 üyeli itfaiyeciler Sendikası gibi küçük irili ufaklı seksen kadar sendikanın üyeleridir. Sendikalar parti için yalnız üyelerin değil, gelirin de çoğunu temin etmektedirler. Parti gelirinin ana kaynağı her üyenin ödediği aidattır. İşçi Partisinin seçimlerde ileri sürdüğü adayların yarısı sendikacılıktan yetişmiştir. Örneğin, İşçi Partisini iktidara getiren 1945 seçimlerinde 603 parti adayının 125 i sendikacıydı. Avam Kamarasına giren 393 işçi milletvekilinin 120 si de sendikadandı. 1945 İngiliz Kabinesinin yirmi bakanından dokuzu da işçiydi. Partinin ikinci dayanağı Fabian Society, Sosyalist Hukukçular Derneği, Sosyalist Tıp Derneği, Milli İşçi Öğretmenler Birliği gibi sosyalist teşekküllerdir. Fabian Society başta olmak üzere, bu dernekler partinin aydın yöneticilerini yetiştirmişlerdir. Partinin üçüncü dayanağı kooperatiflerdir. Üye sayısı on milyonu bulan kooperatifler muhafazakâr iktidar kendilerini bir gün «cezalandırır» korkusuyla İşçi Partisine doğrudan doğruya katılmamışlar, yalnız parti organlarından biri olan Milli Çalışma Kuruluna yedi temsilci yollamışlardır. Partinin dördüncü dayanağı parti militanlarının toplandığı parti bölge teşekkülleridir. Bu teşekküller parti aidatını toplar, partinin ilkelerini anlatır ve seçim hazırlıklarını yapar.

Parti mekanizmasına gelince: Parti Konferansı her yıl toplanır ve Yönetim Kurulunu seçer. Partinin Avam Kamarasındaki temsilcileri Parti Parlâmento Grubunu meydana getirirler. Partinin yönetim kurulu, parlâmento grubu, sendikalar ve kooperatifler temsilcileri Milli Çalışma Kurulunu meydana getirirler. Parti Konferansına her sendika, büyüklüğüyle orantılı temsilci yollayarak katılır. Avam Kamarasının işçi milletvekilleri ve partice onaylanan adaylar konferansın tabii üyeleridir.

Bu yılki konferansta İşçi temsilcileri İngilterenin geleceğini ilgilendiren iki konuya diş geçirecekler. Bunlardan birincisi İngilterenin Ortak Pazara girip girmiyeceği. İşçiler bu konuda fikirlerini söyleyecek ve oylarını verecekler. Yalnız, sendikacılar bu hususta kesin bir karara varmış görünmüyorlar. Bu arada, Gaitskell'i durumunu zayıflatmak isteyen temsilcilerin bunu fırsat bilerek başkanı hırpalamağa hazırlandıkları anlaşılıyor.

İkinci önemli konu İşçi Partisinin hükûmette Milli Ekonomik Kalkınma Kurulunda işbirliği yapıp yapmayacağıdır. Kurulla işbirliğine itiraz edenler işçi kütlesi ve sendikaların arasına ayırıcı unsurların girmiş olmasından şikâyet etmekte ve Sendika Konferansını amaçları daha belirli ve yek vücut olarak çalışmağa dâvet etmektedir. Bu itirazlar tabii yersiz değildir. Çünkü Muhafazakâr iktidar bu kış ücret konusunda sendikaların istediği hiç bir hususu kabul etmemiştir. İşçi Partisi muhafazakâr kuvvetler karşısında kendini toparlama hamlesine henüz girişmemiştir.

A.B.D.

Amerika'da ırkçılık

Dünyanın en demokratik memleketi olan Amerika Birleşik Devletlerinin Başkanı 1962 yılında — İnsan ve vatandaş haklarının ilânından iki yüzyıla yakın bir zaman sonra— «Irk ayrımı Amerika Birleşik Devletleri için millî bir utanç konusudur» demiştir. Kölelik müessesesi ortadan kaldırılalı yüz yıldan çok olmuş; fakat Amerikan muhafazakârları, bugün bile ırk ayrımının ancak kademeli bir şekilde tasfiyesina razı olmakla, hâlâ bu utanç konusunun savunuculuğunu yapmaktadırlar.

Zencilerin yanında Meksikalılar ve Porto Rico'lular da sert bir ırk ayrımına maruz tutulmaktadırlar. Son zamanlarda Meksika'dan ve Porto Rico'dan Amerika Birleşik Devletlerine büyük bir göç kafilesi gelmiş. Meksikalılar Californialı zengin çiftçiler tarafından, tarım işçilerinin ücretlerinde hatırı sayılır bir indirim yapmak amacıyla getirilmişlerdir. Çeşitli vesilelerle gelen Porto Rico'lular ise New-York'un sefil kenar mahallelerine yerleşmişlerdir. En az ücretli ve en tehlikeli işlerde çalıştırılan Porto Rico'lular, kolayca istismar edilebilmektedirler. Zenci çocuk çeteleri belki biraz da bu istismarın tepkisi olarak ortaya çıkmışlar. Şekli olarak Porto Rico'lulara karşı hiçbir tefrik tedbiri yoktur. Ancak tatbikatta özellikle ikâmet, sağlık ve sosyal güvenlik konularında sıkı ve tesirli bir ırk ayrımı göze çarpmaktadır. Mesken problemi şiddetli bir ırk tefrikine yol açmıştır. Federal Hükûmetin burnunun dibindeki Columbia eyaletinde bile siyah derililere ayrı muamele yapan zihniyetle baş edilememektedir. Mahalli idarenin müdahalesiyle yeni Afrika memleketlerinin siyahi temsilcilerine oldukça iyi ikametgâhlar temin edilebilmiştir. Fakat diplomatik korunmaya sığınamayan binlerce siyah derili, bugün de o kötü şartlara maruz bulunmaktadırlar. Bu eyalette zencilerin ev sahibi olmaları çeşitli şekillerde baltalanmakta, beyazlarla meskûn yerlerde yaşamak isteyen zencilere iş bulmada güçlük çıkarılmakta, iş bulanlara da çok az ücret ödenmektedir. İnsanca yaşamaya lâyık beyaz vatandaşlara taksitle ev satan müesseseler aynı kolaylığı zenci müşterilerine göstermemektedirler. Zencilerle aynı binalarda yaşamama kompleksi New-York'un küçük burjuvazisine mahsus bir hastalık iken şimdi yavaş yavaş işçi sınıfları arasında da yayılmaya başlamıştır. Bazı bina spekülâtörleri çeşitli gayelerle *Porto Rico'luların son derece pis insanlar olduklarını*, binaları tahrip ettiklerini, tesisatları bozduklarını yaymaya çalışmaktadırlar.

Beyazların bu gurur kırıcı davranışlarına karşı zenciler şiddetli bir reaksiyon gösterme yolunu tutmamışlardır. Ancak son birkaç yıldır siyah halk tabakalarında bir kıpırdanış sezilmektedir. Amerikadaki siyahlar gittikçe, güney bölgelerinden kuzeydeki yerleşme alanlarına kaymaktadırlar. 1930'da siyah nüfusun yüzde 71'i güney bölgelerinde yaşarken bugün bu oran yüzde 50 nin altına düşmüştür. Elli yıl öncesine kadar toprakta, köleliği hatırlatan şartlar altında çalışan siyahların büyük kısmı bugün ücretli işçi olmuşlardır. Gene elli yıl önce okuma yazma bilmeyen bu kütle bugün yalnız bu eksiğini telâfi etmekle kalmamış, tirajı yüzbinleri aşan kendi yayın organlarının da yardımıyla kuvvetli bir baskı grubu haline gelmiştir. Öte yandan, Afrikada bağımsızlığını sömürgecilerden kurtaran devletlerin doğuşu, artık dünya meselelerini izleyebilen

Amerikan zencilerini heyecanlandırmıştır.

Kuzeye göç, güneyin endüstrileşmesi ve sömürgelerdeki ihtilâller, ezilmiş ve ilerisi için ümidi olmayan bir parya sınıfını, *haklarını elde etmek için sabırsızlanan* bir proletarya haline getirmiştir. Zenci işçiler, Amerikan proletaryasının en çok *istismar edilen tabakalarını teşkil etmek*tedirler. Beyaz işçilere kıyasla az kalifiye oluşları az ücret almalarına yol açmaktadır. Periyodik ve kronik işsizlikler de etkisini en çok bu sınıflar üzerinde göstermektedir. Bu şartlara rağmen sosyal güvenlik tedbirlerinin en az uygulandığı sınıf gene zenci proletaryası olmaktadır.

Siyahların haklarını yarım asırdan beri koruyan iki birlik var: National Association for the Advancement of Colored People ve National Urban League. Bunlardan birincisi özellikle adlî mercilerde yaptığı mücadeleyle ırk tefrikini önlemeye çalışmaktadır. Diğeri ise siyahlar için iş ve okul temin etmeğe, bu ırka hizmet için kreşler, doğum evleri, iş bulma kurumları gibi sosyal teşekküller kurmak

Bir Zenci kadın

gayesini gütmektedir. *Irk tefriki tedbirleri* ile mücadelenin liderliğini Güney eyaletlerinde Martin Luther King yapmaktadır. King, Southern Christian Leadership Conferance adlı bir teşekkül kurarak şiddet tedbirlerine baş vurmaksızın siyah ırkın menfaatlerini koruma amacıyla faaliyet göstermektedir. İstismara daha uzun müddet tevekkülle katlanamayan gençler ise daha direkt yollarla mücadeleyi tercih etmektedirler. *Bunlar zencilere yasak olan* lokantalara girip servis istiyorlar ve kendilerini dışarıya çıkartmak isteyenlere şiddetle karşı koyuyorlar. Bu hareketler *hemen her yerde* başarıya ulaşmaktadır. Buna benzer hareketler otobüslerde ırkları birbirlerinden ayıran kurallara karşı gelen *gençler tarafından yapılmaktadır*. Bunların yanında mahalli ölçülerde şiddete varan «kendini müdafaa gösterileri» de oldu.

Bugüne kadarki gelişmeler, zenci halk kütlelerinin, haklarını elde etmek için artık idarî mekanizmaya, mahkemelere ve genel olarak beyazlara güvenemeyeceğini ortaya koymuştur. Bu kütle, şiddete başvurmaktan çoğunlukla kaçınmakla beraber artık doğrudan mücadele zamanının geldiğini idrak etmektedir. Son zamanlarda siyah kütlelerin özellikle çok fakir tabakalarında yeni bir cereyan baş göstermiştir: Siyahî milliyetçilik cereyanı. Bu hareket, çoğu zaman siyahî müslümanlar diye adlandırılan bir teşkilât tarafından yürütülmektedir. Hareketin liderliğini Elijah Muhammed yapmaktadır. Dinî kisveye bürünmekten maksadın devlet müdahalesini önlemek olduğu sanılmaktadır. Bu teşkilât uzun vâdede «bütün siyahların *müşterek cephesi*» ni kurmaya çalışmaktadır. Hattâ, ilerde bağımsız bir siyah devlet kurmak istedikleri ileri sürülmektedir. Bunun için gerekli olan parayı da A.B.D. hükûmetinden, «yüzyıllar boyu süren bedelsiz çalışmalarına, A.B.D. yi refaha kavuşturan çalışmalarına» karşılık olarak talep edecekleri belirtilmektedir. «Siyah müslümanlar» beyaz ırkın dünya üzerindeki hâkimiyetinin artık son bulmasını istemektedirler.

Önder Yaratmak

İsmail H. Oğuz

İktisadi ve sosyal gelişim vetiresi içine girememiş, kendiliğinden hamle yapmak ve yenilikler yaratmak gücünden yoksun, atalet kuvvetlerinin hâkim bulunduğu, muhafazakâr yapılı, durgun bünyeli toplumlarda, fertlere kalkınma için gerekli heyecanı verebilecek, veya yaratılmış olan heyecanı belirli hedeflere yöneltebilecek nitelikte önderlere ihtiyaç vardır. Bu ihtiyaç okadar açıktır ki, yaşadığı devirde «Hürriyet Üstüne» adlı eseri ile istibdadın her çeşidine karşı amansız bir mücadele açmış olan hürriyet ve adalet aşığı meşhur İngiliz Liberalisti John Stuart Mill dahi, geri kalmış toplumlar hakkında, adı geçen eserden aşağıya aktardığımız sözleri edebilmiştir:

«Spontane bir tarzda kalkınmanın ilk safhada, çok büyük güçlükleri vardır ve bu güçlükleri bertaraf etmek için kullanılacak araçlar pek mahduttur. Bu toplumlarda, başka şekilde varılması imkânsız olan amaca ulaşmak için gerekli usulleri kullanabilecek, engin bir ruh gücüne sahip bir hükümdarın bulunması bir *talih eseridir. Geri kalmış milletlerin* gelişimini sağlayabildiği ölçüde, istibdat meşru bir hükümet tarzı sayı*labileceği gibi, bu amacın elde edil*mesinde etken araçlar da hukukan makbuldürler. İnsanlar hür ve eşit *bir şekilde* sorunları açıkta tartışabilecek bir seviyeye ulaşıncaya kadar, onlar, bir Ekber veya Şarlöman'a malik olma şansına sahip *olmuşlarsa*, ona zımnen itaat etmeleri en çıkar yoldur.» (1)

John Stuart Mill 1806-1873 tarihleri arasında yaşamıştır. Onun ölümünden bu yana köprülerin altından pek çok su *geçmiştir. Çağımızda, geri kalmış ülke*lerde dahi demokratik hayat tarzı, devamlı bir yaşama felsefesi olarak benim*senmiştir. Genel oydan vazgeçmek düşü*nülmemelidir. Ancak ne var ki, memleketimiz de dahil, bütün bu ülkeler halk*larının ileri fikirli, dirayetli önderlere* olan ihtiyacı konusundaki görüş değişmemiştir. Kalkınma için despotik bir *idare tarzı şart değildir.* Bil'akis, her türlü keyfilik eğilimlerini önleyici kontrollü bir idarede, büyük ruh dinamizmine sahip önderler daha yararlı icraatta bulunabilmektedirler. Hindistan Başbakanı Nehru çağımızda yaşayan bu tip adamlardan biridir.

Bir bakıma önderleri olaylar yaratır. Toplumların hayatında buhranlı devreler olur. Ümitsizlik ve sukutu hayallerin bigin bir ruh kuvvetine sahip bir kimse ribirini *kovaladığı buhranlı devreler*.. Her şeyin bitti sanıldığı bir zamanda edinilenlerin muhafazası kaygusuna düşerler. *Reformist* harekete devama cesaret edemezler. Hayatın mütemadi yenilikler yaratması gerçeğine ayak uyduramazlar. *Yeni kuşaklar yeni hamleler beklerler*, fakat önder geride kalmıştır, mevcutla iktifa edilmesini ister. Toplum içinde *çıkar, toplumu peşine takar, idealizmin* sonsuzluğuna doğru koşturur, asırlara sığmayan icraat çok kısa süreler içinde *başarılıverir. Örnekleri çoktur bunların*.. Washingtonlar, Atatürkler, Jean d' Arc'lar...

*Devrimci önderler toplumun yönetimi*ni uzun süre üstlendiler mi, devrimle gelen atalet kuvvetini temsil edenler, gericiler, yeni *reformlardan menfaati* haleldar olanlar, mevcut düzen içinde gelecekte kendileri için çıkar hesap edenler ve nihayet yeni reformların ne getireceği hesap edemeyip onları şüphe ile karşılayanlar önderlerin çevresinde toplanır ve her çeşit *yenilik istidadını henüz fikî* halinde iken ezmeğe çalışırlar. Bunda başarı kazanmak için zenginler büyük *paralar dökerler, politikacıları avlarlar*, seçmenlerin oyunu satın alırlar, hülâsa akla gelmedik tertiplere girmekten çekinmezler. Bütün bunlara, bilhassa bizim gibi Doğulu toplumlarda çok görülen, kıskançlık ve haset duygularına dayanan baltalama ve yoketme hareketlerini eklememiz lâzımdır. Bu sonuncu bilhassa jurnal ve tezvir dolaplarının alabildiğine döndürülmesine yol açar. Böylece refor*mist istidatlar ezilir, sindirilir, önder ye*tiştirme ve yaratma ortamı yok edilir, sahnede yalnız silik, sönük, ya da toplum sorunları ile içten ilgilenmeyen veya o sorunlara tüm yabancı tipler kalır.

İşte böylesi toplumlarda, büyük reformlara önderlik etmiş olan kimselerin, toplum sorunlarına ilgi duyan, kabiliyetli kimseleri seçip çıkarmak ve bunlara mesuliyet mevkilerine yükselme fırsatını

Lider Nehru

vermek gibi bir sorumluluğu da vardır. Hüseyin Cahit Yalçın «Talât Paşa» adlı eserinde aşağıdaki anıyı nakled'yor (2):

«Mithat Şükrü Belda anlatıyor:

Bir akşam Bükreşte, Talât Paşa, Ahmet Nesimi Bey hep bir aradayız. Bir aralık Talât Paşa, İzzet Paşaya sordu:

— Paşam, biz geldik, gidiyoruz; yarın bu memleketin mukadderatını idare edecek kuvvetli ellere ihtiyacımız var. Sizin tanıdığınız askeri erkân arasında kendisinden istifade edilebilecek, büyük kudrette bir adam hatırlıyor musunuz? Aklı başında, vatanperver faziletli, iyi idareci..

İzzet Paşanın böyle bir sual karşısında bir müddet olsun düşüneceğini ve cevap bulmakta güçlük çekeceğini tahmin ediyordum. Fakat öyle olmadı; İzzet Paşa birden:

— Tanıyorum böyle bir adam dedi, dedi.

Talât Paşa:

— Kimdi? diye merakla sorunca, kendisinden şu cevabı aldı:

— *İsmet Bey.. Miralay İsmet Bey.* Çok zeki, çok çalışkan bir genç erkânıharp zabiti. Muhakkak ki, günün *birinde memleketin en büyük adamı* o olacaktır.»

Acaba yakın tarihimizde bu anının *bir eşi var mıdır? Merak ediyoruz*. 1961 yılının buhranlı günlerinde, toplumumuzu çıkmazdan kurtarmak için kırk yıllık *devlet adamını yeniden işbaşına çağır*mak, adam yetiştirmekte velûdiyetini ispat etmiş olduğunu iddia ettiğimiz mille*timiz için pek de övünülecek bir du*[illegible] değildir.

27 Mayıstan sonra bir süre yurdumuzda siyasi iktidarı bir askeri kadro temsil etti. Bu kadroya dahil subaylar, ilim adamlarımızın verdikleri fetvaya ve hazırladıkları Anayasaya dayanarak yasama ve yürütme kuvvetlerini kullandılar. Bazı çevrelerin fikirlerini aksettirdikleri bilinen bir kaç yayın organında ötedenberi «bir kaç yüzbaşının» söz veya tasarrufları müstehzi bir eda ile tenkid konusu edilmektedir. 27 Mayısın tarihi, tedbir kanunu çıkmış olmasına rağmen, bir gün elbet yazılacak, o devirdeki tasarruflar da bütün hata ve sevabı ile ortaya konacaktır. Kendini savunma imkânları elinden alınmış dünün «milli kahramanları» hakkında *bir tavsif hatasına düştüklerinden* şüphe etmediğimiz bu ilâh yaratıcılara, Lord Palmerston'un demokratik İngilterede yirmi beş yaşında bakanlık sandalyesine oturmuş olduğunu hatırlatmak isteriz (3).

Sonuç olarak denebilir ki, toplumumuzda önder yetiştirme iklimi yaratılamamıştır. Biz olumlu fikirleri şahıslara mal ederek, sahipleri ile birlikte bu fikir*leri de daima ölüme mahkûm etmek gibi* yanlış yoldaki tutumumuzu değiştirmedikçe, toplum sorunları daha uzun yıllar *çözümsüz kalmağa devam edecektir.*

---

(1) Bak. The World's Great Thinkers, The Political Philosophers, 1954, p. 145
(2) Bk. Talât Paşa, Hüseyin Cahit Yalçın, Yedigün Neşriyatı, 1943, s. 61
(3) Bk. İngilterenin Harici Siyaseti, Şinasi Zihni Devrin, İstanbul, 1939, S. 12

RUANDA URUNDİ

Kalkınma için birleşme

Ruanda ve Urundi 1 Temmuzda *kendilerini ayrı ve bağımsız dev*letler olarak ilân edeceklerdir. Oysa Birleşmiş Milletler Uzlaştırma Ko*misyonu bu iki devletin siyasî bir birlik* halinde kalmasını istemektedir. Kısa bir süre önce Ruanda'da Tutsi monarşisi devrilmiştir. Urundi ise hâlâ monarşiyle idare edilmektedir. Fakat buradaki politikacılar da Belçikalılara karşı bir yakınlık duymamaktadırlar. Urundide bir ihtilâl olmamıştır. Fakat geçen yıl başbakanın öldürülmüş olması bu memleketin bir siyasî buhranın içinde olduğunun bir belirtisi sayılabilir. Bölgenin yegâne tahıl zenginliği olan kahvenin üçte ikisi Urundide yetişiyor.

Urundi'li liderler sadece siyasî huzuru sağlamak *peşinde koşmamaktadırlar*. İktisadî ve sosyal kalkınmaya ön veren bu liderler Tanganikadaki radikallere ve Kongo'daki *Lumumbacılara büyük bir ya*kınlık duymaktadırlar. Tarafsız İngiliz dergisi Economist: «Eğer bu bölge Tanganika ile ya da bir doğu Afrika Federasyonuyla birleşirse, bu birleşme bölgenin iktisadî problemlerinin halledilmesine yardımcı olabilir» diyor. Hızlı bir nüfus artışı bu bölgenin başlıca problemidir. Sömürgeci devletlerin istismarından kurtulmak üzere olan bu genç Afrika devletleri asırlardır kendilerini idare eden metodları bir tarafa bırakıp gerçek kalkınma yolunun ne olduğunu aramaya başlamışlardır.

Ahmed'in Mehmed'in değil; bu memleketin çocukları...

İlhan Tarus

Kimsesiz bir memleket çocuğu

Bir avukat yazıhanesindeydik. Onlar için ölü saatlerden biriydi. Can sıkıntısından üçer beşer birleşip lâf atarlardı. İkisi, bir gündelik gazetenin üstünde tartışmaya girişmişlerdi. Biri, camlı bölmenin öte yanında şık bir hanımla konuşuyordu. Ricamı yerine getirmek için kitaplığın önündeki merdivene tırmanmış olan asıl yazıhane sahibi, başını çevirdi:

— Kaçtı?

— 6972!

Koca cildi yivinden çıkardı. açtı.

— İndirme, dedim, kanunu biliyorum. Birinci maddesini oradan söyleyiver, not edeyim.

— Demek beni koruyorsun! İyi niyetli adamsındır vesselâm. Okuyorum maddeyi...

Madde: 1 —

«Beden, ruh ve ahlâk gelişmeleri tehlikede olup:

a — Ana ve babasız,
b — Ana ve babası belli olmıyan,
c — Ana ve babası tarafından terkedilen,
d — Ana ve babası tarafından ihmal edilip fuhşa ve *dilenciliğe*, alkollü içkileri ve uyuşturucu maddeleri kullanmağa veya serseriliğe sürüklenmek tehlikesine maruz bulunan çocuklara «Korunmağa muhtaç çocuklar» denir.

Yukarıda yazılı çocukların reşit oluncaya kadar bu kanun hükümlerine göre kurulan müesseselerde bakılıp yetiştirilmeleri ve bir meslek sahibi edilmeleri hususunda bulundukları mahallin sulh hukuk mahkemelerince gerekli tedbir kararları ittihaz olunur.»

İlkin, gazete okuyanlardan biri kaldırdı başını, gözlerime baktı:

— Bu ne be? Nedir o?

Sonra, bölme arkasındakinin sesi geldi:

— Nolacak? İlk kez duyduğumuz bir türkü!

Merdivenin başındaki, basamakları inerken söyleniyordu:

— Biz tedbir almakta da, kanun yapmakta da birinciyiz, birader... Ama tedbiri hayatta yürütmek ve kanunu tam uygulamak işinde yoğuz!

Onları tartışmaları içinde bırakıp telefona yapıştım:

— Allo! Orası Milli Eğitim Müdürlüğü mü? Yardımcılığı... Tamam efendim. Bir ricam olacaktı. Bendeniz falan falan... Ankaradaki Yetiştirme Yurtlarından birini ziyaret etmek istiyorum. Müdürünün telefon numarasını rehberde bulamadım. Ancak sizden yardım istiyebilir miyim?... Efendim?... Yasak mı? O da ne demek beyefendi?... Bakanlıktan izin mi alacağız?... Süphanallah! Gizli bir yer mi burası beyefendi? Devlet sırrı mı?... Vali Paşa da izin verebilir ha? Bakın *efendim, size* kısaca arzedeyim: Ben bu iş için Bakanlık koridorlarını arşınlıyamam. Vali Paşa'nın kapısında da dinelemem. Tam tersine, sizden şuracıkta teşekkür beklerdim. Hele siz şu numarayı veriniz. Gerekiyorsa oranın müdürü *istediği yerden alsın izni*... Efendim? Gazi Yetiştirme Yurdu... Telefonu 13 14 36... Teşekkür ederim ...

Ankara dolaylarında bunlardan beş tane var. En yakını Gazi'deki. Hem Zirkaya köyündekine, Ayaş'takine gidersek kimbilir ne çeşit engellerle karşılaşırız. Oysa amaç, konuyu duyunca, anlayınca avukat arkadaşların düştüğü şaşkınlığın da üstünde hayretlere belki de tasalara düşecek olan halkı aydınlatmak, uyarmak! Kimsesiz çocuklara bir aile yuvası kurma hedefine yönelen «Kurtarma Yurtları» ndan ailelerin haberi yok. Toplumun temeline *yerleştirilmiş*, çeki taşı gibi ağır ve oturaklı meseleden toplumun haberi yok. İnsanların hayır işleme, dayanışma, birbirini koruma duygularına güvenilip yaşaması beklenen bu insani kuruluştan insanların haberi yok.

Birkaç gün önce İstanbul Polis Müdürü, oldukça hazırlık yapıp kendi kendine güvenç yarattıktan sonra gerçekleştirdiği açıklamada, İstanbul sokaklarında yalnız bir kategoriye sığar nitelikte 2 bin çocuğun sürünmekte olduğunu bildiriyordu. Suç işlemeğe yönelen kategoriymiş bu! Bir de henüz bu tehlikeye değinmiyen, dolayısiyle polisi ilgilendirmiyen çeşit varmış ki onun rakamını vermiyor. Bereket ki vermiyor; yoksa Türkiye'nin başta gelen sorunlarından, hem de bunların en acı, en korkunç, en müthiş olanlarından birini, bir polis Müdürü'nün ağzından duyup belliyecektik ki işin bu yanı daha da acı kaçacaktı.

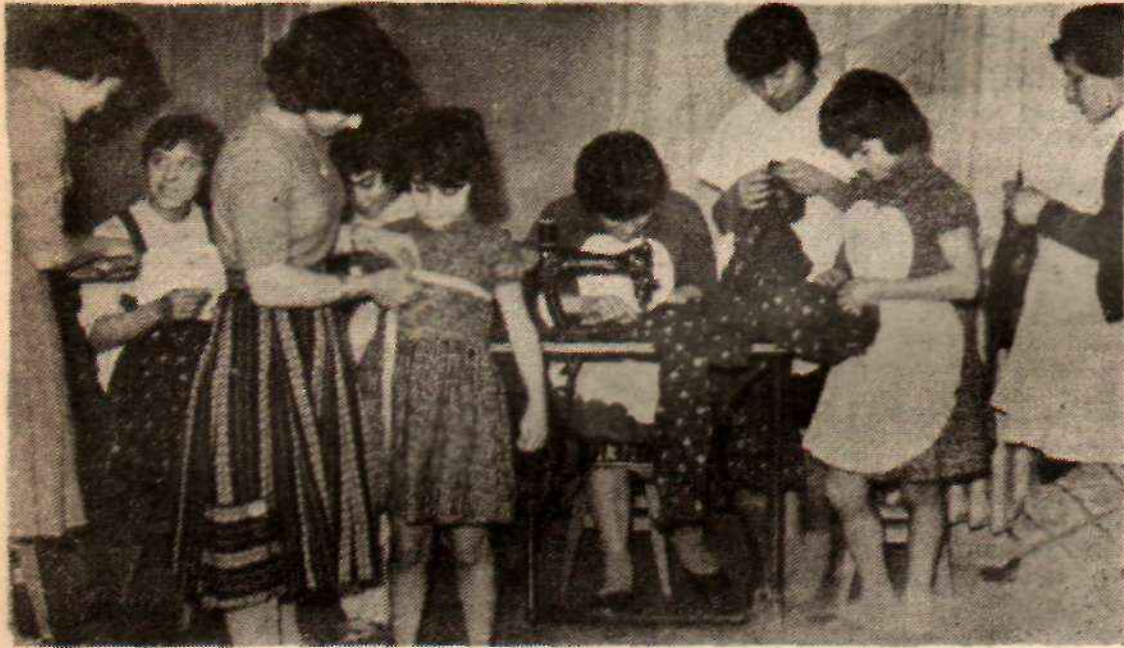
Gazi Yetiştirme Yurdu, Süt Fabrikası'nın hemen yanındaki «Onuncu Yıl İlkokulu» nun binası içinde barınıyor. Yukarıda noktası noktasına verdiğimiz kanun maddesine uyularak bu yurda alınan çocukların *sayısı! Hepsi de kız... 7 ile* 18 yaş arasında... 60'ı binanın yarısını dolduran İlkokulda okuyor. 15'i Ulus Ortaokulu'na gidiyor. Biri Ankara Öğretmen Okulu'nda, biri de Ankara Tıp Fakültesinde. İki tanesi okuma hevesi, ya da yeteneği göstermemiş, terzi yanına verilmiş. Orada zenaat öğreniyorlar (Kanunda buna yol var...)

Gazi Yetiştirme Yurdunun, aslına bakarsanız, çocuk kadrosu yüz kişi... Daha büyük kadrolular da var: Aktaş 250 çocukluk, Ayaş da öyle... Uzun sözün kısası, ülkemizin dört bir yanında 58 yerde kurtarma yurtları var. Aşağı yukarı 7 bin çocuk buralarda barınıyor.

Gazi'deki yurdun Hasan Fırat diye, durmaz çırpınır, yürümez koşar, bıkmaz aşar, bir müdürü var. Reyhan Çiner, İnci Oymak, Pembe Öner diye de üç yardımcısı... Milli Eğitim Bakanlığı kadrosundan maaş alan Öğretmen Okulu mezunları hepsi de. Yalnız müdür köy enstitüsü mezunu.

Kuruluşun da, ilgili kanunun da *ele aldığı ilke şu: Çocuk*, sokakta kaldı diye doğal ihtiyaçlarından kopamaz. Çocuk ruhu sevgiye, ilgiye açıktır. Çocuk, yaratıkların en zayıfı, çevre koşullarına en kolay uyanı en çabuk maddi manevi değerleri yitirenidir. Anababa ortamı ve horanta çevresi, *çocuğu* toplumun övüneceği bir hazine de, toplumun yerineceği bir canavar da yapabilir. Kanun maddesinde sayılan durumlardan herhangi birine düşmüş çocuk, elbette hazine olmaz, canavar olur. Şayet elinden tutulmazsa!

Böylece Yetiştirme Yurtları, insanların gaddarlığı yüzünden *ortada kalmış çocukları toplumun ku*cağına alması anlamına gelebilir.

Kimsesiz Çocuklar Yurdunda biçki—dikiş dersi

Her biri 26 kişilik bir grupun başında olan öğretmenlerle müdür, sabahın altısında çocuklarla birlikte uykudan kalkıyorlar. Bu dört insan, yetmiş sekiz küçük kızın annesidir. Temizlenmeleri, giyinmeleri, oturup biraz derse bakmaları, kahvaltıları, kitapları, kalemleri defterleri... Üstüne üstlük doğal ana-baba'nın sorumlulukları büyük ölçüde manevi sınırda kalırsa da burada maddi sınırı da aşar: Sorumlu annelerdir bunlar... Bir kez her il merkezinde «Korunmağa muhtaç çocukları koruma birliği» diye bir teşekkül vardır ki, Valinin *başkanlığında çalışır*, çevrenin yurtlarını yönetir. Devlet bütçesinden, Belediyeden, Özel İdareden ve Köy sandıklarından belirli oranda kesilip yollanan paralar yurtların giderlerine yatırılır. Hem bu işten, hem eğitim işinden *yöneticiler*, bir kez bu *birliğe*, sonra Milli Eğitim'e karşı sorumludurlar.

Çocuk 18'ini doldurdu mu, yurtla ilişiği kesilir. Artık Liseden diploma da almıştır. Şayet normal koşullar içinde okuyabilmişse. Ondan ötesi nolacak diyeceksiniz! Gazi Yurdunun tek kız evlâdı, Tıp öğrencisi Gülser Ulukan, pek iyi anlıyamadım ama, gene de yurdun kanadı altındadır. Galiba idare ediyorlar. *Bu çalışkan genç kızın* üç kız kardeşi daha var, onlar da Gazi yurdunda. Demek ki horanta, kökünden sarsılmış. Kimbilir hangi fırtınalar esmiştir çatının altında.

Yetiştirme Yurtlarında bakılan çocukların yiyimleri, içimleri, giyimleri beylikten sağlanır. Galiba Gazi'dekinin özel bir durumu var: Ankaranın yabancı çevrelerine, Elçilikler ve dolaylarına mensup mensup bazı bayanlar, ya da onların kurduğu dernekler buradaki çocukların giyimlerini, hem de iyi bir şekilde, üstlerine almışlar. Zaten Devlet merkezindeki Amerikan *kuruluşlarından «Tuslog» ikide* bir topluca dâvet ederler onları; birlikte yenir, içilir, dansedilir.

Yurtta 18'ini doldurmuş iki genç kız daha var ki sosyal durumları dikkate değer. Bunlardan biri, Fatma Yıldız, bir mobilyacı ile nikâhlanmıştır. Yakında düğünü yapılacak ve Yurttan ayrılacak. Refiye Şengül adındaki ötekisi pek *okuyamamış galiba. Terzi yanında* çalıştırmayı denemişler, o da olmamış. Bu yakınlarda, Ankara basımevlerinden birinde 400 lira aylıkla çalışan Satılmış Yıldız isimli delikanlı Tanrı emriyle istemiş Refiye'yi. İş şimdi soruşturma aşamasında. Demek istediğim sokaktan alınıp korunmuş çocukların beylik ana-baba'ları, günün birinde onlara yuva kurmak göreviyle de karşı karşıya geliyorlar.

Sorunun yavaş yavaş acı yönlerine geçiyoruz artık. Hep keyifli tabanda kalır, tatlı söze kendimizi alıştırırsak, uyanılmaz düşler içinde yaşarsak, günün birinde alınlarımızı yüksek duvarlara çarparız. Bir çok konularda çarptığımız gibi. İyisi mi, duvarı çok uzaklardan seçmeğe bakalım:

Gazi Yetiştirme Yurdu'nun birkaç çocuğu, horanta yanına verilmiş. İstemişler, sevmişler. Çocukları da olmuyormuş. Bir takımının gittikleri yer de yabancı değil: Ağabeylerinin, hattâ öz babalarının evleri... İyi ama, öz babasının ya da öz ağabeyisinin kanunda sayılan sakıncalar yüzünden çocuk üstündeki haklarını yitirdikleri meydanda. Çocukların yeni baştan onların yanına verilmesi doğru mu? Üstüne üstlük Türkân Sütay adlı 9 yaşında *bir kızcağız da otelci Sabri* Eğilmez adında birine verilmiş! Ankara M. Eğitim Müdür Yardımcısı biraz da haklı. Konuyu eşeledikçe pürüzler meydana çıkıyor. İlgililer saklıyorlar, çekiniyorlar. Türkân Sütay kız, Yurtta fazla mıydı ki onu el kapısına çırağ ettiler? Yedi bin çocuk arasında o da barınıp yetişip gidecekti!

Hayır, anlaşılıyor ki, *yurtlarda* boş yerler açılsın diye fırsat elverdikçe çocuklar kapılandırılıyorlar. Üstüne üstlük, çocuğu alan resmen evlât da edinmiyor. Edinme niyeti olsa kanunca şekli var, ona uyacak. Uymuyor. Sizin anlıyacağınız, hepsimizin kolayca anlıyacağı sonuç: Eve hizmetçi yetiriliyor. *Hani, Tanrıya kurban*, küpe kavurma örneği.

Oysa yurtların çoğunun belki de tümünün kadroları sıkışık değil. Örneğin Ankara dolaylarındaki beş yurdun üçte bir, dörtte bir kadroları boş. İşin ucuz yanına, kolay yanına kaçılıyor demek kolay değil. Ancak kalabalık kuruluşlar içinde hizmet etmek de kolay değil.

Hele biraz *daha* sokulalım şu konunun içine: Bir kez kanun-koyucu işin içine Sulh Yargıcı'nı sokmakla büyücek bir yanlışlığa düşmüş. Sokakta kalmış bir Türk çocuğunu Devletin yurduna sokup barındırmağa, insan etmeğe, o devletin valisinin de, kaymakamının da büyüklü küçüklü, sorumlu, hesaplı türlü çeşit elemanlarının da yetkisi yok. *İllâ sulh yargıcı karar* verecek! Bu işin formalitelerini, sakıncalarını, çocuğun, örneğin yedi yaşında, mahkeme koridorlarına — elbette polisin yedeğinde — sürülüşünü bir düşününüz. Medeni Kanunumuzun sulh yargıcına «Genel Veli» sıfatını vermesi ve kimsesiz çocuğun da doğal velisi sayılması gerektiği — bir bakıma — düşünülebilir *ama, şöyle şöyle göz*lemlerle de ortaya çıkar:

Falanca sulh yargıcı, binlerce dosyanın baskısı altında, yetiştirme yurdunu bir çeşit yatılı okul sanmış, ilçe memurlarından birinin çocuğunu, babasının ricası üzerine, *feşmekânca* yurda sokmuştur.

Vefat eden bir yargıcın küçük çocuğunu elinden tutup falanca yurda getiren müteveffanın kürklü hanımı «eti sizin, kemiği benim» dileğiyle ayrılmıştır. Ne annenin, ne çocuğun, ne çevredeki ilgililerin, yetiştirme yurtlarının fonksiyonu hakkında, hiç bir görüşleri yoktur.

Ya, bir yüce dernek adına yardım toplamak ve çocukların velilerine dağıtılmak üzere yurt idaresine pahalı pahalı, balo biletleri gönderilmesine ne dersiniz? Birkaç günlük incelemeler, koşturmalar sonucunda edindiğim izlenim şu: Yurtların biri, ikisi, üçü değil, kuşkusuz tümü; kanunda ileri sürülen koşullar dışında analı-babalı, *paralı-pullu, canlı-kanlı, evli-barklı* çocukları kabul edip göğsüne basmak zorunda bırakılmıştır. Biraz daha ileri varalım, bir adım daha atalım: Bugün 58 Yetiştirme Yurdunda barındırılan (M. E. Bakanlığı İlköğretim 6. Şube Müdürü — ki *yurtlar işine bakar— sayın Reyza* Pamir, son günlerde Konyada açılanla birlikte bu sayının 59 a yükseldiğini söyledi) 7 bin çocuğun hiç değilse üçte biri, hakkı olmadan Devlet Baba'nın kanadı altına sokulmuştur. Oysa Türk şehirleri

Gençlik, boş zamanını nasıl geçiriyor?

Ankara Yüksek Öğrenim gençliği arasında yapılan bir anketin sonuçları, geçenlerde, Doçent Nermin Abadan tarafından yayınlandı. (★) Bulunan yüzler, Türkiye başkentindeki gençlik kütlesinin nasıl bir başıboşluk ve imkânsızlık içine terkedildiğini açıkça ortaya koymaktadır. Sonuçların mukayesel olabilmesi için, anket, Siyasal Bilgiler Fakültesi, Hukuk Fakültesi ve Ortadoğu Teknik Üniversitesinin İdarî İlimler Fakültesi öğrencileri arasında uygulanmıştır. İlgi çekici bulduğumuz bazı sonuçları sunuyoruz:

SORU: KAHVEYE GİDER MİSİNİZ?

	S. B. F. %	Hukuk F. %	Ortadoğu İ. İ. F. %
a) Pek sık	9	14	6
b) Ara sıra	47	49	20
c) Hiç	43	33	70
d) Cevapsız	1	4	4
	100	100	100

SORU: KAHVEDE EN ÇOK NE İLE UĞRAŞIRSINIZ?

	S. B. F. %	Hukuk F. %	Ortadoğu İ. İ. F. %
a) Oyun oynamakla	44	39	21
b) Tartışmakla	2	8	3
c) Etrafı seyretmekle	9	14	5
d) Cevapsız	45	39	71
	100	100	100

SORU: KAHVEYE GİTMENİZİ TEŞVİK EDEN İHTİYAÇ NEDİR?

	S. B. F. %	Hukuk F. %	Ortadoğu İ. İ. F. %
a) Mesken şartlarının elverişsizliği	1	7	—
b) Aile muhitimin anlayışsızlığı	2	2	7
c) Gençlerin uygun şartlarla devam edebilecekleri başka çeşit lokallerin bulunmaması	34	38	12
d) Bilmiyorum	10	16	2
e) Cevapsız	33	37	79
	100	100	100

SORU: HANGİ MAKSATLA DOLAŞIRSINIZ?

	S. B. F. %	Hukuk F. %	Ortadoğu İ. İ. F. %
a) Hava almak için	35	39	34
b) Herhangi bir gruptan ayrı gezmemek için	12	13	5
c) Sokaklarda kalabalığı görmek için	12	13	5
ç) Karşı cinsten bir arkadaş edinmek ümidiyle	20	12	5
e) Cevapsız	20	22	51
	100	100	100

SORU: BOŞ VAKİTLERİNİZDE UZUN UZUN SOKAKTA DOLAŞIR MISINIZ?

	S. B. F. %	Hukuk F. %	Ortadoğu İ. İ. F. %
a) Evet	61	47	30
b) Hayır	37	53	64
c) Cevapsız	2	—	6
	100	100	100

Rakkamlar, ayrı bir izaha ihtiyaç bırakmıyacak kadar açıktır. Asıl dikkati çeken nokta, İngilizce öğretim yapan okullardan gelen, dolayısıyla, genel olarak, hali vakti yerinde ailelere mensup olan Ortadoğu Teknik Üniversitesi öğrencileri arasında «aylaklık» nisbetinin, öbür fakültelere göre, hayli düşük oluşudur. Yüksek öğrenim gençliğinin içinde bulunduğu kötü şartlar, yurtların bakımsızlığı ve başka türlü faaliyetlere yetecek kadar mali imkânların bulunmayışı, kahveleri ve sokakları «başıboş gençler» le doldurmaktadır.

Gençler gazeteleri nasıl okur

SORU: DEVAMLI MI, YOKSA ARADA SIRADA MI GAZETE OKURSUNUZ?

	S. B. F. %	Hukuk F. %	Ortadoğu İ. İ. F. %
a) Her gün	81	81	78
b) Yalnız pazarları	—	—	—
c) Ara sıra	19	19	22
	100	100	100

SORU: GAZETELERDE ÖNCE HANGİ SÜTUNLARI OKURSUNUZ? (BU SORUYU CEVAPLANDIRANLAR, BİRDEN FAZLA ŞIKKI İŞARETLEMEKTE SERBEST BIRAKILMIŞLARDIR.)

	S. B. F. %	Hukuk F. %	Ortadoğu İ. İ. F. %
a) Ekonomik haberler	18	53	36
b) Başmakale	37	61	27
c) Siyasi haberler	67	50	52
d) Spor sayfası	38	54	32
e) Yıldız falı	10	17	9
f) Sanat sayfası	11	14	9
g) Sosyete dedikoduları	4	11	5
h Karikatür	19	12	21
i) Zabıta haberleri	5	14	9
k) İlân	1	4	11
l) Tefrika	7	11	11

Gençler ve Spor

SORU: SPORLA UĞRAŞIR MISINIZ? YOKSA SADECE SEYİRCİ KALMAKLA MI YETİNİRSİNİZ?

	S. B. F. %	Hukuk F. %	Ortadoğu İ. İ. F. %
a) Spor yaparım	40	35	52
b) Sadece seyirciyim	46	43	35
c) Cevapsız	14	22	13
	100	100	100

SORU: MÜSABAKA VEYA MAÇLARA GİDER MİSİNİZ?

	S. B. F. %	Hukuk F. %	Ortadoğu İ. İ. F. %
a) Çok sık	20	16	17
b) Ara sıra	52	45	55
c) Tesadüfen	15	30	25
d) Hiç	13	9	3
	100	100	100

SORU: MADDİ İMKÂNSIZLIK YÜZÜNDEN YAPAMADIĞINIZ SPORLAR HANGİLERİDİR?

	S. B. F. %	Hukuk F. %	Ortadoğu İ. İ. F. %
a) Kayak	18	10	16
b) Tenis	13	6	11
c) Yüzme	7	4	3
d) Atletizm	1	5	2

(*) Doçent Dr. Nermin Abadan, Üniversite Öğrencilerinin Serbest Zaman Faaliyetleri, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları. No. 135 — 117, Ankara, 1961

SORU: MADDİ İMKÂNSIZLIK YÜZÜNDEN YAPAMADIĞINIZ SPOR VAR MIDIR?

	S. B. F. %	Hukuk F. %	Ortadoğu İ. İ. F. %
a) Evet	43	33	40
b) Hayır	48	47	60
c) Cevapsız	9	20	—
	100	100	100

Gençler radyoda hangi programı dinlerler?

SORU: TÜRK RADYOLARININ PROGRAMLARINDA EN ÇOK NELERİ DİNLERSİNİZ?

	S. B. F. %	Hukuk F. %	Ortadoğu İ. İ. F. %
1. Temsil	19	35	16
2. Spor haberleri ve maç	31	33	28
3. Müzik			
a) Alaturka	55	63	23
b) Halk türküleri	36	55	18
c) Klâsik batı müziği	30	24	41
d) Caz	47	35	59
e) Hafif batı müziği	44	35	64
4. Siyasi haberler:			
a) Ajanslar	39	28	19
b) Yorumlar	8	24	19
c) Siyasi söylevler	5	17	2
5. Dini yayınlar	14	24	7
6. Özel programlar	39	39	46
7. Konuşmalar	10	22	12

NOT: Bu soruyu cevaplandıranlar, birden fazla şıkkı işaretlemekte serbest bırakılmışlardır.

→

nin, kasabalarının, köylerinin sokaklarında o kanunun koşullarına tıpatıp uy... nitelikte belki de daha korkunç durumda, aşağı yukarı (Bir milyon) çocuk yaşıyor.

Bu inanılmaz rakamın karanlık ve ürküng teşrifatçılığı, kılavuzluğu ile yurdun yarınlarını, temelini, özünü ve insancıl protoplâzmasını teşkil eden «Çocuk sorunu» na iniyoruz. 1955 yılında yapılan çok objektif bir etüd o yıl yurtta 952.171 korunmağa muhtaç çocuk bulunduğunu meydana çıkarmıştır. Şimdi, soruna oldum olası gönül vermiş, adeta bir sosyal amatörlük yöntemi kurmuş ne istediğini bilir bir öğretmeni anacağız. Öğretmen Osman Akol ana konuyu da çürük tutumu da çok iyi gören bu nedenden ötürü de ilgililerin sempatisini yitiren bir kişidir. *Bunca canalıcı bir yurt* işiyle bu memleketin yöneticileri nasıl olup da ilgilenmezler sorusuna bir yazısında şöylecene karşılık vermektedir (*) :

«Yıl 1868. Hürriyet Şehidi Mithat Paşa Tuna Valisidir. Bu büyük devlet adamı kimsesiz ve bakımsız Türk çocuklarını koruyup yetiştirmek, bir meslek sahibi ederek hayata hazırlamak için çocuk ıslahhanelerini kurmuştur. 92 yıl önce girişilen bu teşebbüs ancak on yıl sürmüş o büyük adamın boğazına dolanan iple, onunla beraber öldürülmüştür.

Yıl 1913. İsmail Mahir Efendi Hoca, Kastamonu Milletvekili olarak Osmanlı Meclisindedir. Arkası gelmez göçlerle büsbütün korkunç *bir hal alan çocuk sefaleti*, bu kendi kendini yetiştirmiş büyük eğitimciyi kalbinden yaralamaktadır. Arkadaşlarını kendisine «Ebü-t-tekarir» lâkabını takmağa zorlıyan bir ısrarla bu meseleyi meclisin gündeminden *hiç eksik etmemek*tedir. Nihayet emeline kavuşmuş ve Darül-l-eytam Müdüriyet-i Umumiyesi teşkilât kanununu çıkartarak şehit çocuklarını ve kimsesiz yavrucakları bağrına basacak müesseseler kurmuştur.

Yıl 1944. Hatay Milletvekili *Tayfur Sökmen'in C.H.P. Meclis grupuna* verdiği bir takrirle gide gide daha da yayılan ve korkunç bir hal alan çocuk sefaleti tartışma konusu olmuş ve bir rapor hazırlamak üzere 25 kişilik bir komisyon seçilmiştir. *Bu komisyon* Kastamonu Milletvekili rahmetli Doktor Fahri Evevit'in kaleminden şöyle haykırmıştır: «Kimsesiz çocuklar kişisel acının yokluğunu *toplumsal ilginin bozukluğunu* ve cemiyetin mânen çözüntüye gittiğini gösteren bir miyar; Devlet savunma kuvvetlerinin dağıldığını, millî sermayenin yollara açılıp döküldüğünü belirten birer israf alâmetidir. *Bu çocuklar yarının tehlikeli suçluları değillerdir.* Bu çocuklar *suçun* ve tehlikenin bizzat kendisidir. Fiillerinin zaruri mesulleri ve suç ortakları da bizleriz. Şimdilik eza duyuyoruz. Yarın ceza göreceğiz. Bu davranışlarımızla biz kendi kendimizin düşmanıyız. *Düşmana kurban olarak sürü* sürü çocuklar vermekteyiz. Çocuklarını perişan, kimsesiz, yoksul bırakan bir milletin medenilik iddiasında bulunmağa hakkı yoktur ve aydınları Yirminci Yüzyılda bir takım çocukları da tarihten önceki şartlar içinde yaşıyan topluluk normal bir cemiyet sayılamaz.

Böyle çocukları koruma ideali, kanunda madde toplantıda söz, kâğıt üstünde *yazı* kıymetinde değil; icra alanında enerji ve başarı filizlendirmiş olmadıkça yarınımıza doğru güvenle bakmağa hak kazanmış olmayız.»

Osman Akol'un sözünü ettiği *bu rapor, o komisyondan bu ko*misyona atıla atıla ve kadük ola ola, ancak dört yıl sonra; 1949 da kanunlaşmış ve Devlet kimsesiz çocuklar dâvasını sırtlar gibi olmuştur. İşte baştan beri dile getirmeğe serüvenini — o da tam değil — anlatmağa çalıştığımız kanun budur.

Fakat 1 milyon korunmaya muhtaç çocuk var. Korunanlar ise bir kaç bin. Gerisi bir sürü lâf: Sosyal adalet insan haysiyeti, hürriyetler insan hakları ve sokaktaki 1 milyon çocuk.

Meselelerimizin bu sadece bir tanesi. Nereye baksanız büyük dertler, büyük dâvalar. Türkiye bugün bir meseleler diyarıdır.

Çıkar yol: Milletçe dayanışma, milletçe ileriye hamle milletçe yenilenme.

YÖN bunun adına Sosyalizm diyor.

(*) Cumhuriyet 21.9.1960

NASIL ÇILDIRILIR?

Mahkeme, Hapisane ve "Mein Kampf„

Hitler, yargılanmasının kendisi için tehlikeli olmak şöyle dursun aksine yeni bir hitabet kürsüsü sağlıyacağını *hemen anladı. Böylelikle,* kendisini tevkif etiren fakat kendileri de bu işe bulaşan resmî makamları kepaze etmekle kalmıyacak, fakat daha önemlisi, adını ilk defa olarak Bavyera'nın, hattâ Almanya'nın sınırları dışında yabancı basın muhabirlerinin mahkemeyi takibetmek üzere Münich'e koştuklarını biliyordu. Mahkeme 26 Şubat 1924 te Blutenburgstrasse'deki eski piyade okulunda başladı; 24 gün sonra sona erdiği vakit Hitler yenilgiyi zafere çevirmiş, suçunu Kahr, Lossow, Seisser ile paylaşmış, hitabetiyle Alman halkını etkilemiş ve adını *dünya aktüalitesine geçirmişti.* Her ne kadar eski piyade okulunda kurulan özel mahkemedeki on sanığın en tanınmışı General Ludendorff idiyse de, Hitler hemen ön sıraya geçmişti. Hitler daha önceki Kapp olayına katılanların hâtasına düşmedi, onlar gibi suçunu inkâra kalkışmadı, aksine yargıçların ve dünya basının temsilcileri *önünde açık açık şunları* söyledi: «Olayın tek sorumlusu benim, ama bu benim suçlu olduğum anlamına gelmez. Ben burada bir ihtilâlci olarak bulunuyorsam, ihtilâlin düşmanı olan bir ihtilâlci olarak bulunuyorum. 1918 in hainlerinin ise ihanetle suçlandırıldığını görmedik. Şüphe götürmeyen bir husus var: Lossow, *Kahr ve Seisser'in amacı da bizimkiyle* aynıydı, yani Reich hükûmetinden kurtulmak. Eğer teşebbüsümüz *gerçekten* vatana ihanetse, Lossow, Kahr ve Seisser'in de aynı suçla itham edilmeleri gerekir; zira bütün bu haftalar içinde, hep şimdi cevaplandırmak zorunda olduğumuz meseleleri konuştuk.»

Bavyera devletinin üç ileri geleni bu iddiayı yalanyamadılar, zira iddia doğruydu. Yalnız General von Losow, çekinmeksizin kendisini savundu ve mahkemedeki demecinde şöyle dedi: «Ben bir komitacı değilim. Devletin yüksek bir makamını işgal ediyorum.»

Mahkemenin kararı şuydu: Ludendorff beraet etti. Hitler ile öbür sanıklar suçlu görüldüler. Fakat, «Reich'ın veya öbür her hangi bir Alman devletinin anayasasını *kuvvet kullanarak* değiştirmeğe teşebbüs edenler müebbed hapse mahkûm edilir» diyen ceza kanununa aykırı olarak, Hitler sadece Landsberg kalesinde 5 yıl ağır hapse mahkûm edildi, üstelik mahkemenin sivil yargıçları cezanın «ağırlığına» itiraz ettiler. Mahkeme başkanı da, sanığın altı ay sonra «söz üzerine» serbest *bırakılabileceğini bildirdi.* Öte yandan, polisin Hitler'i bir yabancı olarak sınırdışı etmek gayreti *-zira Hitler henüz Avusturya* uyruğunda idi- sonuç vermedi. Mahkemenin kararı 1 Nisan 1924 te açıklandı; dokuz aya varmadan, 20 Aralıkta ise Hitler demokratik devleti yıkmak yolundaki çalışmasına devam etmek üzere serbest bırakılmıştı. Demek ki, aşırı sağcı bir adamın vatana ihanet suçunu işlemesinin cezası pek ağır değildi. Cumhuriyetin çok sayıdaki düşmanları bunu akılda tutmaktan geri kalmadılar.

«Mein Kampf»

Hitler, 1924 yazını eski Landsbery kalesinde mahpus olarak geçirdi. Fakat kendisine özel muamelede bulundular ve özel bir oda ayırdılar. Ziyaretçileri eksik olmuyordu. Hitler bu arada Münich'e dönen ve mahkûm olan sadık arkadaşı Rudolf Hess'i de hapishaneye ça*ğırdı ve ona bir kitap dikte ettir*meğe başladı.

Hitler, bu kitabın adını «İftiraya, ahmaklığa ve korkaklığa karşı dört buçuk yıllık kavga» koymak istemişti. Fakat Nazi yayımlarını idare eden Max Amann, *bu kadar uzun ve hiç de ticari* olmıyan adı beğenmedi, bundan dolayı kitabın adı «Mein Kampf - Kavgam» olarak kısaltıldı. Kitabın ilk cildi 1925 sonbaharında basıldı, 400 sayfaydı ve fiyatı 12 marktı (o zaman Almanya'da basılan aynı hacimdeki kitapların iki misli). «Mein Kampf», bir kitapçılık başarısı olmaktan uzak*tı. Buna karşılık* Nazilerin iktidara geçişi üzerine, İncil bir yana bırakılırsa Almanya'da hiçbir kitap «Mein Kampf» kadar iyi satılmadı. Evinin masasında bu kitaptan bir nüsha bulundurmayan Alman ailesi ihtiyatsızlık etmiş *olurdu. Ama «Mein Kampf» ı* alanların hepsinin bu kitabı okudukları söylenemezdi. Konuştuğum birçok Nazi «Mein Kampf» ın bir çetin ceviz olduğunu, hiçbir zaman sonuna kadar okuyamadıklarını bana söylemişlerdi. Ama, buna karşılık şu söylenebilir: Eğer Nazi olmıyanların çoğu bu kitabı 1933 ten önce okumuş olsalardı, eğer devlet adamları daha vakit varken bu kitabı iyice incelemiş olsalardı, Almanya da bütün dünya da felâketten kaçınabilirdi. Zira, Hitler hakkında ileri sürülebilecek öbür suçlar ne olursa olsun, hiç kimse onun iktidarı ele aldığı vakit ne biçim bir Almanya kuracağını, bu Almanya'nın askerî üstünlüğünü sağladığı vakit ne biçim bir dünya kuracağını açıkça yazmaktan kaçındığını ileri süremezdi. Üçüncü Reich'ın plânı, hattâ şu barbar Yeni Nizam'ın plânı, hiçbir şeyi gizlemiyen bu kitapta uzun uzun, teferruatıyla anlatılmaktadı.

Hitler'in düşünceleri

Hitler «Mein Kampf» ta, önce yenilmiş ve kargaşalığa düşmüş bir Almanya'yı o zamana kadar erişmediği bir güce ulaştırmak, sonra da yeni çeşit bir devlet kurmak yolundaki düşüncelerini ve bunu gerçekleştirmek için gerekli yol*ları anlatmaktadır. Bu öyle bir* devlet olacaktı ki, bir temel ırka dayanacak, «şef» in (yani Hitler'in) mutlak diktatörlüğünü kuracak, daha küçük çaptaki şeflere emirler verecek, onlar da aşağıdakilere buyuracaklardı. Kitapta, gelecek Alman devletinin bir taslağı ve bu devletin bir gün «dünyanın sahibi» olmasını sağlıyacak yollar çiziliyordu. Peki yeni Reich dünya çapında bir gücü nasıl kazanacak ,dünya egemenliğini nasıl elde edecekti?

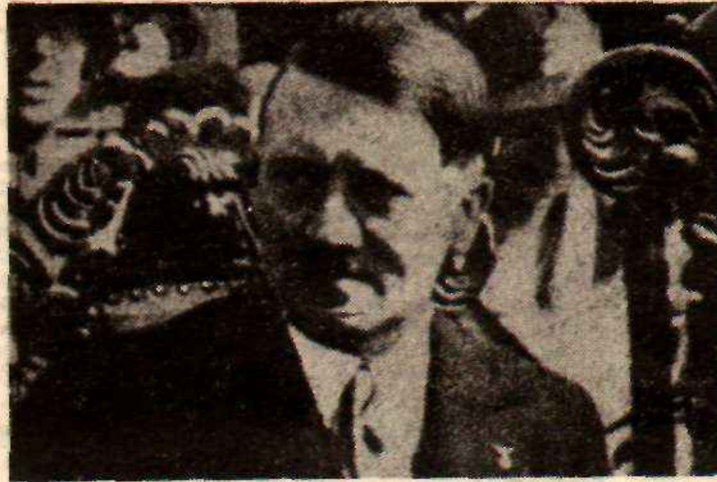
Herşeyden önce «Alman halkının can düşmanı» olan Fransa ile bir hesaplaşma gerekiyordu. Fakat iş bununla bitmiyordu: «Almanya, Fransa'nın yıkılmasını, sadece milletimizin daha sonraki genişlemesini sağlıyacak bir yol olarak» görmekteydi. Bir genişleme. Peki nereye doğru? Bu da, Hitler'i Almanya'nın dış siyaseti*nin özüne götürüyor ve açıkça* şunu söylüyordu: Almanya doğuya doğru, özellikle Rusya'nın aleyhine genişlemek zorundadır.

Hitler, «Mein Kamf»ın ilk cildinden başlıyarak, kendisini son nefesine kadar meşgul eden meş*hur* «Lebensraum» (hayat sahası) meselesi üzerinde uzun uzadıya durmaktadır. Hitler'e göre, Hohenzollern *imparatorluğunun* hâtası, Afrika'da sömürge aramağa çıkmaktı. «Bir toprak siyaseti Kamerun'da değil, fakat günümüzde tamamiyle Avrupa'da gerçekleşebilir. «İyi ama Avrupa kıtası baştan başa dolmuştur. Hitler bu gerçeği *kabul etmekle birlikte* şöyle demektedir: «Tabiat bir toprak parçasını belli bir ulusa veya ırka ayırmamıştır. Aksine, bu toprak parçası, bunu ele geçirmek gücünü taşıyan ırkın olacaktır. Tabii böyle bir ırk varsa.» Savaştan önceki Alman dış siyasetinin yanlışlarını kötüleyen Hitler sözlerine şöyle devam ediyor: «Yeni topraklar *elde etmek ancak doğuda* mümkündür. Avrupa'da toprak elde etmek istenildiği takdirde, bu ancak Rusların zararına olarak elde edilebilir. Bundan çıkacak sonuç da şudur ki, yeni Reich, eski Töton şövalyelerinin takibettiği yoldan gitmelidir... Alman halkına hakkı olan toprakları sağlamalıyız.»

Peki Alman halkının hakkı olan topraklar hangisidir? Hitler'e göre, «en ufak yaratıcı düşüncesi olmıyan burjuvazi» sadece 1924 teki sınırların iadesini istiyor. Halbuki Hitler bu konuda şöyle diyor: «1914 sınırlarının iadesini istemek siyasî bir saçmalıktır... Bunlar, henüz sonu pek uzakta olan bir siyasî mücadelenin geçici sınırlarıdır. *Bunun yerine Alman tarihi*nin bir «örnek yılı» nı bulmalı ve o zamanki şartların sağlanmasının, dış işlerinde varılması gereken amaç olduğu açıklanmalıdır.»

Hitler'in söz açtığı «örnek yıl» a ulaşmak için Töton şövalyelerinin İslâvları doğuya doğru sürdükleri altı yüzyıl önceye gitmek gerekmektedir. Hitler'e göre onlar gibi aynı yöne doğru yola çıkmalıdır: «Bugün Avrupa'da 80 milyon Alman vardır. Bu dış siyaseti, bundan yüz yıl sonra bu sayı 250 milyona varacaksa yerinde sayılabilir.» Açıkça anlaşılıyor ki, öbür ulusların, bu Almanlar'a yer vermeleri gerekmektedir. Bu öbür uluslar hangileridir? «Bugünkü Avrupa'daki topraktan bahsettiğimiz vakit, herşeyden önce Rusya'yı ve onunla sınırdaş olan peyklerini düşünüyoruz.» Hitler'e göre, Rusya'yı Bolşeviklerin eline teslim eden kader, bu hususta Almanlar'a yardımcı olmuştur, zira *ona göre Rusya'nın Bolşeviklerin* eline düşmesi demek, Yahudilerin eline düşmesi demektir: «Doğunun dev imparatorluğu çökmeğe hazırdır ve Rusya'da Yahudi egemenliğinin sonu demek, Rusya'nın bir devlet olarak sonu demektir.» Yani *Hitler*, Rusya çökünce uçsuz bucaksız bozkırlarının kolaylıkla ve büyük bir kayba yol açmaksızın Almanların eline geçeceği düşüncesindedir.

Bundan sonraki tasarıların açık ve kesin olmadığı söylenebilir mi? Hayır. Önce doğu yönünde bulunan ve Almanların çokluk olduğu devletleri ele ge*çirmek gerekmektedir; yani Avus*turya'yı, Çekoslavakya'daki Südetler'i Dantzig'le birlikte Polonya'nın batı kısmını, sonra doğrudan doğruya Rusya'yı. Peki bütün bu açıklamalara rağmen Hitler ancak birkaç yıl sonra «Mein Kampf» taki amaçlara varmak için teşebbüse giriştiği vakit acaba bütün dünya niçin hayrete düşmüştü?

Hitler, «Führer» olmazdan önce

Hitler'in sosyalizmi

Gelecek Nazi devleti konusunda Hitler'in düşünceleri pek belirli değildir. Yalnız bu devlette «demokrasi budalalığına» yer olmıyacağını ve «Führerprinzip» (şef sistemi) ile idare edileceğini, yani bir diktatörlük olacağını açıkça belirtmektedir. İktisadî kanulara gelince Hitler bu konuda hiçbir şey söylememektedir; zira iktisadî konular Hitler'in daima canını sıkmıştır ve bu *konuda en ufak bir bilgi* edinmek zahmetine girişmemiştir. Hitler sadece siyasî iktidarla uğraşmıştır ve iktisadî meselelerin kendi kendine çözüleceği sanısına kapılmıştır. «Devletin her hangi bir iktisadî kavram veya gelişmeyle hiçbir ilişiği yoktur. Devlet iktisadî bir teşkilât değil ırka dayanan bir teşkilâttır...»

Nazi Partisi, adıyla bile «sosyalist» olduğunu ileri sürüyorsa da Hitler yeni Almanya için tasarladığı sosyalizm konusunda daha da sessizdir. Hitler'in 28 Temmuz 1922 deki bir nutkunda yaptığı «sosyalizm» tarifinden hayrete düşmemek gerekir. Hitler'e göre sosyalizm şuydu: «Millî dâvayı benimsiyen, memleketinin menfaatinden daha yüksek bir ideal tanımıyan, ulu «Deutschland über alles» marşımızın bu büyük dünyada Almanya'nın üstünde hiçbir şeyin bulunmadığı anlamına geldiğini anlıyan herkes sosyalisttir.»

«Üstün ırk»

Hitler'in ikinci temel düşüncesi, çok hoşlandığı deyimle «Weltanschauung» (hayat görüşü) idi. Tarihçiler. Hitler'in bu düşüncesini Darwin'ciliğin çok kaba bir şekli olarak saymaktadırlar. *Hitler*, hayatı sürekli bir mücadele, dünyayı da en beceriklinin yaşamak hakkı kazandığı bir cengel olarak görüyordu. «Yaşamak istiyen, mücadele etmelidir. Bu sürekli mücadeleler diyarında mücadele etmek istemiyen yaşamağa lâyık değildir.

Hitler'e göre, mücadelesine başkalarından daha yatkın insanlar vardı. Kimdi bu insanlar? Aryenler. «Mein Kampf» ta, Naziliğin ırk üstünlüğüne, Üçüncü Reich'ın ve Yeni Nizamın temelini teşkil eden üstün ırka ait temel düşünce yer alır: «Bütün *kültür, sanat, bilim* ve *tekniğin* bugün bize getirdiği sonuçlar hemen tamamiyle Aryen ırkın yaratıcı dehasının eseridir.» Peki Aryenler bu kadar büyük bir [illegible] nasıl meydana getirmişler, nasıl bu büyüklüğe erişmişler? Hitler şöyle cevap veriyor: Başkalarını ezerek! Böylelikle Hitler de kendinden önceki 19. yüzyıl Alman *düşünürlerinin çoğu gibi,* yabancıların anlamakta daima güçlük çektiği bir sadizme (aynı zamanda onun karşıtı olan mazohizme) saplanmaktadır: «Böylece, yüksek medeniyetlerin meydana gelmesini hazırlıyan şartların başında aşağı ırkların mevcudiyeti yer almaktadır. Şurası şüphe götürmez ki, ilk kültür, hayvanların ehlileştirilmesinden çok, aşağı ırktan insanların kullanılmasına dayanmaktadır. Ancak aşağı ırktan insanlar köleleştirildikten sonradır ki, aynı âkıbete hayvanlar da uğramışlardır. Zira sapan, atlardan önce, yenilgiye uğramış savaşçılar *tarafından sürüldü.* Demek ki, ilk medeniyetlerin Aryen'lerin aşağı ırkla temas edip onları boyunduruğu altına aldığı yerlerde ortaya çıkması tesadüf değildir.»

Hitler, bundan sonra Almanya için şu ihtarı ileri sürüyor: «Kö*le milletler kendilerini boyundu*ruk altına alanların muhtemelen dillerini benimsiyerek onlarla aynı seviyeye yaklaştıkları vakit, köle ile efendiyi ayıran engel ortadan kalktı.» Ama Hitler'e göre bundan daha kötü birşey vardır, o da kan saflığının bozulması: «Aryen, kanının saflığını bıraktı, bununla da kendi yarattığı cenneti kaybetti. *Aryen*, bir ırklar karışımına batınca, medeniyet yaratma yetkisi yavaş yavaş kayboldu. Bu dünyada, iyi ırktan olmıyan herkes, âdi bir yaratıktır.»

O halde Hitler'e göre Yahudiler ve İslâvlar âdi yaratıklardı. *Nitekim iktidara geçtiği vakit* de Almanların Yahudiler ve İslavlarla evlenmesini yasak etti. Oysa, bir ilk okul öğretmeni bile, Almanların, özellikle doğu eyaletlerindeki Almanların damarlarında bol miktarda İslav kanı olduğunu Hitler'e öğretebilirdi. Hitler kadar tarihte ve antropolojide sıfır olan bir kimse, Almanları çağdaş Aryenler yerine geçirmekte, dolayısiyle «üstün ırk» yapmakta hiçbir güçlük çekmezdi.

Bu çeşit bir ırkçılık anlayışı, tabiatiyle ırkın saflığını korumağı gerektirirdi, nitekim bu anlayış Nazi Almanyasında ve işgal edi*len ülkelerdeki o korkunç ırk tas*fiyesine yol açtı. Hitler bu konudaki düşüncelerini «Mein Kampf» ta şöylece açıklamıştı: «Devlet, ırkı hayatın temel direği olarak almalı ve ırk saflığını korumağa çalışmalı, ancak sıhhatli kimselerin çocuk sahibi olmasını sağlamalıdır. Zira en büyük hâta, insanın hastayken dünyaya çocuk *getirmesidir. Bundan başka mille*ti sağlam çocuklardan yoksun bırakmak da cezalandırılmalıdır.»

Hitler, gelecek Almanya'nın ırk üzerine dayanması gerektiği ilkesini ileri sürdüğü için, «Alman Reich'ının bütün Almanları sınırları içine almasını» da istemektedir.

İşte Hitler'in Landsberg ha*pishanesinin* penceresine *oturarak* Hess'e dikte ettirdiği düşünceleri bunlardı. Hitler, hiçbir vakit siyasî bir birliğe erişmemiş «seçme ulus» u birleştirmek, bu ulusun kanını saflaştırmak, dünyanın sahibi kılmak istiyordu.

Kaba bir Darwin'cilik mi? Sadistçe hayaller mi? Frensiz bir bencillik mi? Büyüklük hastalığı *mı? Bütün bunların hepsi vardı.*

Gelecek sayıda
NAZİLER YENİDEN TEŞKİLÂTLANIYOR

"Yılanların öcü„

- Ertuğrul'dan Erksan'a -

Nijat Özön

«Yılanların Öcü»nde aşk sahnesi

"Bu Türkçe film, şimdiye kadar çevrilen diğer Türkçe filmlerden büsbütün başka bir mevzu ele almıştır. Bu mevzu, öteki filmler gibi şehrin ve şehirlilerin dar yaşayışları içinde kalmayıp memleketimizin yüzde yetmişini teşkil eden köylünün yaşayışından alınmıştır. Bu suretle şimdiye kadar perde üzerine aksettirilmiyen bir muhit gözümüzün önünden geçecektir. **Filmin belkemiği köy ve köylüdür...** Bir köy anlatılır veya gösterilirken, o köyü çepçevre içine alan tabiat elbette ki en ön sırada gelir... Bu itibarla bu filmde de tabiat başlıca unsur olarak ele alınmıştır. Büntün insanlar nasıl ulu tabiatın önünde bir oyuncak gibi kalırlarsa, bu filmin muhteşem tabiatı önünde de vak'a kahramanlarının öyle kalmaları istenmiştir... Bizim köylünün ekim ve biçiminde henüz tamamiyle makina -traktör vesaire- kendisine arkadaşlık etmediği için bütün işlerini gördürdüğü hayvanlar da, manzaralar kadar bu filmde büyük bir yer tutmaktadır... Elhasıl, şimdiye kadar filmlerimize koymadığımız bu iki unsuru karıştırarak yeni bir Türk filmciliği tarzı tecrübe edilmiştir. Mümkün olduğu kadar gerek aktörlerin, gerek oynayış tarzının tabiata yakın olması istenmiştir. Yaşadığımız her günkü hayattan farksız olması için çalışılmıştır. Bizim fikrimizce bu, «Türk filmciliği» ne verilmesi lâzım gelen veçhedir. Meselâ, sanatkârların mevzua iştirak eden hakiki köylülerden farksız olması için yüzlerine makiyaj yapılmamış, tabiatta olduğu gibi bırakılmıştır.»

Yukarıdaki satırlar, Türkiye'de köy üzerine ilk çevrilen «Aysel. Bataklı Damın Kızı» (1934-35) filmi için, yapımcı şirketin dergisinde çıkan bir yazıdan alınmıştır. Filmin rejisörü Muhsin Ertuğrul'un düşüncelerini yansıtan bu yazı ile ortaya çıkan film karşılaştırıldığı vakit, sinemacılarımızda sık sık raslandığı gibi, söylenenler ile yapılanların birbirini tutmadığı bir daha ortaya çıkıyordu. Bu ilk köy filminde, gerçekte bir tabiat - insan çatışması yoktu. «Aysel» in tabiatı bir «kartpostal» görünümünden ileri geçmiyor; «Şehir Tiyatrosu» oyuncuları, özentili bir köy dekoru içinde büsbütün iğreti birer kişi olarak ortaya çıkıyorlardı. Filmin, Türk köyünün gerçeği ile hemen hiçbir ilişkisi yoktu. Bunun nedeni de açıktı: Ertuğrul, aşağı yukarı bütün filmlerinde olduğu gibi yabancı kaynaklardan etkilenerek işe girişmişti. Ertuğrul'u «Aysel» i çevirmeğe iten şey, 1930 lardan sonra İstanbul'da gösterilen ilk sesli Sovyet köy filmlerinin, on yıl önce orada film çalışmalarında bulunan rejisörde tazelediği *anılardı.* Bundan başka «Aysel» in senaryosu da İsveçli yazar Selma Lageröff'ün «Tösen fran storymytorpet — Bataklık Kızı» *(1908) adlı öyküsüne* dayanıyordu. İsveçli rejisör Victor Sjöström'ün 1917 de yine aynı öyküden meydana getirdiği aynı *adlı filmi nasıl sonradan* İsveç'te bir sürü köy melodramına yol açmışsa, Ertuğrul'un filmi de sonraları yurdumuzda çevrilen düzünelerle köy melodramının ilk örneği olmaktan ileri geçememişti. «Aysel» in bütün gerçekçiliği, tanıtma yazısında büyük bir ilerleme gibi gösterilen, takma sakal - bıyık kullanılmamasından ibaretti. Bu kadar köksüz bir gerçekçilikten pek tabii ki birşey çıkamazdı. Nitekim Ertuğrul ile ondan sonra gelenler köy konusuna el attıkları vakıt hep *aynı kalıbı tekrarlamak*la yetindiler: İstanbul yakınlarındaki bir çiftliği köy dekoru olarak kullanıp, birbirini seven iki gencin arasına zalim bir ağayı ya da ağa oğlunu sokuyorlardı. İki sevgilinin birleşmesine ya da birleşememesine göre film mutlu ya da mutsuz bir sonla tamamlanıyordu. «Aysel» dek tabii sakal - bıyığı bile fazla bulan «Şehir Tiyatrosu» oyuncuları, bütün bu filmlerde gözlere batan takma sakal-bıyıklarıyla boy göstermekteydiler.

Bir «tabu»: Köy gerçeği

Başlangıçta bu tutum, bir yandan sinemacıların *acemiliklerinden,* köyü ve köylüyü tanımamalarından, bir yandan da aynı konunun edebiyatımızda da gereği gibi işlenmemiş *olmasından ileri geliyor. Geride,* 1890 da Nabizade Nazım'ın «Kara Bibik» adlı uzun hikâye denemesinden başlayıp, Ebubekir Hazım'ın *«Küçük Paşa» (1910 ro*manıyla devam eden, Refik Halit Karay'ın birkaç hikâyesiyle desteklenen köy edebiyatından başka *birşey yoktu. Bundan başka,* köyü gerçekçi bir tutumla ele almak, bir takım kişileri rahatsız ediyordu. Nitekim «Aysel» in *çevrilişinden* daha *iki yıl önce,* Yakup Kadri Karaosmanoğlu «Yaban» ı yayımladığı vakit, yazar gerek edebiyatta gerekse yeni *rejimdeki* sağlam yerine *rağmen,* «Türk köylüsünü tahkir etmek» gibi suçlamalardan kurtulamamıştı. Köy, ondan sonra ancak Sadri *Ertem'in hikâyeleri, Sabahattin* Ali'nin hikâye ve romanları, Kemal Bilbaşar'ın hikâyeleriyle Türk edebiyatının bir kıyıcığında tutunmağa çalıştı. Nabizade Nazım'ın denemesinden altmış yıl sonra, bir köy öğretmeni olan Mahmut Makal'ın köy yaşayışı üzerine tuttuğu noklardan meydana gelen «Bizim köy» ün (1950) yayımlanışına kadar durum aşağı yukarı buydu. «Bizim köy», gerek çevresinde uyandırdığı tartışmalar, gerekse geniş bir okuyucu kütlesini etkilemesi bakımından, fakat hepsinin üstünde, yeni bir köy romancıları kuşağının habercisi olmasından dolayı bir dönüm noktası meydana getirmekteydi. Köy romanı, artık sürgün, hapis, memurluk gibi nedenlerle «Anadolu'yu görmüş» şehirli yazarların değil, doğrudan doğruya köyde yetişmiş, Köy Enstitülerinde eğitim görmüş yazarların eline geçiyordu. 1950—60 arasındaki on yıllık dönemde, köy romanının birdenbire büyük bir *gelişme göstermesi,* bu *kısacık* süre içinde, 1950 den önceki 60 yıllık süre içindekinden daha verimli bir çalışmaya konu olması *bu yüzdendi.* Köy romanı yazarlarının tutumuna gelince, bu daha Nabizade'nin «Kara Bibik» in önsözünde «hakikiyyun mesleği» *diye belirttiği gerçekçilikti.* Pek tabiidir ki, köyün içinden çıkanlar, «Çoban kaval çalar ânın hayatı şairanedir» ya da «Sen ne güzel bulursun gezsen Anadoluyu - Dertlerden kurtulursun gezsen Anadolu'yu» gibi «resmî edebiyat» palavralarıyla kendi kendilerini de başkalarını da aldatacak değillerdi.

Köy romanının bu yoldaki gelişimi sinemacılar üzerinde etki yapmaktan geri kalmadı. Ama sinema, edebiyata göre çok daha sıkı bir baskı altındaydı; yazıda göz yumulanlara görüntüde izin verilmiyordu. Nitekim 1952 de Metin Erksan, halk şairi Âşık Veysel'in hayatını çevirdiği vakit *sansür filmi yasakladı;* ancak yapımcının bir yıl kadar süren uğraşmalarından, o da film kuşa döndürüldükten sonra gösterilmesine izin *verildi.* Yine aynı yıl Fikret Otyam'ın senaryosundan Nedim V. Otyam'ın meydana getirtiği «Toprak» da büyük kesintilere uğradıktan sonra piyasaya çıkabildi. Ziya Metin'in 1956 da Yaşar Kemal'in hikâyesinden çevirdiği «Namus düşmanı» ise Anadolu'nun birkaç yerinde gösterildikten sonra esrarlı bir şekilde ortadan kayboldu. «Türk köylüsü yalınayak değildir», «Türk köylüsü yırtık elbise giymez» gibi ilkel bir anlayışla çalışan, hattâ çorak bir toprak parçasının yer aldığı sahneyi «Türk toprağı verimsiz olmaz» diye çıkartacak kadar gülünçleşen bir sansürden başka türlü bir davranış beklenemezdi.

«Pembe gerçekçilik»

Sansürün bu tutumu, Türk sinemasının başlıca yüz karalarından biri olan *köy melodramlarını çoğaltmaktan* başka işe yaramadı. Öyle ki, Alman yazarı Gerhard Hauptmann'ın, meşru olmıyan çocuğunu öldür*mek zorunda kalan bir köylü kızın* serüvenlerini «naturaliste» tutumla anlatan, fakat en ağdalı melodrama da son derece yatkın olan «*Rose Bernd*» adlı oyunu *(1932* de Şehir Tiyatrosu» nda «Yedi köyün Zeynep'i» adıyla sahneye konan oyun), 1953—55 yılları arasında birbiri ardından üç kere filme alındı (Kâni S. Kıpçak: «Kahpenin Kızı», Nuri Akıncı: «Irz Düşmanları», Muharrem Gürses: «Yedi Köyün Zeynep'i»). Bazı sinemacılar ise melodramdan kaçınmak için başka yollar aramağa çıktılar: Mademki köy gerçeğinin beyazperdeye aktarılmasına izin verilmiyordu, o halde köy — kasaba yı komedi ya da folklor çerçevesi içinde almaktan başka çıkar yol yoktu. Bu tutumun başlıca ve en önemli temsilcisi Atıf Yılmaz Batıbeki oldu. Batıbeki «Gelinin Muradı» ndan (1957) «Dolandırıcılar Şahı» na (1961) kadar uzanan köy — kasaba komedi — vodvilleri çerçevesinde başarılı çevre ve kişi tasvirleri, bu arada bazan yergiye kadar uzanan toplumsal eleştirmeler yaparak, sonu tatlıya bağlanan bir «pembe gerçekçilik» örneği verdi ya da «Alageyik» ten (1959) «Karacaoğlan'ın Karasevdası» na (1959) kadar uzanan çalışmalarıyla folklor filmleri örneğini ortaya koydu.

«Yılanların öcü»

Yılanların Öcü», işte sansürce kuşa döndürülmüş ya da sansür zoruyla «pembe gerçekçilik» e yönetilmiş bu köy filmi denemelerinden sonra ortaya çıkmaktadır. Erksan daha 23 yaşındayken çevirdiği «Âşık Veysel'in Hayatı» nda Türkiye'de sansürün nerelere kadar uzandığını öğrendiği, aynı zamanda sansür karşısında bütün Türk sinemacıları gibi bir «kendi kendini sansür» içgüdüsüne sahib olduğu için «Yılanların Öcü» nde de ancak belirli bir sınır içinde gerçeği zorlıyabilmektedir. «Yılanların Öcü» başlangıçta sansürce *yasaklanmasına rağmen, bunun ne*deni filmin «mahzurlu» sahneler taşıması, «fazla» gerçekçi olması değil, birtakım Mc Carthy'cilerin, daha önce, aynı addaki roman ve oyun çevresinde kopardıkları şamataydı. Yoksa filmin yapımcısı ile rejisörü, yürürlükteki sansürün şimşeklerini üzerlerine çekecek her hangi bir tutuma sapmamışlardı. Bu da, «Yılanların Öcü» nün, daha önceki köy filmlerinden ancak sınırlı bir «gerçekçilik» çabasıyla ayrıldığını ortaya koymaktadır. «Yılanların Öcü», yukarıda sözü edilen «pembe gerçekçilik» e sapmamıştır ama, gerçekçiliği de yüzeydeki bir gerçekçilikten öteye geçememiştir. Bu, bir yandan sansür zorundan, bir yanda da senaryoya temel olan romanın zayıf yapısından ileri gelmektedir. «Yılanların Öcü» romanı, bütün gerçekçilik çabasına rağmen, soğukkanlı, «objective» bir belge niteliğinden uzaktır. Yazar, romanın birçok yerlerinde kendi kişisel duygularını gözle görülür derecede öne geçirmektedir. Bunun sonunda da, olaylar, kahramanlar ve bunların değerlendirilmesinde, tarafsız, soğukkanlı bir davranıştan yoksun bir «görüş noktası» ortaya çıkmaktadır. Bu da, olaylara ve insanlara, olduğu gibi değil de, yazara göre olması gerektiği gibi bir görünüş kazandırmaktadır. Bu tutumun en açık örneğini, yazarın üzerinde en çok durduğu, en fazla işlediği Irazca tipi de görmek mümkündür. Romanın verilerine dayanarak olayın asıl güçsüz, zavallı insanı Haceli'dir. Irazca bunun karşısında şirret, edepsiz, «acûze» bir tip olarak beliriyor. Oysa buna rağmen yazar Irazca'yı -kendinden başkasını düşünmeyen Irazca'yı- «olumlu» bir tip olarak gösterme çabası için"dedir. Olaylara ve kişilere karşı bu tarafsızlıktan uzak davranış, bunları değerlendirmekteki yanlış tutum; olayların derinliğine inememek; gerçekte hepsi birbirinden zavallı olan, aynı tabiatın dar çerçevesi içinde sıkıştıkları için şu ya da bu şekilde kendilerine bir kaçış yolu bulmağa çalışan insanları birbirinden ayrı ölçülere vurmak çabası; birçok yerlerdeki özentili anlatım; nihayet çocuksu bir «sembolizm, romanın taşıdığı zenginlik ve değeri gölgelemektedir. Nitekim Erksan, romanı senaryo biçimine sokarken bazı değişiklikler yapmak zorunda kalmıştır. Bunlardan başlıcası, romanda Irazca'nın karşısında, yazarın yapmak istediğinin aksine hayli güçsüz kalan Haceli'yi ondan daha sert ve güçlü olan üç kardeşiyle birlikte vererek Erksan'ın aşağı yukarı bir «denge» kurmağa çalışması, Haceli'nin zavallılığını görüntülerle daha iyi belirterek *ona daha «sempatik» bir görünüş* kazandırması; dengeyi Haceli lehine bozan köy muhtarını daha «babayani», daha «idare-i maslahatçı» *bir tip haline sokmasıdır.*

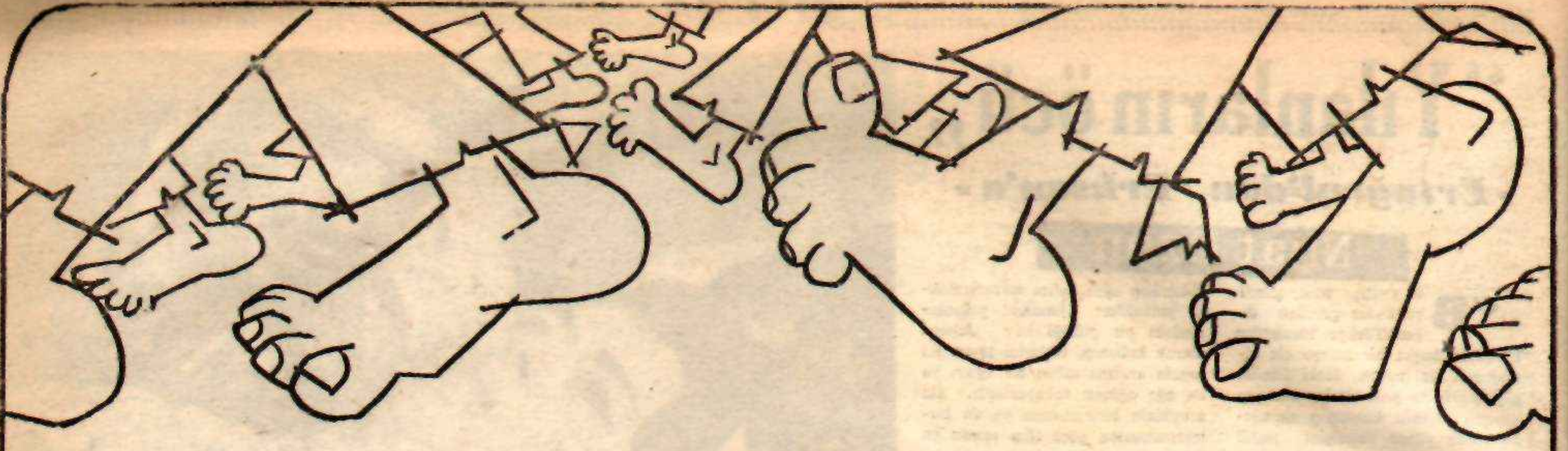
Olumlu bir adım

Bunun dışında «Yılanların Öcü» filmi, yukarıda da belirtildiği gibi, «yüzeydeki gerçeği» yansıtmakla yetinmektedir. Bunu da rejisör, *yazarın kendi köyü olan Akçaköy'ün* filme iyi giden görünümünü, yapılarını, insanlarını; görünüş ve davranışlarını bu insanlarınkine ustalıkla yaklaştıran oyuncuları başarıyla kullanarak sağlıyor. Erksan, acemi köy filmcilerimiz gibi bir köy evi, bir köy manzarası, bir köy insanı üzerinde uzun uzadıya durmakla yetinmiyor, bunun yerine iyi seçilmiş, iyi değerlendirilmiş, fotoğraf ve çerçeveleme bakımından başarılı görüntüleri yerli yerinde kullanarak seyirciyi gerçek bir köy karşısında olduğuna inandırıyor, bu köyün «hava» sını elle tutulur bir şekilde duyuruyor.

Filmin bir başka özelliği, romanın belkemiğini meydana getiren, fakat sayfalar geçtikçe tekrarlana tekrarlana «monotonlaşan» «ev önüne ev yapma» olayını Erksan'ın filmde bir «suspense» öğesi olarak başarıyla kullanmasıdır. Erksan her sahne sonunda seyirciyi bir bekleyiş içine sokuyor, filmin başından sonlarına kadar bir merak ve gerilim havası içinde kalmasını sağlıyor. Erksan'ın öteki filmlerinde pek raslanmıyan özentisiz, yalın anlatımın, kameradaki canlılık ve hareketin, başarılı «kaydırma» ların (travelling), geçişlerdeki sadeliğin de bu havayı sağlamaktaki payı büyük. Zaten bundan dolayıdır ki, Irazca ile kaymakam arasındaki karşılaşmadan sonra, anlatımdaki bu rahatlık ve akıcılığın birdenbire kaybolduğu daha çok göze batıyor.

Erksan, «Yılanların Öcü» nde oyuncularını genel olarak başarılı kullanmaktadır. «Gecelerin Ötesi» ndeki kısa rolündeki tabiî oyunuyla dikkati çeken Erol Taş «Yılanların Öcü» ndeki Haceli'yi de aynı rahatlıkla canlandırıyor. Genel olarak filmlerinde son derece «kasıntılı» oynayan Fikret Hakan da burada belirli bir yumuşaklığa, rahatlığa ulaşmaktadır. Hemen her vakit başarılı birer oyuncu olan Nurhan Nur ile Kadir Savun ise «Yılanların Öcü» nde biraz fazla silik kalmaktadırlar. Buna karşılık Irazca'yı canlandıran Aliye Rona'nın da zaman zaman aşırılığa kaçtığı söylenebilir. Erksan «Dokuz Dağın Efesi» nde olduğu gibi «Yılanların Öcü» nde de konuşmalarda ortalama bir yol tutturmuştur. Belki de bu ortalama yol, dil özelliklerinin önem kazandığı köy filmlerindeki konuşmalar için en elverişlisidir. Tabii bunu değişik denemeler gösterecek. *Şimdilik Erksan'ın yaptığı ne tam* şehirli ne de tam köylü ağzı olmayan fakat şehirli ağzını temel olarak alıp buna bazı önemli «şive» *özelliğini katan bir tutumu* benimsemektir.

Köy romanının ve köy filminin bugüne kadarki gelişmesi, önceki denemelerin «âkıbeti», sansürün tutumu, gerici çevrelerin baskısı, senaryoya temel olan romanın yapısındaki aksaklıklar göz önüne alınırsa, «Yılanların Öcü» bu çerçeve içinde gerçekçi köy filmleri yolunda atılan olumlu bir adım, desteklenmesi gereken bir iyiniyet örneğidir.

YÜRÜYÜŞ